

Oktoberadressen

Af Harald Jørgensen.

Under hele verdenskrigen var det nordslesvigske spørgsmål erklæret for tabu i dansk presse. Regeringen ønskede det således, og intet blad vovede at trodse de af udenrigsminister Erik Scavenius udfærdigede anvisninger. Det udenrigsministerielle påbud gik endog så vidt, at der kun fremkom meget sparsomme positive oplysninger om begivenhederne søndena. I Berlin fulgte nordslesvigernes fører, rigsdagsmand H. P. Hanssen med største misfornøjelse denne udvikling. I et brev til sine nære venner magister H. V. Clausen og dr. M. Mackeprang gav han i 1916 udtryk for sin misfornøjelse over den danske passivitet, som han af flere grunde anså for skadelig. »Der skal fra dansk Side vises mandig og myndig, aaben og ærlig Tale«, lød det fra Berlin, men ordene var forgæves.¹⁾ Først henimod midten af oktober måned 1918 fik den danske presse atter mæle i det nordslesvigske spørgsmål.

Men selv om samtlige danske aviser under hele verdenskrigen var stumme med hensyn til landets mest brændende nationale problem, betød det ingenlunde, at Nordslesvig var glemt. Spørgsmålet levede under den stille overflade, og det diskuteredes mand og mand imellem. Håbet om en genforening med de adskilte landsmænd syd for Kongeåen var stadig stærkt og levende i visse kredse, og selv om det kunne være svært at bevare dette håb, da de tyske hære i sommeren 1914 tromlede al fransk modstand ned og senere også trængte dybt ind på de russiske sletter, klamrede man sig ikke desto mindre til håbet. Man ville simpelt hen ikke give op. Da så efter fire lange års ventetid militærlykken vendte, og den store tyske tilbagerykning mod udgangsstillingerne i 1914 tog deres begyndelse, forstod man, at Nordslesvigs genforening med moderlandet kunne blive til virkelighed. Dagen var kommet.

---

¹⁾ Brev fra H. P. Hanssen, dat. 30/3 1916 i H. V. Clausens arkiv (Rigsarkivet).

Det store og vanskelige spørgsmål var herefter: hvor meget skal vi kræve tilbage, og på hvilken måde skal genforeningen fuldbyrdes? I 1864 havde Danmark afstået alle tre hertugdømmer til de tyske stormagter, men ingen drømte i 1918 om at stille krav om genoprettelse af det gamle danske monarki. Spørgsmålet drejede sig kun om at generhverve enten hele Sønderjylland d. v. s. området mellem Kongeåen og den ældgamle grænseflod Ejderen eller en del af dette område. Indtil 1918 havde vel kun de færreste gjort op med sig selv og nærmere tænkt over, hvor rigets fremtidige sydgrænse skulle trækkes. Nu trængte dette spørgsmål sig på, og der måtte tages standpunkt. Det sønderjydske spørgsmål, der hidtil kun havde optaget en mindre kreds' interesse i det gamle land, blev dagens store og alt overskyggende problem, og det viste sig meget hurtigt, at meningerne gik vidt fra hinanden. Følgen blev en lang og forbitret folkelig strid, der vakte lidenskaber til live, som man heldigvis kun sjældent oplever på vore breddegrader.

De store modsætninger, som allerede i oktober 1918 slog ud i stærke luer, havde dybe historiske rødder. Det er ikke stedet her nærmere at gå ind herpå, men det må fastslås, at modsætningerne trådte klart for dagen i samme øjeblik, det nordslesvigske spørgsmål blev rejst.

Magister H. V. Clausen, en af de bedste kendere af den nationale udvikling i Sønderjylland efter 1864, var efter årelange studier i marken kommet til den overbevisning, at man, såfremt en genforening med dele af det gamle hertugdømme Slesvig blev aktuelt, skulle kræve området mellem Kongeågrænsen i nord og en linie Kruså-Tønder i syd. Han ønskede endvidere, at en afståelse af dette landområde til Danmark skulle ske efter en afholdt folkeafstemning i området. På denne måde ville løftet i Pragerfredens § 5 ske fyldest. Hans grænsepolitiske synspunkter deltes fuldt ud af hans nære ven, den nordslesvigsk fødte museumsmand dr. Mackeprang og af hans fagfælle historikeren, professor Aage Friis. Til den snævre kreds omkring H. V. Clausen hørte endvidere filosofen, professor Harald Høffding og skolemanden dr. H. L. Møller, der en årrække havde været konservativ folketingsmand. Om dem alle gælder det, at de fra deres

H. V. Clausen (fot. Knudstrup-Andresen)

ungdom med aktiv interesse havde fulgt nationalitetskampen i Sønderjylland. Alle stod de også mere eller mindre i gæld til historikeren A. D. Jørgensen, hvis nøgterne syn på løsningen af det nationale spørgsmål, de havde tilegnet sig i deres ungdom, og som de nu så som en forpligtelse at søge gennemført.

Gruppen omkring H. V. Clausen havde fra gammel tid den nærmeste kontakt med nordslesvigernes politiske fører, redaktør H. P. Hanssen. Også H. P. Hanssen kan betragtes som en elev af A. D. Jørgensen, og der var den nøjeste overensstemmelse mellem

H. P. Hanssen og kredsen omkring H. V. Clausen med hensyn til, hvorledes det nationale spørgsmål skulle løses. I denne forbindelse kan det være af interesse at citere en udtalelse af H. P. Hanssen fra september 1914: »Jeg tog i Gaar Eftermiddags i Bil til Flensborg. M. Andresen ledsagede mig. Ved Krusaa lod vi Bilen holde og besaa Terrænet til begge Sider af Landevejen. Vi var enige om, at her vilde Danmarks Grænse blive sat efter Krigen, hvis Pragfredens § 5, som vi begge haaber, bliver udført.«²⁾ Udtalelsen har ikke blot interesse som et overbevisende udtryk for den optimisme og urokkelige tro på fremtiden, som gennemsyrede H. P. Hanssen selv i disse for Sønderjylland så tunge tider, men den er også et vidnesbyrd om hans klare og faste overbevisning om det mål, som burde tilstræbes. Der var under hele verdenskrigen meget lidt kontakt mellem H. V. Clausen-gruppen og H. P. Hanssen, men man kendte hinandens synspunkter, og man kunne derfor hver inden for sin kreds virke i forvisningen om, at man marcherede skulder ved skulder.

I modsætning til H. V. Clausens lille gruppe fandtes i kongeriget en anden kreds, som i hvert fald var enige om dette, at man måtte modarbejde Clausens »umulige Linie Krusaa-Tønder.«³⁾ Denne gruppe talte folk, som mente, at Danmarks fremtidige grænse burde gå langs den gamle Dannevirkelinje. Andre ville have genoprettet Ejdergrænsen, og atter andre troede på, at de allierede efter krigen ville oprette en neutral zone på begge sider af Kielerkanalen. Danmarks udvidede landområde måtte da strække sig frem til den nyoprettede kanalzones nordlige grænse. Gruppen synes endvidere at kunne samles om et krav om, at Danmarks fremtidige grænse burde fastlægges af de allierede, når Tyskland var nedkæmpet. Man ønskede ingen afstemning, da en sådan kunne hindre den sydlige grænse, man drømte om. Man var ivrig efter at vinde de vestallierede landes udsendte diplomatiske repræsentanter i København for disse synspunkter, og man synes navnlig at have sat sin lid til den franske minister.

²⁾ H. P. Hanssen: Fra Krigstiden I, 1924, s. 63.

³⁾ Jonas Collin til Vilh. la Cour, dat. 18/2 1917, trykt i Vilh. la Cour: To livslinier, 1954, s. 149.

Dette var jo også ganske naturligt. Frankrig kæmpede selv for at genvinde det tabte Elsass-Lothringen, og Frankrig ønskede ingen afstemning i det omstridte område. Endvidere kunne man regne med, at hadet til Tyskland var stærkt i Frankrig, og at der her fandtes et udpræget ønske om at ydmyge og stække Tysklands magt så meget som muligt, når den store modstander var tvunget i knæ. Sålænge de franske udenrigsministerielle arkiver er lukket for historisk forskning, har man ingen muligheder for i enkeltheder at belyse samspillet mellem denne kongerigske kreds og den franske minister.

Det samlende midtpunkt og den drivende kraft inden for denne kreds var overlæge ved kommunehospitalet i København Jonas Collin. Ved hans side stod den københavnske skolemand H. P. Hansen. Andre fremtrædende medlemmer var dr. med. Valdemar Harsløff og daværende kaptajn i generalstabens efterretningstjeneste Erik With. Fra hans hånd forelå i 1917 et memorandum om de allieredes formodede kanalzoneplaner, og dette memorandum diskuteredes ivrigt. Til kredsen sluttede sig senere magister Ingemann Ottosen og professor Knud Fabricius.⁴⁾

Ved siden af kredsen omkring overlæge Collin fandtes en anden gruppe, der mødtes hos den københavnske skotøjsfabrikant Jørgen Petersen. Her kom bl. a. oberst M. R. Skade, kunstnerægteparret Harald og Agnes Slot-Møller samt gymnastikdirektør N. H. Rasmussen. Også professor Fabricius havde en vis tilknytning til denne kreds.

I foråret 1918 skete der en sammenslutning af de to grupper, og man stiftede den såkaldte Sønderjydsk Kreds af 1918. Til de oprindelige stiftere sluttede sig snart flere deltagere, og af de ny tilkomne kan nævnes folketingsmændene Aage Kidde og J. S. Vanggaard, lensgreve Bent Holstein-Holsteinborg, skibsreder C. Kraemer og overretssagfører Manthey-Wagner. Om flere af de nævnte gælder det, at de indtøg fremtrædende stillinger inden for flere af de større sønderjydske foreninger i hoved-

---

⁴⁾ Om kredsen omkring Jonas Collin m. fl. se Vilh. la Cour: *To Livslinier*, 1954, s. 142ff.

staden. Kredsen samlede penge ind og organiserede en række lukkede møder ud over landet, hvor man propagerede for sine grænsepolitiske synspunkter. Fra denne kreds fik mag. Vilh. la Cour senere den fornødne støtte til grundlæggelse af tidsskriftet Grænsevagten, hvis første nummer udsendtes i november 1918.

Selv om både H. V. Clausen-gruppen og kredsen omkring overlæge Collin under krigen var henvist til at virke i stor stilhed, var man dog ganske klar over hinandens eksistens og de ønsker om fremtiden, som næredes i de to lejre. Man havde endog i foråret 1915 afholdt et fælles møde i restaurant Wiwel i København, hvor man diskuterede, hvorledes man i Danmark kunne arbejde for en fremtidig genforening med de landflygtige landsmænd. På dette møde udkastedes den plan, at man skulle nedsætte et udvalg, hvis opgave skulle være at kontakte indflydelsesrige politikere inden for ententelandene. H. V. Clausens gruppe modsatte sig energisk dette forslag, og da udenrigsminister Scavenius hørte om forslaget, sendte han daværende underarkivar Axel Linvald, der tilhørte H. V. Clausen-kredsen, til Berlin for at afæske H. P. Hanssen en udtalelse om forslaget. H. P. Hanssen frarådede stærkt, at et privat udvalg søgte kontakt vest på.⁵⁾

Mødet på restaurant Wiwel havde gjort det klart for H. V. Clausen-gruppen, at kredsen omkring Collin havde planer om en positiv indsats, og at man ønskede kontakt med de vestallierede diplomater. Dette krævede et modstød, og H. V. Clausen gik i gang med at udarbejde manuskript til en pjece om det nordslesvigske spørgsmål, som skulle ligge klar, når tidspunktet til dens offentliggørelse var inde. Arbejdet var afsluttet inden udgangen af 1917, og manuskriptet sattes i cirkulation inden for en snæver kreds. Det blev læst bl. a. af professor Høffding, herredsfuldmegetig Martin Hammerich og folketingsmand Niels Neergaard, og der foreligger breve fra de pågældende, hvori de udtrykker fuld

---

⁵⁾ Om mødet på restaurant Wiwel og Linvalds sendelse til Berlin se brev fra Linvald til H. V. Clausen, dat. 6/5 1915 i H. V. Clausens arkiv. Endvidere er forf. af denne afhandling i besiddelse af en skriftlig redegørelse fra Linvald, dat. 5/11 1956, bilagt afskrift af redegørelse fra Linvald til Scavenius, dat. 31/5 1915.

M. Mackeprang

tilslutning til de i pjecen fremsatte synspunkter.⁹⁾ Ud herover foretog kredsen omkring H. V. Clausen sig foreløbig intet.

Omkring månedsskiftet september-oktober 1918 indtraf de verdenshistoriske begivenheder, som skulle gøre det nordslesvigske spørgsmål aktuelt. Rigskansler Georg v. Hertling trådte

---

⁹⁾ Breve fra Høffding til H. V. Clausen, dat. 1/1 1918. fra Hammerich til H. V. Clausen, dat. 9/12 1917 og fra Niels Neergaard til H. V. Clausen, dat. 13/11 1917, alle i H. V. Clausens arkiv.

tilbage, og en ny rigstysk regering dannedes under ledelse af prins Max af Baden. Denne mødtes første gang med den tyske rigsdag om eftermiddagen d. 5. oktober, og den gav her meddelelse om, at rigsregeringen natten forud via Schweiz havde rettet henvendelse til den amerikanske præsident Wilson om dennes bistand til indledning af forhandlinger om våbenstilstand og fred.

Som basis for de kommende drøftelser foreslog den tyske regering, at man lagde de berømte 14 punkter til grund. De 14 punkter indgik i et budskab fra Wilson til den amerikanske kongres i januar 1918 og var at betragte som de amerikanske krigsmål. I et af punkterne havde Wilson formuleret kravet om folkenes selvbestemmelsesret i forbindelse med de grænsedragninger, som skulle foretages efter krigen. Det nordslesvigske spørgsmål var ikke direkte nævnt i de 14 punkter, men man kunne håbe, at princippet om folkenes selvbestemmelsesret også ville blive anvendt ved løsningen af dette spørgsmål.

Meddelelsen om prins Max af Badens henvendelse til præsident Wilson var signalet, som de sønderjydske interesserede kredse i kongeriget havde ventet på for at gå i aktion. Der synes i første omgang at have været en vis stemning for at gøre endnu et forsøg på at samle de to fløje til enig optræden, og et møde indvarsledes hos professor Vilh. Andersen til d. 14. oktober.⁷⁾ Mødet fandt ikke sted, og hver af de to grupper besluttede at følge hver sin vej for at opnå tilslutning til den grænsepolitik, som man ville kæmpe for.

Collin-kredsens første positive skridt blev en middag i Studenterforeningen i København, arrangeret af foreningen To Løver d. 11. oktober. Som gæst deltog den franske minister, og man må gå ud fra, at værtsfolkene har benyttet lejligheden til nærmere at orientere den franske minister om kredsens grænsepolitiske synspunkter. Det var endvidere en aftale, at den unge cand. theol. Holger Andersen, der stammede fra Haderslev, og

⁷⁾ Åbent brevkort fra H. L. Møller til H. V. Clausen, dat. 9/10 1918 i H. V. Clausens arkiv. I et brev fra Jonas Collin til Vilh. la Cour, dat. 15/10 1918 og trykt i Vilh. la Cour: To Livslinier, 1954, s. 157 omtales ligeledes et planlagt møde hos professor Nyrop d. 14/10 mellem de to parter. Om der er tale om det samme møde eller om et parallelmøde er usikkert.

som på det tidspunkt var journalistisk virksom, senere (14. okt.) skulle opsøge ministeren og nærmere uddybe det emne, som nu optog alle, og som stundede mod sin afgørelse.⁸⁾

Det er ikke usandsynligt, at meddelelsen om middagen i Studenterforeningen er kommet H. V. Clausen-gruppen for øre, og i det hele taget var man orienteret om, at der fandtes en forbindelse mellem kredsen omkring overlæge Collin og den franske minister. Man besluttede derfor at foretage et modtræk. Dette modtræk var den såkaldte oktober-adresse.

Hvem der har fået idéen til adressen lader sig ikke nu med bestemthed fastslå, men dens ophavsmand må søges indenfor trekløveret H. V. Clausen, M. Mackeprang og H. L. Møller. På et tidligt tidspunkt inddroges endvidere professor Aage Friis i overvejelserne.

Det blev senere mere eller mindre direkte antydet, at adressens egentlige fader var udenrigsminister Erik Scavenius. Dette synes ikke at være tilfældet. Noget andet er, at Scavenius blev orienteret, og at man sikrede sig, at han ikke havde indvendinger mod forslaget. Scavenius var naturligvis klar over Dannevirkekredsens eksistens, og de grænsepolitiske synspunkter den nærrede, og han kunne derfor ikke have noget imod, at der fremkom en udtalelse, der klart gik ind for den rene nordslesvigske løsning. Sandsynligvis er det professor Friis, der har orienteret ham, idet Friis gennem en årrække havde haft et snævert politisk samarbejde med Scavenius.

Adressen kom til verden søndag den 13. oktober.⁹⁾ Til denne

⁸⁾ Brev fra Holger Andersen til red. C. Willemoës, dat. 2/10 1918 i Willemoës arkiv (rigsarkivet). Desuden findes sammesteds en grøn notesbog, hvori red. Willemoës i dagbogsform har indført begivenheder i forbindelse med det nordslesvigske spørgsmål. Her anføres, at middagen fandt sted 11. okt. og sammenkomsten i gesandtskabet 14. okt. Sammesteds findes ligeledes en bemærkning om det i note 7 omtalte møde hos prof. Vilh. Andersen.

⁹⁾ Fremstillingen af oktoberadressens tilblivelseshistorie bygger på mundtlige meddelelser af dr. Mackeprang og på dokumenter, som dr. Mackeprang har afleveret til rigsarkivet. Pakken, der indeholder de forskellige udkast til adressen, samt korrespondancen med de forskellige underskrivere, bærer titlen: Diverse sager vedr. genforeningen 1918-20 pakke 2.

dag havde professor Friis inviteret H. V. Clausen, Mackeprang og H. L. Møller til at besøge sig i hjemmet på Sortedams Dosseringen nr. 69. De tre inviterede havde aftalt, at de skulle følges ad til Østerbro, og sammen spadserede de gennem Botanisk Have. Undervejs diskuterede de situationen, og dr. Mackeprang fremdrog af sin lomme et udkast til en udtalelse. Dette udkast findes stadig og har følgende ordlyd:

»Begge de krigsførende Magtgrupper har godkendt Nationalitetsprincippet, indrømmet de under fremmed Herredømme levende Befolkninger Ret til frit og efter eget Ønske at raade over deres Skæbne.

Vi undertegnede ønsker derfor at udtale, at vi betragter det som en Livssag for vort Folk, at det nordslesvigske Spørgsmaal løses saaledes, at ingen ny national Uret begaas. Vort Maal er en Genforening med Danmark af Nordslesvig, det hele Nordslesvig. Det staar til Landets ansvarlige Regering at finde Vejen og Timen for Handling.«

Hvad H. V. Clausen og H. L. Møller sagde til dette udkast vides ikke, og det er for så vidt også ligegyldigt. Det afgørende er, at udkastet forblev i dr. Mackeprangs lomme under forhandlingen hos professor Friis, og at han beskedent lod det blive der, da ingen med et ord antydede, at der eksisterede et sådant forslag. Mange år senere undslap der ham et stille suk over, at han hin søndag formiddag havde holdt sig så beskedent tilbage.¹⁰⁾

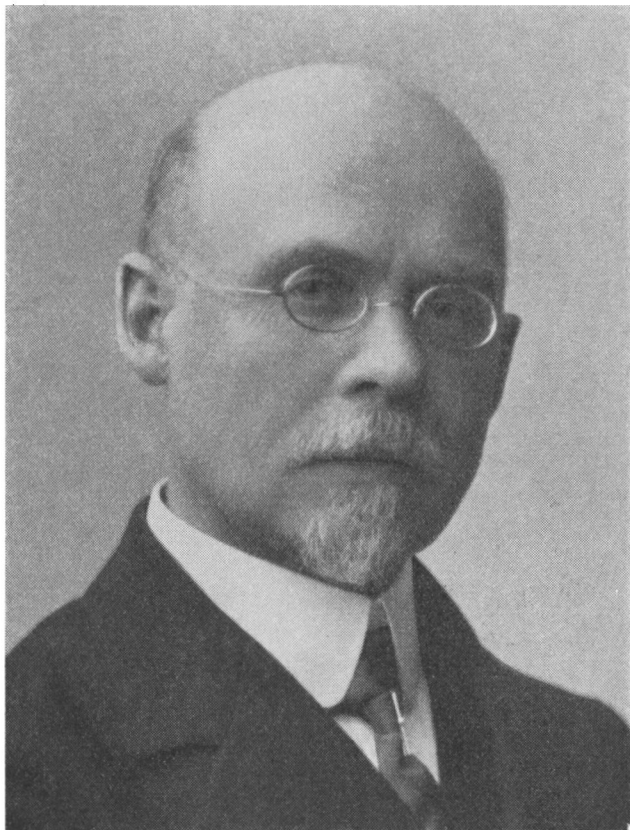
Som basis for forhandlingerne oplæste professor Friis et af ham udarbejdet udkast, der havde følgende ordlyd:

»Folkenes Selvbestemmelsesret er proklameret som Grundlag for Verdensfreden.

Præsident Wilson har paa Ententemagternes Vegne formet Programmet; det tyske Riges Kansler har, støttet til det tyske Folks store Flertal, i Centralmagternes Navn givet det Tilslutning. Der skal nu forhandles om den praktiske Gennemførelse ved en Omlægning af Statsgrænserne, der overalt i Verden skal opfylde Nationernes Haab.

¹⁰⁾ Påskrift, dat. 24. okt. 1938 på det bevarede udkast.

Aage Friis (fot. Elfelt)

I dette verdenshistoriske Øjeblik rejser sig hos det danske Folk Tanken om det uløste nordslesvigske Spørgsmaal:

Nordslesvig maa genforenes med Danmark i den Udstrækning, dets Befolkning ved en fri Afstemning efter den almindelige og lige Stemmeret maatte kræve.

Det danske Folk ønsker efter Freden at fremme Forstaaelsen mellem Folkene og at bygge Bro mellem tidligere Fjender. Vi ønsker i al Fremtid at kunne leve i uforstyrret Venskab med vort store tyske Nabofolk og haaber, at Freden for det tyske Folk og

det tyske Rige maa blive Indgang til en hæderfuld og lykkelig Fremtid. Vi vil ikke ved vort Ønske om det danske Nordslesvigs Genforening med Danmark træde det tyske Folk for nær. Vi ønsker kun, at den Befolkning skal komme til Danmark, der taler Dansk, føler Dansk og vil vedblive at være Dansk — hele det danske Nordslesvig, men kun det danske Nordslesvig, intet ud derover, maa forenes med Danmark.

Der vil nord for den nationale Grænse spredt i en dansk hjemmefødt Befolkning blive et tysk Mindretal tilbage, selvom man gennem det retfærdigste Afstemningsgrundlag og ved praktiske, humane Foranstaltninger søger at gøre det saa lille som muligt. Der maa i videste Udstrækning ydes dette Mindretal Sikkerhed for dets nationale Rettigheder, i den nye Tids Aand.

Vi danske Mænd og Kvinder vender os til det tyske Folk med indtrængende Henstilling om højhjærtet og klogt at lade den folkelige Retfærdighed ske Fyldest ogsaa overfor vort Folk.

Danmarks ansvarlige Regering har bevaret Freden for vort Land; det staar nu til den at finde de rette Veje til at fremføre det hele og enige danske Folks Haab og Krav«.

Desværre ved man intet om det nærmere forløb af forhandlingerne om dette udkast. Det ville have været interessant at kende de tre indbudtes første reaktioner. Så meget står imidlertid fast, at drøftelsen endte med, at man godkendte udkastet. Kun sætningen: »Vi ønsker i al Fremtid at kunne leve i uforstyrret Venskab med vort store tyske Nabofolk og haaber, at Freden for det tyske Folk og det tyske Rige maa blive Indgang til en hæderfuld og lykkelig Fremtid« udgik. Denne udtalelse har man åbenbart fundet for skrap. Såfremt man har haft yderligere indvendinger — og det er naturligvis ikke udelukket — må disse være blevet tromlet ned. Man kan undre sig herover, men blot konstatere, at således må det være gået til.

Da man var blevet enige om adressens ordlyd, gik man over til at diskutere, på hvilken måde man skulle søge den fornødne tilslutning til den. Man enedes om, at man i første omgang ville henvende sig til 50—60 fremtrædende mænd og kvinder og anmode dem om at underskrive. Når denne tilslutning var tilvejebragt, skulle adressen med disses underskrift rundsendes til en

H. P. Hanssen (fot. Elfelt)

endnu større kreds og først derefter offentliggøres. Man synes til at begynde med at have haft i tankerne, at hele denne proces kunne afvikles inden for en uge, men så hurtigt skulle det dog ikke komme til at gå.¹¹⁾

Det praktiske arbejde med at omsende adressen og indsamle underskrifterne hvilede i væsentlig grad på dr. Mackeprangs

---

¹¹⁾ Brev fra Aage Friis til H. P. Hanssen, dat. 15/10 1918 i H. P. Hanssens arkiv (Landsarkivet i Åbenrå). Brevet er trykt som bilag 5.

skuldre, men han fik dog også værdifuld assistance af de andre sammensvorne. Desuden benyttede man personer uden for den lille snævre kreds. Således havde dr. Mackeprang fået den kendte konservative politiker og forretningsmand Frederik Hey til at virke for sagen i forretningskredse. Henvendelserne til de forskellige udgik dels skriftligt dels mundtligt, og der måtte føres adskillige forhandlinger med forskellige personer, inden spørgsmålet om underskrift eller ikke var afgjort.¹²⁾

Endnu havde adressen dog ikke fået sin endelige form. I de nærmeste dage efter den 13. oktober foretoges enkelte mindre ændringer efter henstilling fra forskellig side. Således modtog forslagsstillerne visse ændringsforslag fra højskoleforstander Jacob Appel og fhv. udenrigsminister Ahlefeldt-Laurvig. Under en forhandling på dr. Mackeprangs kontor i Nationalmuseet deltog en repræsentant fra Nordslesvig, nemlig den da 37-årige gårdejer H. Jepsen Christensen. Denne havde i hemmelighed sneget sig over grænsen for på H. P. Hanssens opfordring at overbringe folketingsmændene J. C. Christensen og Niels Neergaard et vigtigt budskab. Også Jepsen Christensen var betænkelig ved visse meget kategoriske udtalelser i udkastet, men da disse afdæmpedes, synes han at have godkendt adressen.¹³⁾

Af betydning for adressens initiativtagere var det endvidere, at det lykkedes at få forbindelse med H. P. Hanssen i Berlin og også få hans godkendelse af adressen.

Mellem H. P. Hanssen og vennerne i København synes der i krigens sidste år slet ikke at have været nogen forbindelse. Først den 14. oktober — altså dagen efter mødet hos professor Friis — modtog man i København det første livstegn i form af et åbent brevkort med følgende forblommede meddelelse: Det omtalte Værk er nu at faa, da Antikvarboghandleren rømmer sit Lager.

¹²⁾ Brev fra M. Mackeprang til H. V. Clausen, dat. 15/10 1918 i Clausens arkiv. Brevet er trykt som bilag 6.

¹³⁾ Om Jepsen Christensens mission til København og forhandlingerne med adressemændene se: H. P. Hanssen: *Fra Krigstiden II*, 1924, s. 343 f. Endvidere har forf. haft adgang til at benytte et stenografisk referat af samtale mellem Jepsen Christensen og højskoleforstander Hans Lund i Klipleve 10/2 1954 om denne rejse. Se iøvrigt bilag 36.

Men sig til Bibliotekets Bestyrelse, at der maa handles hurtigt, ellers forspildes Chancen, som ikke vender tilbage.¹⁴⁾ Gennem daværende kaptajn Axel Ramm, der var tilknyttet Røde-Korsarbejdet i Berlin, og som havde mulighed for at foretage rejser mellem rigshovedstaden og København, fik professor Friis etableret forbindelse med H. P. Hanssen, og i den følgende tid gik der ad denne vej flere breve frem og tilbage. Friis afsendte således 15. oktober et brev til H. P. Hanssen, hvori han gav meddelelse om den planlagte adresse og udbad sig hans mening om denne.¹⁵⁾ Allerede 17. oktober kunne kaptajn Ramm meddele tilbage, at H. P. Hanssen havde godkendt det forelagte udkast, og at han gerne så, at adressen offentliggjordes hurtigst muligt.¹⁶⁾ Det udkast, som H. P. Hanssen tog stilling til, var det man var blevet enige om i løbet af søndagens forhandlinger. I et følgende brev til professor Friis understregede H. P. Hanssen betydningen af, at adressen blev offentliggjort, og man sporer en stigende utålmodighed over, at offentliggørelsen stadig trak ud.¹⁷⁾ Under arbejdet med at skaffe underskrifter på adressen og med at overbevise enkelte vankelmødige benyttede adresse-mændene med virkning H. P. Hanssens uforbeholdne tilslutning til det planlagte foretagende.

Under de forhandlinger om adressen, som fandt sted i de nærmeste dage efter 14. oktober, foretoges visse mindre ændringer i formuleringen. I sætningen: »Vi ønsker kun, at den Befolkning skal komme til Danmark, der taler Dansk, *føler Dansk* og vil være Dansk, at hele det danske Nordslesvig, men kun det danske Nordslesvig, *intet derudover* forenes med Danmark« forsvandt de kursiverede ord. Endvidere omskrevet udtrykkene: »Vi danske Mænd og Kvinder vender os til det tyske Folk med indtrængende Henstilling om højhjærtet og klogt at lade den folkelige Retfærdighed ske Fyldest også overfor vort Folk« på følgende måde: »Vi danske Mænd og Kvinder nærer

¹⁴⁾ Trykt som bilag 1.

¹⁵⁾ Trykt som bilag 5.

¹⁶⁾ Trykt som bilag 19.

¹⁷⁾ Se breve fra H. P. Hanssen til Aage Friis, dat. 31/10 1918 og 6/11 1918. Trykt som bilag 111 og 128.

den Forventning, at det tyske Folk vil være rede til at lade den nationale Retfærdighed ske Fyldest overfor vort Folk«. Endelig rettedes i slutningen af adressen vendingen »Danmarks ansvarlige Regering har bevaret Freden« til »Danmarks ansvarlige Regering og Rigsdagen etc.«. Flere af disse ændringer blev imidlertid først foretaget, efter at det oprindelige udkast var blevet distribueret til en større kreds. Ved omredigeringen forsvandt enkelte af de udtryk og vendinger, som måtte virke meget anstødelige hos folk, der ikke som Friis skelnede skarpt mellem det gamle og det nye Tyskland, og som nærede fuld tillid til, at det såkaldte nye Tyskland ville gøre den nationale uret fra 1864 god igen.

I henhold til aftalen om søndagen omsendtes i dagene 15.—16. oktober en maskinskrevet indbydelse til henved 50 fremtrædende mænd og kvinder med anmodning om at tiltræde det vedlagte udkast til den adresse. Indbydelsen havde følgende ordlyd: »Vi Undertegnede tillader os at forespørge, om De vilde være villig til sammen med en Kres af godt halvhundrede ansete Mænd og Kvinder at underskrive medfølgende Henvendelse, der derpaa skulde udsendes til en større Kres, og naar Forholdene tillader det, offentliggøres. Da Sagen kan have Hast, bedes De godhedsfuldt snarest belejligt sende Deres Svar til Dr. Mackeprang, Rahbeks Allé 32, København V.« Skrivelsen var underskrevet af H. V. Clausen, Harald Høffding, M. Mackeprang og H. L. Møller.

Man kan undre sig over, hvorfor professor Friis's navn ikke stod under den oprindelige indbydelse, men var blevet erstattet med professor Høffdings. Friis var jo dog, når alt kommer til alt, den egentlige forfatter af adressen. Forklaringen er sikkert den, at man har ønsket så vidt muligt at undgå, at det indtryk skulle fæstne sig, at udenrigsministeren stod bag adressen. Man vidste, at den nære forbindelse mellem Friis og Scavenius var kendt i vide kredse, og man ønskede ikke, at denne forbindelse skulle lægge flere sten i vejen for den planlagte aktion end nødvendigt.¹⁸⁾

¹⁸⁾ På bagsiden af et brev fra dr. Mackeprang af 15/10 1918 har H. V. Clausen med blyant noteret en huskeseddel. Som punkt 4 står: Spørge Høffding om vi må sætte hans navn under. H. V. Clausens arkiv.

I dagene mellem den 14. og 22. oktober indløb svarene på de først omsendte opfordringer til at underskrive adressen. Nogle svarede ja uden nærmere kommentar, andre motiverede mere eller mindre udførligt, hvorfor de gav udtalelsen deres tilslutning. Der var også flere, der ikke ville være med, og som mere eller mindre omfattende redegjorde for deres afvisende holdning. Sammenlagt giver disse reaktioner et interessant bidrag til en række fremtrædende mænd og kvinders synspunkter om det nordslesvigske spørgsmål på dette tidlige tidspunkt, og man har derfor anset det for at have interesse at aftrykke disse udtalelser. Dette sker i bilagene til denne afhandling indenfor nr. 2—33.

Ser vi først på ja-sigerne, har vi en stor gruppe, som har givet tilslutning, uden at der er bevaret nogen skriftlig motivering. Til denne gruppe hører: grev W. Ahlefeldt-Laurvig; rektor Georg Bruun, Kolding; professor Erik Arup; direktør H. Heilbuth; rigsarkivar Kr. Erslev; konsul Fr. Hey; direktør C. Gammeltoft; teaterchef, greve F. Brockenhuus Schack; højskoleforstander Jacob Appel; professor J. L. Heiberg; højesteretssagfører F. Asmussen; højesteretsjustitiarius R. S. Gram; professor Otto Jespersen; professor Georg Brandes; konferensråd V. Falbe Hansen; valgmenighedspræst Carl Koch, Ubberup; sagfører Niels Svendsen, Ringsted; gårdejer Kr. Tovborg-Jensen, Lemvig; dr. phil. L. Moltesen; hofjægermester Wenzel Neergaard; undervisningsinspektør, dr. phil. H. Bertelsen; borgmester, dr. phil. Ernst Kaper; bankdirektør Fr. Nørgaard; købmand Anders Larsen, Holbæk; professor Johs. Steenstrup; rektor Otto Lund, Horsens; sognepræst Morten Pontoppidan; forfatteren Sophus Michaelis; direktør W. Weimann; sognepræst Thordur Tomassen, Horsens og professor Kristoffer Nyrop.

Dernæst er der en mindre gruppe ja-sigere, fra hvem der foreligger et skriftligt svar, men uden større kommentar. I visse tilfælde siges der blot, at underskriften gives »med Glæde«. Disse svar er naturligvis ikke optrykt. Det drejer sig om følgende personer: xylograf Hendriksen; professor Joakim Skovgaard; højskoleforstander Alfred Povlsen; forfatteren Henrik Pontoppidan; professorerne Eug. Warming, Viggo Bentzon og Bernhard Bang; dr. Valdemar Poulsen; direktør P. Lauridsen,

Vejen; fhv. redaktør Konrad Jørgensen, Kolding; mejeriejer Balslev Jørgensen, Esbjerg; statskonsulent K. Hansen, Lyngby; kammerherre Carl Bech, Engelsholm; Chr. Vestergaard, Kammerherregaarden, Vallø og gårdejer Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard.

Endelig findes der den gruppe af ja-sigere, fra hvilke der foreligger en udførlig motivering for, hvorfor de har givet adressen deres underskrift. Til denne gruppe hører generalløjtnant, dr. A. Tuxen (bilag 9 og 20), lensbaron Reedtz-Thott, Gavnø (bilag 16), professor Harald Westergaard (bilag 17), fru Martha Ottosen (bilag 14), professor Hans Olrik (bilag 26), statskonsulent Fr. Hansen, Askov (bilag 31), højskoleforstander Th. Bredsdorff (bilag 29), professor Vilh. Thomsen (bilag 8 og 16) og gehejmekonferensråd J. Hegermann-Lindenchrone (bilag 13).

Foruden de fire initiativtagere og professor Høffding udgjorde de oven for nævnte 55 personer den gruppe af fremtrædende mænd og kvinder, som i første omgang stillede sig til disposition for den planlagte adresse. En gennemgang af listen vil vise, at en væsentlig del af underskriverne tilhørte universitetet og landets kulturliv i videre forstand. Endvidere havde man fået tilslutning fra fremtrædende repræsentanter inden for de forskellige praktiske erhverv. Derimod havde man bevidst undgået at rette henvendelse til aktive politikere eller officerer. Når generalløjtnant Tuxen og dr. Moltesen var med, var det åbenbart, fordi de begge var af nordslesvigsk herkomst, og begge havde tilknytning til dansk videnskab.

Vender vi os herefter til nej-sigerne, må man først konstatere, at man naturligvis ikke har 100 %'s sikkerhed for at konstatere, hvem der afviste henvendelsen. Der kan være personer, der har modtaget en mundtlig henvendelse, og som mundtlig har afvist denne, og der kan være andre, som ganske stille har ladet den skriftlige henvendelse gå i papirkurven. Af de bevarede breve fremgår det, at enkelte først sagde ja, men senere sprang fra. Det gælder personer som godsejer J. Wedell-Neergaard, Svenstrup (bilag 4, 27 og 34), museumsdirektør Sophus Müller (bilag 32) og godsejer J. Hage, Nivaagaard (bilag 21 og 22). Endelig var der de personer, der straks afviste henvendelsen. Til

denne gruppe hører kgl. bygningsinspektør Martin Borch (bilag 2), tandlæge Axel Carstens (bilag 3 og 11), pastor Olfert Ricard (bilag 7), grosserer A. Peschcke Køedt (bilag 25), højskoleforstander Holger Begtrup (bilag 28), ingeniør Rud. Christiani (ikke aftrykt) samt professorerne Wilhelm Johannsen (bilag 33), Vilh. Andersen (bilag 18) og Knud Fabricius (bilag 12).

Prøver man på nærmere at analysere de bevæggrunde, der fik ovennævnte personer til at afvise opfordringen til at underskrive, fremgår det ganske klart i hvert fald hos tre af dem, at begrundelsen var et håb om, at Danmark kunne tilbagevinde en større del af det tabte land end det egentlige Nordslesvig. Dette lyser tydeligt ud af brevene fra kgl. bygningsinspektør Borch, Pastor Ricard og grosserer Peschcke Køedt. Det samme synspunkt kan også have været fremme hos andre nejsigere, selv om det ikke udtrykkeligt siges. Sandsynligvis har det mere eller mindre bevidst ligget bag afslaget, selv om man motiverede dette på anden måde. På mange af nejsigerne har selve adressens motive-ring virket frastødende, kategorisk og absolut som den jo også var i hele sin form. Tandlæge Carstens var således meget utilfreds med visse udtryk, men motiverede iøvrigt sin afvisning med en henvisning til, at hans stilling som forræand for De samvirkende sønderjydske Foreninger måtte pålægge ham en vis tilbageholdenhed. I brevet af 16. oktober bekender han ganske vist samstemning med adresse-mændene i det store og hele, men nægter dog at underskrive (bilag 11). Som grund for sin afvisning anfører godsejer Hage utilfredshed med, at adressen taler om sikring af de tyske minoriteters rettigheder i Nordslesvig, men ikke med et ord omtaler eventuelle danske minoriteter syd for den kommende statsgrænse (bilag 22). Den i sin stillingtagen noget vaklende godsejer Wedell-Neergaard anfører i et af de fra ham bevarede breve sin ængstelse for, at formålet med opråbet skulle være en opfordring til regeringen om at indlede direkte forhandlinger med Tyskland om det nordslesvigske spørgsmål. Dette ville efter brevsriverens mening kompromittere os i ententens øjne. Han kan derfor ikke underskrive adressen (bilag 27). Også tandlæge Carstens havde fået den opfattelse, at adressen var tænkt som en henvendelse til Tyskland. Dette kun-

ne støde »vore fuldtro Venner indenfor Ententen for Hovedet«, udtalte han med bekymring (bilag 3). For professor Vilh. Andersens vedkommende synes sagen at ligge således, at han i det væsentlige var enig med adressemændene, men han ønskede ikke spørgsmålet løst før fredskongressen, og han ville under ingen omstændigheder underskrive en tillidserklæring til regeringen eller til Tyskland. »Jeg vil ikke underskrive en Adresse, som ogsaa Karl Larsen med Glæde vilde kunne sætte sit Navn under«, hed det i hans svar (bilag 18). Det er måske forståeligt, at enkelte dengang af adressens formulering kunne få den fejlagtige opfattelse, at formålet var at opfordre Tyskland til at afslutte en overenskomst om Nordslesvigs tilbagevenden til Danmark bag de allieredes ryg. Også senere fremførtes dette synspunkt i den stadig voldsommere debat mod den fløj, som stod på det såkaldte Åbenråstandpunkt. Med det kendskab, man nu har til de overvejelser, der fandt sted i forbindelse med adressens tilblivelse og hele spørgsmålets rejsning, er det ganske klart, at denne påstand mangler ethvert grundlag.

Fra adressemændenes side var der aldeles ikke tænkt på at omgærde indsamlingen af underskrifter med hemmelighedsfuldhed. Når den udsendte opfordring var betegnet »Fortroligt« lå blot deri, at sagen ikke burde omtales i pressen. Allerede meget tidligt fik således overlæge Collin gennem H. L. Møller at vide, hvad der var planlagt, og hvilken ordlyd adressen havde. Hans reaktion var meget kraftig, og hans forbitrelse lyser klart ud af et brev, som han 15. oktober sendte magister la Cour.¹⁹⁾ Han synes straks at have underrettet den franske minister om, hvad der var i vente, og han og hans meningsfæller besluttede desuden at gøre et forsøg på at bremse adressen. Til det formål fik man direktør Vagn Jacobsen til at indkalde til et møde i direktørboligen på Carlsberg fredag aften d. 18. oktober.²⁰⁾ I mødet deltog ca. 90 fremtrædende politikere, pressefolk og videnskabsmænd. Collin havde fået magister la Cour til at indlede om det sønderjyske spørgsmål, og under den efterfølgende debat kom

¹⁹⁾ Vilh. la Cour: To Livslinier, 1954, s. 157.

²⁰⁾ Vilh. la Cour: To Livslinier, 1954, s. 156ff.

det til et skarpt sammenstød mellem overlæge Collin og professor Friis. Havde Collin håbet at kunne bremse adressemændene, gik dette håb ikke i opfyldelse. Indsamlingen af underskrifter fortsatte, og initiativtagerne forberedte sig til indsamlingsarbejdets 2. runde.

Omkring den 20. oktober havde man fået indsamlet det antal underskrifter, som man havde tænkt sig skulle være tilstrækkeligt i første omgang. Adressen blev derefter trykt påny og forsynet med de 60 navne, der havde givet tilslutning. 23. oktober udsendtes derefter opfordring til ca. 800 mænd og kvinder om at tilslutte sig adressen.²¹⁾ Denne gang stod professor Friis' navn under adressen. Den nye opfordring havde følgende ordlyd: »Undertegnede beder Dem i Betragtning af Verdenssituationen, der ogsaa kan faa Betydning for os, at give omstaaende Udtalelse Deres Tilslutning ved at undertegne vedlagte Erklæring med Deres Navn med Angivelse af Stilling og Titel, saaledes som De ønsker det anført ved Offentliggørelse. Tilbagesendelsen bedes ske omgaaende i indlagte Konvolut til Dr. Mackeprang, Rahbeksallé 32, Kbh. V.« Selve underskrivelsesblanketten havde følgende ordlyd: »Jeg tiltræder den mig tilsendte Udtalelse om det norslesvigske Spørgsmaal og giver min Bemyndigelse til Offentliggørelse med mit Navn, naar dette maatte være belejligt«.

Fra d. 25. oktober og dagene derpå begyndte svarene at strømme ind til dr. Mackeprang. Langt de fleste nøjedes med at underskrive den modtagne underskrivelsesblanket og sende den tilbage. Andre føjede kortere eller længere kommentar til deres underskrift. De således modtagne breve er med enkelte undtagelser nær, da de pågældende endnu lever og ikke har ønsket deres brev offentliggjort, aftrykt i bilagene indenfor nr. 35—140.

Da adressemændene henimod månedens slutning gjorde status, havde de modtaget 502 bekræftende svar på deres henvendelse.²²⁾ Ca. 300 havde enten sagt nej eller ikke besvaret opfordringen. I det bevarede brevmateriale findes 36 negative besva-

²¹⁾ Brev fra Aage Friis til H. P. Hanssen, dat. 23/10 1918. Trykt som bilag 36.

²²⁾ H. V. Clausen til M. Hammerich, dat. 29/10 1918. Trykt som bilag 80.

relser, medens 20 personer tilbagekaldte et allerede givet tilsagn, for de flestes vedkommende under henvisning til den opfordring, de havde modtaget fra formændene for de sønderjydske foreninger, hvorom mere nedenfor. Også efter 1. november indløb enkelte anmodninger om at blive slettet af listen.

Også de bevarede breve fra 2. runde af indsamlingsarbejdet indeholder et meget værdifuldt materiale til belysning af en række fremtrædende personligheters stilling til det nationale spørgsmål. Kredsen var den gang noget videre end i første omgang, men stadig var aktive politikere og officerer holdt udenfor. Naturligvis var det først og fremmest »navne«, man havde henvendt sig til. Om et repræsentativt udsnit af den danske befolkning kan man derfor ikke tale. De mange negative svar, man modtog, tyder imidlertid på, at man ikke har nøjedes med at henvende sig til personer, hvis stilling til problemet man i forvejen kendte. Man har faktisk forsøgt at få en så bred tilslutning til det planlagte foretagende som muligt.

Det er interessant at fastslå, hvad der var motiveringen hos de personer, der ikke ønskede at underskrive adressen. Der er ingen tvivl om, at hovedmotivet var, at adressen forlangte for lidt. Man ville ikke være tilfreds med en grænse Kruså-Tønder. I 13 af de bevarede 36 negative breve siges dette klart og tydeligt. Således krævede hofjægermester Brun, Krogerup (bilag 38), fhv. skolebestyrerinde Marie Kruse (bilag 138) og kaptajn Chr. Blangstrup (bilag 72) genoprettelsen af Ejdergrænsen, fru Jutta Boyesen Møller (bilag 134) ville have den kommende grænse ved Dannevirke, og forfatteren Evald Tang Kristensen (bilag 97) ville ikke give slip på det gamle danske Angel. Andre udtrykte sig ikke fuldt så klart, men dog således at man har en stærk formodning om, at de fandt adressens ønsker altfor beskedne. Til denne gruppe hører personer som dr. Edv. Ehlers (bilag 41), direktør Aage Westenholz (bilag 50), professor C. V. Prytz (bilag 44), forfatteren Valdemar Rørdam (bilag 47), kontorchef Vald. Helsing (bilag 95), forfatterinden A. Stampe Feddersen (bilag 92), stiftsprovst Hans Lützhøft (bilag 56 og 112) og dr. phil. Hans Brix (bilag 122). At dette motiv også har spillet en rolle for andre kan man formode, om end ikke direkte bevise.

Derimod er det ganske klart, at flere var forargede over, at adressen talte om sikring af eventuelle tyske minoriteter i Nordslesvig, men undlod at nævne eventuelle danske mindretal syd for den kommende grænse. Personer som professor Prytz (bilag 65) pastor emer. Dalhoff (bilag 39), forfatteren Vald. Rørdam (bilag 47), stiftsprovst Lützhøft (bilag 56), adjunkt A. J. West (bilag 70), og dr. Marius Kristensen (bilag 62) var denne undladelse faldet svært for brystet, og den havde styrket dem i deres negative holdning overfor adressen. Dr. Marius Kristensen satte dog sit navn under adressen. Også den i adressen anvendte venlige tone overfor regeringen skabte irritation hos nogle og brugtes som motivering for vægring af underskrift. Dette var således tilfældet hos direktør Aage Westenholz (bilag 50), forfatteren Valdemar Rørdam (bilag 47), kaptajn Blangstrup (bilag 72), provst E. Rohde (bilag 101) og dr. phil. Hans Brix (bilag 122).

Medens adressemændene var optaget af at indsamle underskrifter, udfoldede mændene omkring overlæge Collin ivrige bestræbelser for at hindre tilslutning. En af de veje man gik var at benytte de sønderjydske foreninger. Omkring 26. oktober udsendte de 6 foreninger: To Løver, Dannebrog, Sønderjydske Samfund, Sønderjydske Centralforening, Sønderjydske Forening for København og Omegn og De samvirkende Sønderjydske Foreninger en udtalelse af følgende indhold: »Der er i disse Dage udsendt en Adresse vedrørende det sønderjydske Spørgsmaal. Svaret ønskes sendt til Dr. phil. Mackeprang. Vi undertegnede Formænd for nedennævnte sønderjydske Foreninger fraraader paa det bestemteste Enhver at underskrive nævnte Adresse«. Henvendelsen var undertegnet af Rektor H. P. Hansen, direktør N. Bang, overretssagfører Manthey-Wagner, sagfører Mandal Bertelsen, oberstløjtnant I. C. Lund og tandlæge A. Carstens.²³⁾ Udtalelsen gjorde sine steder sin virkning, og som omtalt oven-

---

²³⁾ Udtalelsen er trykt i den af udenrigsministeriet besørgede udgave: Det slesvigske spørgsmåls diplomatiske historie 1914—20, Aktstykker, 1921 (i det flg. citeret: Fontenay) s. 84.

for trak flere, der allerede havde underskrevet adressen, deres underskrift tilbage.

Da H. V. Clausen og hans meningsfæller omkring 13. oktober planlagde deres adresse, var situationen den, at hverken offentligheden — d. v. s. pressen — eller landets ansvarlige politiske myndigheder — regering og rigsdag — havde taget stilling til det nordslesvigske spørgsmål. I de to uger, hvor adressen blev til, og underskrifterne indsamledes, skete der imidlertid afgørende begivenheder.

Dagen før de fire sammensvorne mødtes, havde Nationaltidende optaget det første indlæg i den offentlige debat om det nordslesvigske spørgsmål. Det var skrevet af den højtansete, sønderjydske fødte højesteretssagfører F. Asmussen. Artiklen havde overskriften: Folkenes Selvbestemmelsesret — Det nordslesvigske Spørgsmaal. Der gik nogle dage, inden andre aviser fulgte i Nationaltidendes fodspor, men i løbet af en uges tid var isen brudt, og en almindelig debat igang. Det vekslede med indsendte bidrag og redaktionelle artikler, og vidt forskellige synspunkter kom til orde. Den danske presse havde atter genvundet mælet i nationens vigtigste folkelige spørgsmål.

Omtrent samtidig tog også det officielle Danmark standpunkt. Endnu omkring midten af oktober var den storpolitiske situation uklar, og man kunne ikke med fuld sikkerhed sige, om det bar mod fred eller fortsat forbitret kamp. Dette medførte ganske naturligt, at regeringen, og det vil i denne forbindelse først og fremmest sige udenrigsminister Scavenius, anså det for rettest indtil videre at pålægge sig en vis tilbageholdenhed. I dagene omkring 14. oktober indtraf imidlertid visse begivenheder, der gjorde det klart for udenrigsministeren, at det ikke ville være muligt at opretholde denne tilbageholdenhed.

14. oktober fik udenrigsministeren besøg af den engelske chargé d' affaires lord Kilmarnock, der på sin regerings vegne spurgte, hvorledes det forholdt sig med verserende rygter om direkte forhandlinger mellem Danmark og Tyskland om det nordslesvigske spørgsmål.²⁴⁾ Udenrigsministeren dementerede

²⁴⁾ Fontenay s. 20 f.

på det bestemteste rigtigheden af disse rygter. Nogle dage senere modtog folketingsmændene J. C. Christensen og Niels Neergaard det brev, som Jepsen Christensen hemmeligt havde bragt over grænsen fra H. P. Hanssen, og hvori han i kraftige vendinger opfordrede sine danske venner til nu at opgive tavsheden og klart frembære de danske forhåbninger om en løsning af det nationale problem.²⁵⁾ Brevets modtagere har utvivlsomt informeret udenrigsministeren om H. P. Hanssens ønsker. Hertil kom så endelig hos udenrigsministeren kendskabet til den virksomhed, som udfoldedes af kredsen omkring overlæge Collin, og nødvendigheden af at imødegå den.

Alt dette medvirkede til, at regeringen indkaldte partiformændene til fortrolige drøftelser, og disse resulterede i, at den samlede rigsdag den 23. oktober afholdt et lukket møde, hvor udenrigsministeren gav en oversigt over den udenrigspolitiske situation og skitserede regeringens syn på det nordslesvigske spørgsmål.²⁶⁾ Trods en vis modstand fra konservativ side lykkedes det at samle rigsdagen om en fælles udtalelse, hvori man tilkendegav enighed om at fortsætte den til alle sider ligelige neutralitetspolitik, og at ingen ændring i Slesvigs nuværende stilling end en ordning efter nationalitetsprincippet stemte med det danske folks ønske, følelse og interesse. Udtalelsen blev ikke offentliggjort i sin helhed. Så meget kom dog frem, at offentligheden forstod, at en enig rigsdag havde givet tilslutning til en løsning efter princippet om folkenes selvbestemmelsesret.

Den offentlige debat i pressen i forbindelse med rigsdagens stillingtagen måtte hos adresse-mændene rejse det spørgsmål, om det nu også var nødvendigt at offentliggøre adressen. I flere breve til dr. Mackeprang fremsattes den opfattelse, at adressen måtte anses for overflødig, efter at rigsdagen havde talt. En sådan opfattelse blev fremført af professor Steenstrup (bilag 68) og højskoleforstander Appel (bilag 88), der begge havde underskrevet adressen, samt af adjunkt F. Ohrt (bilag 63), overfor-mynder M. P. Friis (bilag 81), forstander Th. Madsen-Mygdal

²⁵⁾ H. P. Hanssen: Fra Krigstiden II, 1924, s. 343 f.

²⁶⁾ Fontenay s. 35 ff.

(bilag 98) og professor Otto Bache (bilag 109). Adressens initiativtagere havde i slutningen af måneden visse forhandlinger med repræsentanter for de politiske partier og regeringen, og resultatet blev, at man besluttede at sammenkalde de af underskriverne, som man kunne få fat på, til en drøftelse i København. Mødet fandt sted d. 30. oktober.²⁷⁾ Resultatet af forhandlingerne blev, at man ikke ville offentliggøre adressen, da den måtte anses for overflødig, efter at regering og rigsdag havde udtalt sig. I en henvendelse fra dr. Mackeprang af 1. november til alle underskriverne, hvori han takkede dem for deres underskrift, hed det dernæst: »Skulde det siden vise sig ønskeligt — med Regeringens Billigelse — at fremsætte en offentlig Udtalelse om Løsningen af det nordslesvigske Spørgsmaal ved klar og utvetydig Hævdelse af Nationalitetsprincippet, vil Indbyderne tillade sig atter at henvende sig til Dem«. En sådan situation indtraf ikke, og oktoberadressen kom således aldrig frem for offentligheden.

Nogen større direkte betydning for begivenhedernes udvikling fik oktoberadressen således ikke, men indirekte har den dog spillet en vis rolle. Under den voldsomme debat, som i de kommende måneder delte dansk offentlighed i to adskilte lejre — Åbenrå-folkene på den ene side og Dannevirke- og Flensborg-tilhængerne i den modsatte lejr — benyttede de sidste ofte oktoberadressen som et virkningsfuldt angrebsvåben mod deres nationalpolitiske modstandere. Det var ikke vanskeligt under den ophidsede stemning, som lidt efter lidt tilvejebragtes over det ganske land, at plukke ord og vendinger ud af adressen, som kunne benyttes til at vise, at ens nationale modpart var både tyskvenlig og ønskede at gå Tysklands ærinde. Oktoberadressen indeholdt ganske givet udtalelser, der både var unødigt udfordrende og altfor kategoriske i den situation, hvori den blev til. Det var derfor forståeligt, at anderledes tænkende reagerede kraftigt. At disse så i kampens hede lagde mere ind i disse udtalelser end berettiget var er en sag for sig.

²⁷⁾ Brev fra Aage Friis til H. P. Hanssen, dat. 30-31/10 1918. Trykt som bilag 108.

1.

Rigsdagsmand H. P. Hanssen til professor Aage Friis.

Berlin, d. 5. Oktober 1918. Påskrift med Aage Friis's hånd:

Modtaget Mandag d. 14. Oktober kl. 8.

Det omtalte Værk er nu at faa, da Antikvarboghandleren rømmer sit Lager. Men sig til Bibliotekets Bestyrelse, at der maa handles hurtigt ellers forspildes Chancer, som ikke vender tilbage.

Ærbødigst

H. P. Nør.

Aage Friis' arkiv.

2.

Kgl. bygningsinspektør Martin Borch til dr. M. Mackeprang.

København, d. 14. oktober 1918.

Kære Hr. Dr. Mackeprang.

. . . Maa jeg saa have Lov til i Tilslutning til vor Telefonsamtale i Aftes at sige Dem min uforbeholdne Mening om Dem, nemlig at jeg agter og ærer Dem som en af de bedste Danske Mænd, jeg kender, men at jeg desuagtet tror det muligt, at De kan se fejl i det Spørgsmaal, vi dævledes om, og jeg maa tilføje, at jeg i Dag har talt med Appel, og han har ikke forandret sin Mening, som i Deres Øine maa være endnu mere ravgal end min. Nu er der den Forskel paa Betydningen af Deres og min Mening om denne Sag, at min er og bliver en Ener, medens Deres paa Grund af hele Deres Stilling kan faa vidtrækkende Indflydelse, og derfor vilde jeg ønske, De kunde lade Dem rokke en Kænde i Deres faste Overbevisning om dens Rigtighed.

Hvorfor skulde vi danske ikke kunde vinde Sydslesvigerne, som vi dog i Virkeligheden ikke har gjort videre Fortræd, naar Englænderne allerede faa Aar efter en blodig Krig har kunnet vinde Boernes Hjerter? Men om man nu ikke mener at kunne lægge dem direkte ind under den danske Stat, var det saa dog ikke muligt at knytte dem med et løsere Baand til os — Personalunion f. Ex. Tiltrækningen mellem de to Halvdele, der be-

boer Slesvigs Land, og som dog føler sig som én Stamme, vil da i Tidens Løb drage dem sammen.

Endelig min Frygt for, at det nuværende Ministerium skal raade i denne Sag — den grunder sig paa, at der en skønne Dag skal præsenteres os en Overenskomst med Tyskland om en Bid af Nordslesvig, inficeret med Bismarckske »Garantier«, som jeg tror Scavenius i Stand til at gaa ind på; og hellere end at saadant skulde ske, vilde jeg give helt Afkald paa dansk Slesvig.

Deres hengivne Kandestøber

Martin Borch

Dr. Mackeprangs arkiv.

3.

Tandlæge Axel Carstens til dr. M. Mackeprang.

Rungsted, Villa Solvang, d. 14. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Desværre opnaar jeg nok ikke telefonisk Forbindelse med Dem idag og sender Dem derfor disse Linier.

Ved at tale med Rektor H. P. Hansen i Formiddags meddelte han mig, at han ingen »Opfordring« havde modtaget, men en Anmodning om at komme til et Møde iaften.

Er min Antagelse rigtig, at dette Møde er i Anledning af Henvendelsen, som De sendte mig, kan jeg ikke rigtig forstaa, hvorfor jeg saa ikke ogsaa fik en Anmodning om at komme tilstede, men kun en skriftlig Opfordring om at give mit Navn til en saa vigtig Sag, som det var Meningen, at Andre skulde finde Anledning til at drøfte samme Dag. Med Hensyn til selve Sagen, da er den jo sikkert god nok og dog har den skabt Betænkeligheder hos mig, men jeg vil dog indtrængende bede om, at man ikke gennem den — en Henvendelse til Tydskerne — gaar hen og støder vore fuldtro Venner indenfor Ententen for Hovedet. Hvad vil mon de sige, som vitterligt stadigt har arbejdet for, at Nordslesvig ikke skulde blive glemt paa Regnskabets Dag? Gaar vi hen og begaar en Ubesindighed her, kan vi let bittert komme til at angre det.

Saa Texten! Pagina 4: Det danske Folk ønsker »at fremme«

Forstaaelsen, — mon der ikke mere beskedent skulde sættes »ønsker at være med til at fremme«? Passus 5 kommer altsaa til at lyde: »Det haabes, at Freden for det tydske Folk maa blive« o. s. v.? Er det ikke lovlig ydmygt af Danske ligeoverfor Tydskerne at tale om ej »at træde det tydske Folk for nær«, fordi vi kræver vor Ret hos dem, der røvede og mishandlede vort Land og Folk? Sidste Linie, samme Passus: — hele det danske Nordslesvig, men kun »det«, — ikke d. Nordslesvig contra ty. — Passus 6: Skulde der ikke staa: »Et lille tydsk Mindretal«? Tag al det preussiske Paahæng væk, — hvor mange bliver der saa tilbage. — Hvad forstaaes ved »Sikkerhed for nationale Rettigheder«? Det er, efter min Mening, en meget farlig Meddelelse. Ja, det var det, jeg vilde have sagt, om jeg havde været nærværende.

Jeg beder d'Herrer tænke over det —, hvorfor saa megen Hast? Der bliver saamænd ingen Vaabenstilstand paa den Maade, Tydskerne opfører sig, lige strax, og Fredsdrøftelsen er der vist et godt Stykke Vej til.

Men nødigt skulde vi inklade os paa Noget, der kunde skade istedetfor gavne, og jeg kan ikke helt komme bort fra det Syn, at der er noget ydmygende i at gaa Tiggergang til Tydskerne.

Med venlig Hilsen
Deres ærbødige

Axel Carstens

Dr. Mackeprangs arkiv.

4.

Godsejer J. Wedell-Neergaard, Svenstrup, til dr. Mackeprang.

Svenstrup, d. 14. oktober 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

Efter den af Dem i Dag pr. Telefon givne fortrolige Meddelelse slutter jeg mig gerne til den hermed tilbagefølgende Henvendelse og bemyndiger Dem til at sætte mit Navn under den.

Med venlig Hilsen Deres hengivne
J. Wedell-Neergaard.

Dr. Mackeprangs arkiv.

5.

Professor Aage Friis til rigsdagsmand H. P. Hanssen.

Sortedams Dossering 69, København Ø. d. 15. oktober 1918.
Dette Brev bør jo brændes.

Kære Hanssen.

Dit Kort af 5/10 modtaget i Gaar og ligeledes Din Meddelelse om Samtale med Dr. David¹⁾ m. m. Jeg kommer foreløbig ikke til Berlin, dels da min Rejse just nu kan vække Opsigt, dels fordi jeg maa bruges her. Jeg skriver til Dig gennem en Forbindelse, som Du bedes benytte fremtidig, og ad hvilken Du vil faa Svar. Lad mig faa alt, hvad Du anser for godt for mig at vide og giv mig udførlig Besked.

Under Krigen har Regeringen hidtil villet hindre, at det nordslesvigske Spørgsmaal kom frem i Utide, saaledes at det kunde skade Ligevægten i dansk Neutralitet. Naar Spørgsmaalet nu rejses, maa det ske saaledes, at det undgaas, at vort fremtidige Forhold kompromitteres; vi maa tænke i lige Grad paa Fremtid og Nutid, og vi vil for alle Tider staa i et godt Forhold til det ny Tyskland.

Det vil blive søgt at skaffe os hele det danske Nordslesvig tilbage, men intet mere, altsaa H. V. Clausens Grænse, som vi ved, at Du billiger. Der er i nationalistiske Kredse ivrig Agitation for »Ejdergrænse« eller »Dannevirkegrænse« med Ententens Hjælp, altsaa for at vi skal hjælpe til at udnytte Tysklands Nederlag. Vi vil af al Magt gaa imod sligt og stræbe at faa det danske Nordslesvig og kun det i god Forstaaelse med det ny Tyskland, der maa indse, at Retfærdighed mod de danske Nordslesvigere maa være et Led i Nyorienteringen. Danmark har intet traktatligt Krav paa Nordslesvigs Genforening; det appellerer til det nye Tysklands Klogskab og Retfærdighedsfølelse og ønsker at undgaa, at Spørgsmaalet løses ved Ententemagterne paa en saadan Maade, at der bliver Anledning til at benytte Spørgsmaalet til Ydmygelse for Tyskland eller til at gøre os til »Kanalvogter«. Vi vil ligeledes undgaa »til Tak for Nordslesvig« at maatte binde os til nogen af de kæmpende Parter; vi maa bevare Danmarks Uafhængighed og Ligevægt mellem Magterne i videst mulige Udstrækning. Sam-

tidig vil der selvfølgelig blive passet paa ikke ved Forhandlingerne med Tyskland at kompromittere os overfor Ententen.

Vi haaber nu, at den ny tyske Regering vil stille sig forstaaende og klogt.

Udsendelsen af et Opraab er oprindelig planlagt af H. V. Clausen, Mackeprang og H. L. Møller, væsentlig imod Ejdermændenes Agitation, der drives særlig af Vilh. la Cour m. fl. Under Forhandling med mig bliver Planen iværksat, og indlagte Opraab har jeg skrevet og faaet godkendt. Det vil blive underskrevet af adskillige Hundrede ansete Mænd og Kvinder af alle Partier, ikke Rigsdagsmænd og ikke Militære. Det bliver offentliggjort, naar det anses for heldigt. Det udtrykker en Tankegang, der svarer til Regeringens Politik, og tager Grunden bort under al »Ejderpolitik«.

Jeg vil gerne vide, om Du mener, at dets Fremkomst vil være heldig, om det kan tænkes at virke skadelig paa Opfattelsen, eller om Du har særlige Betænkeligheder m. H. t. Tidspunktet. Før omkring Søndag vil det næppe blive offentliggjort, men rimeligvis som Sagerne nu ligger først senere. Men hvis Du har enten Betænkeligheder eller Ønske om, at det hastigt skal komme frem, saa giv telegrafisk Besked gennem Overbringeren, som jeg har aftalt med ham. Hører vi intet, handler vi efter de Synspunkter, der her maa gøres gældende.

Paatænkes der noget Skridt fra nordslesvigsk Side ud over en Tale af Dig i Rigsdagen?

Kunde det tænkes, at Opraabets Fremkomst i Danmark kunde vanskeliggøre det for de frisindede i Tyskland at løse Spørgsmaalet. Vi vil jo ikke vanskeliggøre det for den nuværende tyske Regering at give en fornuftig Løsning. Overvej dette.

Selvfølgelig han Udviklingen hidføre, at Opraabet slet ikke offentliggøres, derom maa der skønnes af dem, der har Ansvaret. Hjærtelige Hilsner. Vore Tanker er hos Dig. Nu haaber vi fast. I gammelt og nyt Venskab.

Aage Friis.

H. P. Hanssens arkiv.

1) Understatssekretær i Auswärtiges Amt, dr. Eduard David.

6.

Dr. M. Mackeprang til magister H. V. Clausen.

d. 15. oktober 1918.

Kære Clausen.

Da Vejret var saa ledt, og De jo desuden var »til fremmede« paa 1. Sal sendte jeg ikke Opraabene hen. De følger indlagt sammen med mit Brev til Ricard.¹⁾ Foruden til ham har jeg skrevet til Nyrop²⁾ og Ammundsen.³⁾ De har altsaa Resten. Dog er der vel ej Grund til Axel Møller,⁴⁾ der jo ej skal underskrive.

Har faaet Wedel-Neergaard og Vilh. Thomsen samt Bredsdorff, hvorom Høffding er underrettet.

Har skrevet til Carstens, Appel og Fru Ottosen, som vi bør ha med.

Friis beder bønlig om Hans Olrik og Fabricius eventuelt maa komme med. Den sidste, som han siger, nærmest for sin egen gode Forstaaelses Skyld. Meinetwegen gerne!

Bør De ej sige Vilh. Andersen, at Steenstrup har tiltraadt! Hvis De da finder det Umagen værd.

Hey⁵⁾ meddeler, at han har faaet talt med Konferensraad Gammeltoft,⁶⁾ H. P. Prior,⁷⁾ Telefondirektør Johannsen⁸⁾ og en Konsul Ludvigsen,⁹⁾ der er en stor Industrimand.

Den første gav strax sin Tilslutning, de sidste vilde sove paa det. Har sendt Hey nogle Exemplarer af det reviderede Opraab til Brug for dem.

Deres hengivne

M. M.

H. V. Clausens arkiv.

---

¹⁾ Pastor Olfert Ricard, ²⁾ Formodentlig prof. Kristoffer Nyrop, ³⁾ Formodentlig professor, dr. theol. Vald. Ammundsen, ⁴⁾ Professor, dr. jur. Axel Møller. ⁵⁾ Konsul Fr. Hey, ⁶⁾ Direktør Carl Gammeltoft, ⁷⁾ Formand f. Industrirådet H. P. Prior, ⁸⁾ Telefondirektør Fr. Johannsen, ⁹⁾ Formodentlig konsul Vald. Ludvigsen. Af de i brevet nævnte personer underskrev følgende adressen: professor Nyrop, professor Vilh. Thomsen, højskoleforstander Th. Bredsdorff, professor Høffding, statskonsulent Appel, dr. Hans Olrik, professor Johs. Steenstrup samt Hey, Gammeltoft og Prior.

7.

Dr. M. Mackeprang til pastor Olfert Ricard.

d. 15. oktober 1918.

Hr. Pastor Ricard.

Paa Magister Clausens, Dr. Møllers og egne Vegne sender jeg Dem hermed et Exemplar af Opraabet med de Ændringer, vi efter moden Overvejelse har foretaget, og udover hvilke vi ikke kan gaa.

Det skulde glæde os i høj Grad, om De kunde tiltræde Opraabet i denne Form.

Deres ærbødige

M. Mackeprang.

Påskrift på dr. Mackeprangs henvendelse fra pastor Ricard.

uden dato

Jeg kan stadig ikke komme til Ro med at skrive under paa dette bestemt negative »Intet derudover«. Jeg er vistnok ikke sagkyndig, men med de Forbindelser, jeg har dernede, og de Oplysninger, der nu og da er tilflydt mig, ser jeg saaledes derpaa, at det ingen Ulykke vilde være, om Danmarks Grænse igen blev Ejderfloden. Derfor vil jeg naturligvis ogsaa blive glad, om det blot blev Nordslesvig, men ligefrem binde mig til, at jeg ikke ønsker en sydligere Grænse vilde ikke stemme helt med min Overbevisning. Det sandeste vil derfor nok være, at jeg ikke skriver under, mit Navn vil jo ikke savnes, da man kender min Længsel efter Sønderjylland mere end nok.

Med Tak for Opfordringen

Deres ærbødige

Olfert Ricard.

Undskyld det forsinkede Svar: Det er fordi jeg helst ikke vilde svare nej, men alligevel ikke turde sige ja.

Dr. Mackeprangs arkiv.

8.

Professor Vilhelm Thomsen til dr. M. Mackeprang.

[d. 15. oktober 1918]

Kære Hr. Dr. Mackeprang.

Ja det vil være mig en Glæde at medunderskrive omstaaende, skønt et og andet Udtryk maaske er venligere mod Tyskerne end strængt nødvendigt. Tillad mig at tilføje, at hvis det ikke findes paatrængende, og hvis Underskriverne ikke er en i Forvejen bestemt begrænset Kreds, vilde jeg for min Del sætte megen Pris paa, om ogsaa min Hustrus Navn (Karen Thomsen født Allen, Professorinde) kunde komme under Opraabet, skønt hun ganske vist ikke hører til de kendte eller paa nogen Maade fremtrædende Damer, men blot som Repræsentant for Navnet Allen, der i sin Tid har været saa nøje knyttet til Sønderjylland.¹⁾

Deres hengivne

Vilh. Thomsen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ Professorinde Thomsen var datter af historikeren C. F. Allen.

9.

Generalløjtnant, dr. phil. A. Tuxen til dr. M. Mackeprang.

Østerbrogade 46, d. 15. oktober 1918.

Kære Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Jeg forstaar ikke rigtig, hvor den mig tilstillede Henvendelse skal frem, og hvem den skal rettes til. Inden jeg kan love at skrive mit Navn under den, maa jeg vide, hvad Meningen er med den. Selvfølgelig ønsker jeg som født Alsinger af ganske Hjærte at se min Fødestavn genforenet med Danmark, men kan vi magte den Historie, vi der hverken kan tumle Negere, Islændere eller Færinger? Vil vi kunne klare os over for de 10 % Tyskere, som vel nok vil blive tilbage selv i de danskeste Egne af Nordslesvig? Jeg tvivler stærkt paa det. Vi egner os hverken til at regere eller

til at regeres. Vi er i det hele taget et af de løjerligste Folkefærd, jeg har truffet paa, vel begavet i organisatorisk Henseende, men med ringe administrative Anlæg og Evner.

Med venlig Hilsen
Deres hengivne

A. Tuxen

Dr. Mackeprangs arkiv.

10.

Professor Eugen Warming til magister H. V. Clausen

d. 15. oktober 1918

Hr. Mag. H. V. Clausen.

Jeg har ei netop tænkt paa Forslaget om at rette Adressen ogsaa til Rigsdagen. Mon den dog ikke bør holdes udenfor? Vil det være rigtigt at fremkalde maaske en Diskussion i Rigsdagen om Sagen? og bør ikke Regeringen alene have Ansvar og — Æren?

Venligst Hilsen
Deres

Eug. Warming

H. V. Clausens arkiv.

11.

Tandlæge Axel Carstens til dr. M. Mackeprang

d. 16. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Idet jeg takker Dem for den mig idag tilsendte Skrivelse, maa jeg meddele, at ihvorvel jeg i det store og hele samstemmer i Sagen med d'Herrer, anser jeg ved grundig Gennemtænkning alligevel denne Henvendelse for rummende en Fare, som jeg ikke tør være med til at dele, især da mit personlige Jeg vanskelig vil kunne skilles fra min Stilling som Formand for den store Organisations Overbestyrelse.¹⁾ Jeg har her et Ansvar, som jeg ikke tør vise fra mig.

De vil derfor tilgive mig, at jeg trækker mig tilbage som Underskriver.

Deres ærbødige

Axel Carstens

Dr. Mackeprangs arkiv.

1) De samvirkende sønderjydske Foreninger.

12.

Professor Knud Fabricius til professor Aage Friis.

Maglekildevej 14¹ V. d. 16. oktober 1918.

Kære Professor Friis.

Adressen tiltaler mig i mange Henseender. Dog ikke i alle.

Jeg kan ikke gaa med til i dette Øjeblik, da en meget stor Del af vore bedste Mænd i Nordslesvig er faldne, og mange andre landflygtige, at lade Danmarks Sydgrænse bestemme ved en fuldkommen tilfældig Afstemning. Nordslesvigs Befolkning har udtalt sig ofte nok, og klart nok, fra 1867 til 1912, saa at man véd, hvordan Landet ligger. Men vil man endelig have Afstemning, da undrer jeg mig over, at Kvinderne ikke omtales, og at der ikke tages et bestemt Forbehold mod den tyske Embeds- og Bestillingsmandsstab, dette Ord taget i videste Forstand (Statens Fæste- og Rentegaardmænd). Men jeg vil endda gaa videre. Det forekommer mig t. Eks. retfærdigt, at de Nordslesvigere, som paa Grund af Regeringens Tryk var udvandret før Krigen, ligesom de under Krigen landflygtige, maatte have Ret til under en eller anden Form at udtale deres Vilje ved Afstemningen.

Heller ikke jeg ønsker, at den Befolkning, som ikke vil være dansk, skal forenes med Danmark. Men hvis tysktalende Beboere syd for Nordslesvig udtaler Ønsket om ligeledes at forenes med Danmark, indser jeg ikke, at man kan afvise dem. Man vilde jo dog heller ikke afvise de tysktalende Nordslesvigeres Stemmer paa Danmark! Selv om man indskrænker sig til Nordslesvig, vil man dog ved en Afstemning faa et sammenhængende tysk Distrikt nord for Flensborg-Tønderlinjen. Her gaar de i 1912 Tyskvoterende Kommuner lige op til Haderslev Amts Grænse. En

dansk-tysk Grænse kan overhovedet ikke drages alene paa Grundlag af de øjeblikkelige nationale Forhold («Sindelagsgrænsen»).

Endelig har jeg Betænkelighed ved at overlade det til Regeringen selv at bestemme, naar den finder det for godt at benytte Adressens Underskrivere til at rejse Spørgsmaalet i Tyskland. Det slesvigske Spørgsmaal er ikke blot et dansk-tysk, men ogsaa et europæisk Anliggende. Tyskland betragtes for Øjeblikket af Vestmagterne som et Fallitbo, hvor man ikke taaler, at en Kreditor med det Gode eller det Onde skaffer sig Udlæg, før Skifteforsamlingen (se Frankrig og Finland) træder sammen. Paa Fredskongressen, og ikke før, skal Spørgsmaalet løses; dette er nødvendigt af Hensyn til Danmarks Forhold til Sejrherrerne ikke blot under den resterende Del af Krigen, men ogsaa efter Krigen.

Jeg vilde derfor have foretrukket, at Adressen simpelthen havde indskrænket sig til at udtale det som en Livssag for Danmark og Slesvig, at den Sprængning af det danske Folk i to Dele, som fandt Sted for 54 Aar siden, nu ophæves, og at Adressen først fremkom paa et Tidspunkt, naar den samtidig kunde overrækkes til Tyskland og til Ententemagterne.

De siger til mig, at dens Ordlyd ikke kan ændres. Jeg skal kun pege paa det Faktum, at i selve det Eksempel, som De sender til mig, er den ændret ved Rettelser.

Med Tak for det tilsendte.

Deres hengivne

Knud Fabricius.

Aage Friis' arkiv.

13.

Gehejmekonferensråd Johan Hegermann-Lindencrone til professor Aage Friis.

d. 16. oktober 1918.

Kjære Professor.

Jeg vil gjerne være med til at undertegne det, som De har været saa venlig at sende mig. Jeg havde egentligt haabet, at vi havde kunnet forholde os ganske stille og dog maaske opnaae,

hvad vi ønske. Men jeg forstaar saa vel, at det af de to Grunde De anfører — at stoppe Nationalisterne og støtte Regjeringen — kan være det Rigtige ikke at forblive tause.

Jeg frygtede kun for at den Situation, at der var virkelig Enighed om de 14 Punkter, ikke kunde siges at være indtraadt, og at det derfor vilde være lidt »prématuré« at gaa ud fra den som eksisterende.

Da jeg idag saa Scavenius fandt jeg den samme Synsmaade hos ham og hørte, at Offentliggjørelsen af Udtalelsen var foreløbig stillet i Bero. Jeg haaber, at Øjeblikket til at komme frem med den maa komme snart.

Tak fordi De vilde tage mig med til Noget, som absolut er det rigtige. Paa snarligt Gjensyn.

Deres hengivne

J. Hegermann-Lindencrone.

Aage Friis' arkiv.

14.

Fru Martha Ottosen til dr. M. Mackeprang

Hollændervej 24 d. 16. oktober 1918

Kære dr. Mackeprang.

Selvfølgelig vil jeg være med til at underskrive det, De har sendt mig. Men De kan vistnok forstå, at det smerter mig at skulle tænke mig Flensborg som helt tabt for os. Jeg talte med H. V. Clausen for nogle dage siden, og han læste op for mig, hvad han havde skrevet om Flensborg. Det var smukt — men det var trist. Og dog er det vel umuligt at nå længere ned end til Kobbermøllebugten.

Men — hvis nu en afstemning skulde give flertal for Danmark også i Flensborg? hvad så? Det er jo ikke umuligt. Mindre vel fordi befolkningen er dansksiddet — sikkert mest fordi den vil bort fra et land, der efter krigen mere end noget andet land i Europa — nur undtagen Østrig Ungarn — synker i en dyb fattigdom.

Det er vanskeligt at uddybe dette spørgsmål i et brev. Men jeg tror, vi må tale om det og regne med den mulighed.

Når vi tænker på rigsdagsvalget i 1881, må vi jo forstå, at Flensborgerne kan vise sig som Danske.¹⁾ Kunde, vil De vist sige.

Men denne krig har jo forandret så meget. Vi ved intet dernede fra, kun dette ved jeg, at i store kredse af den flensborgske almue lever en dyb taknemmelighed mod de Danske for den hjælp, de på mange måder har ydet Flensborgerne. Hvis der ikke kommer meget vigtige telegrammer idag, kommer der iaften en franskmænd ud til mig, som jeg skal sætte helt ind i spørgsmålet. Også dette forhold har jeg isinde at drøfte med ham.

Men som sagt, jeg vil være med til at skrive under som indbyder, fordi jeg her må resignere til fordel for fornuften. Mit hjerte vil altid være i Flensborg — altid, det kan De sikkert forstå.

For nogen tid siden bad Vilh. la Cour mig om at skrive om valget i F[lensborg] i 1881. Jeg mente, at det havde jeg gjort i »Ruths Far«. Men jeg gav efter for hans indtrængende anmodning, og min artikel kommer altså i »Grænsevagten« i novemberheftet. De skal ikke tage det som et bevis for, at jeg holder til på den yderliggående side. Det er en ren og skær fremstilling af valgdagen og en redegørelse for mine følelser dengang. Måske slutningen kan se ud, som om jeg var »Dannevirke-dansk« eller rettere absolut ønskede Flensborg tilbage. Men det vil jo så blive modbevist ved min underskrift under opråbet.

Vi skulde nu alligevel tale sammen snart engang. Mange venlige hilsener

Deres hengivne

Martha Ottosen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ Ved rigsdagsvalget i Flensborg 1881 fik fru Martha Ottosens far — Gustav Johannsen — så mange stemmer i Flensborg, at han sejrede ved valget. Fru Ottosen var forfatterinde til forskellige bøger, bl. a. den senere i brevet omtalte Ruths Far.

15.

Lehnsbaron Reedtz-Thott, Gaunø, til dr. M. Mackeprang.

Gaunø, d. 16. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør M. Mackeprang.

Under Forudsætning af, at det mig tilsendte Opraab medunderskrives af en Kreds af betydelige Mænd af de forskellige Partier, at det ikke strider mod Regjeringens Ønsker, og at det ikke offentliggjøres uden Regjeringens Billigelse af Tidspunktet for Offentliggjørelsen, er jeg villig til at tiltræde Opraabet med min Medunderskrift.

Deres meget ærbødige

Reedtz-Thott, Lehnsbaron

Dr. Mackeprangs arkiv.

16.

Professor Vilh. Thomsen til dr. M. Mackeprang

d. 16. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

Tak for den idag modtagne Meddelelse. De foretagne Textændringer finder jeg fuldt tilfredsstillende.

De maa meget undskylde, hvad jeg skrev ang. min Hustru. Vi havde just i aften et lille Besøg af Prof. Høffding, der kom netop for at bringe Skrivelsen. Af ham fik vi at vide, at der ikke alene til første »Omgang« er et bestemt Antal Underskrifter (50 ?), men at ogsaa til anden »Omgang« et fast Antal er paa-regnet (800 ?). Baade min Hustru og jeg beder Dem derfor aldeles ikke at tage Notits af det, jeg skrev, som blot beroende paa en fejlagtig Forudsætning ang. »Opraabet«.

Deres hengivne

Vilh. Thomsen

Dr. Mackeprangs arkiv.

17.

Professor Harald Westergaard til dr. M. Mackeprang

d. 16. oktober 1918.

Kjære Herr Dr. Mackeprang.

Paa Grund af et Influenzatilfælde har jeg — og adskillige af min Husstand — maattet holde Sengen i disse Dage. Derfor kunde jeg ikke komme. Jeg har fra Professor Friis faaet en Anmodning om at underskrive en Udtalelse, hvad jeg har gjort omgaaende. Gid Wilsons Distraction eller Uvidenhed angaaende Nord-slesvig og § 5 ikke maa vise sig skæbnesvanger.

Med venligst Hilsen Deres hengivne

Harald Westergaard

Dr. Mackeprangs arkiv.

18.

Professor Vilhelm Andersen til magister H. V. Clausen

St. Annæ Plads 19, d. 17. oktober 1918.

Kære Mag. H. V. Clausen.

Desværre kan jeg heller ikke i den forbedrede Skikkelse underskrive Opraabet. Om Sproggrænsen er vi enige, men jeg er imod en Forhaandsafgørelse (før Fredsforhandlingerne) og imod enhver direkte eller indirekte udtalt Tillid til Regeringen og til Tyskland — især ikke til Foreningen Regeringen og Tyskland i denne Sag. Jeg vil ikke underskrive en Adresse, som ogsaa Karl Larsen¹⁾ med Glæde vilde kunne sætte sit Navn under. Jeg holder heller ikke af, at Opraabet, stundom ordret, findes som Leder i Politiken i Dag.

Med venlig Hilsen og fuld Enighed i det væsenlige.

Deres hengivne

Vilhelm Andersen

H. V. Clausens arkiv.

---

¹⁾ Forfatteren Karl Larsen var ofte i sit forfatterskab gået imod de stemninger, der i almindelighed herskede i dansk offentlighed.

19.

Kaptajn Axel Ramm til professor Aage Friis.

Berlin, d. 17. oktober 1918.

Hr. Professor Aage Friis!

Jeg havde imorges en Samtale med H[anssen], hvem jeg forklarede Regeringens Stilling til Spørgsmaalet. H[anssen] var glad derfor, ligesom han gjerne saa Opraabet udsendt i den foreliggende Form og helst snart under Hensyn til den foreliggende Situation. Jeg meddelte ham ogsaa, at jeg havde fundet det rigtigt at tilbageholde Brevet til d'Hr. Christensen og Neergaard, han fandt dette meget heldigt.¹⁾

Jeg sendte strax Telegram til København, som omtalt; jeg haaber, at det rigtigt er kommen Dem i Hænde.

Har nu bedt H[anssen] om at skrive et Brev til Dem, da jeg venter at have sikker Forbindelse til København Søndag Morgen.

H[anssen] mente ikke, at det vilde være heldigt, om De nu rejste herved, dertil var Deres Stilling som Expert i Sønderjylland for godt kendt, men muligvis vilde det senere være gavnligt, bl. a. fordi De ogsaa er bekendt med Dr. David.

For en Sikkerheds Skyld kan jeg tilføje, at H[anssen] biligede alle de Udtalelser, som jeg i København var fremkommen med angaaende H[anssen]'s Stilling til Spørgsmaalet.

Til Slut vil jeg kun gentage, at H[anssen] var glad for Regeringens klare og sikre Stilling til Spørgsmaalet, og at han ser Fremtiden forhaabningsfuldt i Møde.

Deres ærbødige

Axel Ramm

Aage Friis arkiv.

---

¹⁾ Formodentlig samme brev som omtales i H. P. Hanssen: Fra Krigstiden II s. 342 ff.

20.

Generalløjtnant A. Tuxen til dr. M. Mackeprang.

46, Østerbrogade, d. 17. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

Jeg kan godt indse, at mit Navn gerne skulde med under en

saadan Henvendelse som den, De har tilstillet mig. Jeg kan til Nød begribe, at det kan være ønskeligt at tilstille Regeringen den, men jeg forstaar ikke, hvorfor den skal offentliggøres i Bladene. Men det er ligemeget, da jeg nu er Privatmand — Gud ske Lov — saa kan jeg roligt sætte mit Navn ved Siden af de gode Mænd og Kvinder, der alt har givet Dem Tilsagn. En Mand, der ikke tilhører noget Parti, kan vel nok gaa i Spænd med Repræsentanter for alle Partier! Sagen er jo nu oppe, og jeg kan kun ønske, at den maa faa et Forløb til varigt Held for det tabte Land og for det Land, hvortil det atter skulde knyttes. Men en dyr Historie bliver det nok, for vi faar sikkert i Tilgift en køn Portion af den tyske Billiongæld.

Venlig Hilsen.

Deres hengivne

A. Tuxen

Dr. Mackeprangs arkiv.

21.

Godsejer J. Hage, Nivaagaard, til dr. M. Mackeprang.

Nivaa, d. 18. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

Jeg vil meget gjerne sætte mit Navn under den tilsendte Adresse, om end jeg finder, at det havde været bedst om Ordene »i videste Udstrækning« havde været undgaaet. Ordet »tilstrækkelig« el. lign. havde været nok, forekommer det mig.

Ærbødigst

J. Hage

Dr. Mackeprangs arkiv.

22.

Godsejer J. Hage, Nivaagaard, til professor Harald Høffding.

Nivaa, d. 18. oktober 1918.

Hr. Professor Harald Høffding.

Efter til Hr. Dr. Mackeprang at have afsendt min Tilslutning til Opraabet om det danske Nordslesvig, er det faldet mig ind,

at det vistnok havde været bedre, om der havde været nævnt Garantier for saavel tyske som danske Beboere, der maa blive under et Fremmed-Herredømme. Det vil sikkert, og som det synes mig med Rette, kunde kriticeres, at Opraabet ikke synes at bekymre sig om disse Danskes triste Skjæbne, men »i videste Omfang« vil tiltænke Tyskerne Garantier for deres Nationalitet, et Udtryk jeg finder temmelig stærkt, men som dog formentlig har mindre Betydning, hvorimod Ikke-Omtalen af de danske Nordslesvigere i samme Situation maa virke forstemmende. Det gjør mig ondt, at jeg ikke strax kunde klare mit Standpunkt, men kan der ikke ske en Ændring i Overensstemmelse med det her Udtalte, ønsker jeg ikke at underskrive, hvad jeg haaber maa blive tilgivet.

Med Højagtelse

J. Hage

Tilføjelse med professor Høffdings hånd:

Jeg har svaret, at Udtalelsen ikke kan ændres, og at det vilde være beklageligt, om hans Underskrift ikke kom med.

Harald Høffding.

Dr. Mackeprangs arkiv.

23.

Rigsdagsmand H. P. Hanssen til professor Aage Friis.

Berlin, d. 18. oktober 1918.

Kjære Friis!

Mange Tak for Dit Brev. Kortet, som Du skriver om, har jeg ikke modtaget. Det glæder mig meget, at alt nu synes at være kommen i en god Gænge. Enhver Meningsudveksling om Fortiden vil jeg derfor opsætte til senere.

Om Tysklands Stilling i Øjeblikket kun et Par Ord. Hindenburgs og Ludendorffs Avtoritet har brudt enhver alvorlig Modstand imod Fredsbestræbelserne. Fra altysk og konservativ Side har man ganske vist i disse Dage søgt at udnytte den Mistemning, som Wilsons sidste Note, især dens grove og uhøflige Form, ganske naturligt har vakt i vide Kredse. Men Forsøget kan

allerede betragtes som strandet. Svaret paa Noten vil blive skarpt i Formen, men sagligt imødekommende for om muligt trods alt alligevel at naa frem til Fredsforhandlinger.

Jeg har atter i Gaar haft en længere indgaaende Samtale med Dr. David, som jo nu officielt er udnævnt til Understatssekretær i Udenrigsministeriet, om det nordslesvigske Spørgsmaal. Han stiller sig velvilligt forstaaende og vil nu studere Spørgsmaalet indgaaende. Efter Opfordring er jeg i Dag i Færd med at ordne Materialet for ham. Han udtalte, at han fandt det klogest ikke at drive for stærkt paa Retsspørgsmaalet, da det let vilde ende i et ufrugtbart Retshaveri, men i Stedet for at skyde praktiske, økonomiske Synspunkter i Forgrunden. Der maatte tages Hensyn til den Stemning, det vakte i Tyskland, at Riget blev amputeret paa alle Ledder og Kanter: Elsass-Lothringen, Polen, Preussisk Littauen, Nordslesvig. Hvis Spørgsmaalet derfor kunde fremlægges saaledes, at Tyskland vilde opnaa økonomiske Fordele f. Eks. Handelstraktater ved denne Ordning, vilde det vække mindst Modstand. Og efter at Junkervælden var brudt og den snæversynede agrariske Politik dermed lagt i Graven, var Banen i denne Henseende fri. Det gjaldt om at faa Spørgsmaalet løst som et dansk-tysk Anliggende ved velvillig Overenskomst.

Hjemme i Nordslesvig er Stemningen ypperlig. Jeg havde sidste Lørdag Vælgerforeningens Bestyrelse og Tilsynsraad samlede i Flensborg. Der var mødt 28 Mand. Af dem var kun én — P. Tønder, Birkelev, som hidtil har slaaet drabelige Slag for § 5 — stemt for Ejdergrænsen, alle de øvrige for den nationale Grænse: Flensborgfjord til Kobbermøllebugten, Grænsestation Padborg, sønden om Frøslev ud med Vidaaen. Kun Lorenz Poulsen, Flensborg, talte nogle bevægede Ord for denne By, men stillede intet Forslag. Han erklærede paa min Foranledning, at en Grænse lige nord for Flensborg var økonomisk taalelig for Byen, men at Grænsen maatte lægges ned til Slien, hvis Byen skulde med.

Jeg foreslog, at der straks skulde indsamles 100.000 Mark til Kampfond. Man raabte: Vi skaffer $\frac{1}{2}$ Million. Jeg fastholdt mit Forslag, og de 100.000 er vistnok allerede samlede. Jeg har organiseret vort eget Postvæsen med 5 Hovedstationer i Nordslesvig og to Gange ugentlig Kurertjeneste til Berlin, for at jeg

kan være underrettet om alt. Alle vore Tilsynsraadsmedlemmer og en Del andre gode Mænd staar i direkte Forbindelse med Hovedstationerne.

Vi har affattet og vedtaget en Petition til Rigskansleren og alt forberedt til, at den kan underskrives og indsamles over hele Nordslesvig i tre Dage, naar jeg giver Signalet herfra. Men den skal ikke ind foreløbig.

Ved den første Lejlighed, der byder sig hernede, taler jeg og rejser Sagen i Rigsdagen. Dette billiges af Naumann,¹⁾ der ligesom Professorerne Dr. Neumann-Hofer²⁾ og v. Schulze-Gävernitz³⁾ er stærkt stemte for, at Spørgsmaalet nu maa løses.

Kun dette i Dag. Jeg venter, at Du nu holder mig underrettet om alt, hvad der sker af Betydning derovre. Jeg skal gjøre Gjen gjæld herfra.

Venlig Hilsen
Din hengivne

H. P. Hanssen

Aage Friis' arkiv.

---

¹⁾ Friedrich Naumann, fhv. præst, medlem af den tyske rigsdag (frisindet).

²⁾ Adolf Neumann-Hofer, dr. rer. pol., medlem af den tyske rigsdag (frisindet).

³⁾ Gerhart v. Schulze-Gävernitz, professor, medlem af den tyske rigsdag (frisindet).

24.

Mejeriejer Balslev Jørgensen til dr. M. Mackeprang.

Esbjerg, d. 18. oktober 1918.

Hr. Direktør Mackeprang.

Den sønderjydske Sag har altid haft min fulde Hengivenhed, derfor underskriver jeg med Glæde den tilsendte Henvendelse.

Ærbødigst

Balslev Jørgensen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

25.

Grosserer A. Peschcke Kødte til dr. M. Mackeprang.

Charlottenlund, d. 18. oktober 1918.

Fortroligt.

Hr. Direktør, Dr. M. Mackeprang.

Jeg modtog idag Deres fortrolige Meddelelse. Trænges der til pekuniære Bidrag for at rejse en national Bevægelse i det sønderjyske Spørgsmaal, staar jeg med Fornøjelse til Tjeneste som Bidragyder. Men jeg ønsker ikke at underskrive Opraabet i den foreliggende Form. Dersom Tyskland for 40 Aar siden frivilligt havde opfyldt det i § 5 givne Løfte til Nordslesvigerne, vilde en Afstemning efter Sprog- og Sindelagsgrænsen — mange Plattysk talende Slesvigerne var ogsaa dansksindede — have været fyldestgørende. Og en omhyggelig Undgaaelse af at drage modvillige tyske Elementer ind over den danske Grænse var dengang nødvendig for ikke at udsætte os for en senere Indblanding i danske Forhold fra Tysklands Side. Som Situationen nu har udviklet sig, er der andre og vidererækkende Hensyn at tage. Den Passus i Opraabet, at kun den Befolkning skal komme til Danmark, der taler dansk, vilde jeg idag absolut ikke godkende. Bortset fra Tysklands gennem mange Aar forcerede Opkøb af dansk Jord og den ved Udvandring og Mandefald under Krigen fremkaldte Forskydning af Stemmerne, staar vi nu overfor fuldstændigt og varigt forandrede Forhold ved Grænsen sydpaa.

Vælger, for at nævne et Eksempel, Sundeved og Als at gaa ind under Danmark, saa skærer vi ved at drage Grænsen lige nord for Flensborg hele denne Bys nordlige Opland bort. Da jeg er født Flensborger og i hele min Opvækst indtil 18-aars Alderen ligesom de fleste andre Flensborgere afvekslende talte Plattysk, Dansk og Højtysk til Hverdagsbrug, er jeg ingenlunde sikker paa, at den ældgamle danske By Flensborg ved en Afstemning vilde udskille sig fra sit naturlige nordlige Opland, der gaar lige til Kongeaen. Under det overfladiske tyske Præg skjuler sig i Flensborg endnu den Dag i Dag Sympathier for Danmark. Og den altyske Tvangspolitik overfor de danske Sønderjyder har aldrig haft Medhold hos en stor Del af Flens-

borgs oprindelige Befolkning. Stammefrændskabet med de danske Sønderjyder er trods den store tyske Indvandring stiltiende blevet vedligeholdt. Det er sandt, at der nu tales Tysk i Flensborg. Men for Sprogets Skyld at afskære en By som Flensborg med ca. 70 Tusind Indvaanere fra Deltagelsen i Afstemningen, vilde jeg anse som uberettiget og uforsvarlig.

Den gamle Frygt for, at vi ved at optage enkelte Grene af en Tysk talende Befolkning vilde udsætte os for nye tyske Forviklinger, har mistet sit tidligere Grundlag. Det demokratiske Tyskland, der nu rykker frem som Arvtager efter det militaristiske Tyskland (Køllerpolitiken), vil ikke staa fjendtligt, men velvilligt stemt overfor Danmark. Og vi Danske vilde selvfølgelig lade den tyske Enklave bevare sin fulde sproglige og kulturelle Frihed. De 2 Millioner Franskmænd, der i sin Tid er blevne indlemmede i Canada, føler sig der som fuldstændigt fri og selvstændige Statsborgere, der paa den mest loyale Maade arbejder Haand i Haand med den engelske Befolkning. Selvfølgelig maa franske Canadiere som Medlemmer af Parlamentet kunne tale Engelsk under Forhandlingerne, ligesom Rigsdagsmænd valgte i de tyske Enklaver vilde blive nødt til at tale Dansk under Forhandlingerne i den danske Rigsdag. Men ellers vilde den videst gaaende Frihed fra dansk Side blive indrømmet de Tysk talende Elementer som en Selvfølge. Optraadte vi, efter alt, Aarhundreders Erfaring har lært os, som danske Tvangsregenter efter Altyskernes Forbillede, fortjente vi ikke at faa overdraget store nationale Opgaver som Sønderjyllands Genforening med Danmark.

Bortset fra alt dette staar vi overfor Muligheden af en fuldstændig Nyordning af Grænseforholdene sydpaa. Det er ingenlunde usandsynligt, at Holsten og den tyske Del af Slesvig under Fredsforhandlingerne vil blive neutraliserede og omdannede til en selvstændig Stødpudestat i Lighed med Luxemburg. Hensynet til Østersøens Bevarelse som aabent Hav og Ophævelsen af Kielerkanalens militære Karakter vil her være afgørende for Ententen. Kravet om Autonomi var baade i 1848 og 1864 et Hovedpunkt i Slesvigholstenernes Program. Og den samme Tendens har gjort sig gældende senere. Ønsket kan nu maaske

blive opfyldt, uden den mindste Indskrænkning i Befolkningens sproglige og kulturelle Frihed. Opgivelsen af det preussiske Militærsystem vil neppe blive følt som et Savn. For at undgaa Misforstaaelse beder jeg bemærket, at jeg ikke ønsker nogen tvungen Indlemmelse af tyske Elementer. Men vil en Del af Slesvigs Tysk talende Befolkning gerne knyttes til Danmark, vilde jeg anse det som en skæbnesvanger Doktrinarisme at udelukke dem for Sprogets Skyld.

Befolkningens frie Selvbestemmelsesret maa være den nye Tids Løsen. Og kan man ved Grænsereguleringen ordne det saaledes, at tyske Grundejere paa den danske Side bytter Ejendom med danske Grundejere paa den tyske Side, vilde jeg anse en saadan Ombytning for meget ønskelig, selv om den medførte betydelige Udgifter for Danmark.

Det er jo forøvrigt ikke den danske Regerings, men de sejgt kæmpende danske Sønderjyders Ønsker, som der i denne Sag i første Række burde tages Hensyn til. Heldigst vilde det være, hvis vi under Fredsforhandlingerne lod et nationalt Samlingsministerium afvikle de af Krigen fremkaldte Spørgsmaal.

Min Mening om Kærnepunktet i den Agitation, der nu skal rejses i Danmark, er samlet i det mig sendte Opraabs med spærret Skrift trykte Sætning blot med Ordet Sønderjylland i Stedet for Nordslesvig.

»Sønderjylland maa genforenes med Danmark i den Udstrækning, dets Befolkning ved en fri Afstemning efter den almindelige og lige Stemmeret maatte kræve«.

Med venlig Hilsen og Højagtelse
A. Peschcke Kødtd.

P.S. Jeg sender Prof. Høffding en Kopi af Brevet.

Dr. Mackeprangs arkiv.

26.

Professor, dr. phil. Hans Olrik til dr. M. Mackeprang.

d. 18. oktober 1918.

Jeg tiltræder ubetinget ovenstående, men mener, at det foreløbig er bedst for os, om andre, navnlig Sverige og Norge, vil

tale Nordslesvigs sag, og at dette opråb endnu ikke bør offentliggøres.

Hans Olrik

Dr. Mackeprangs arkiv.

27.

Godsejer J. Wedell-Neergaard til dr. M. Mackeprang.

Svenstrup, Borup, d. 18. oktober 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

I Tilslutning til mit Telegram af i Gaar vil jeg gjerne fremsætte følgende:

Udkastet til Opraabet om en Opfyldelse af Pragerfredens § 5 er jo rettet til det tyske Folk, og der kan heri — hvad jeg ikke har været opmærksom paa — ligge en Opfordring til, at Tyskland og Danmark afgjør Sagen ved et Arrangement dem alene imellem. Noget saadant kan imidlertid ikke lade sig gjøre i Øjeblikket uden Fare for vor Stilling til Ententemagterne, og, smaa som vi er, maa vi se os for til begge Sider, før vi handler. Det nordslesvigske Spørgsmaal ønsker jeg absolut afgjort i Overensstemmelse med den Aand, der gaar igjennem »Opraabet«. Men Løsningen bør søges under den almindelige Forhandling om Nationalitetsforholdene i Evropa, der antagelig maa komme, naar Verdenskrigen er endt og Fredsforhandlingerne indledet. Og jeg haaber, at Tyskland og Danmark da maa kunne enes saa nogenlunde om en Afvikling.

Jeg har aldrig før været i det Tilfælde at maatte tilbagekalde min Underskrift og er meget ked over at have maattet gjøre det overfor Dem. Men jeg haaber, at De vil kunne forstaa mine Betæneligheder og Bevæggrunde. Om Hensigten med Opraabet virkelig har været at fremkalde en Særaktion, ved jeg ikke. Men herom skal jeg ved Lejlighed søge mundtlig Besked hos Dem. Under alle Omstændigheder er det nordslesvigske Spørgsmaal nu rejst saaledes i den inden- og udenlandske Presse, at det næppe vil blive glemt ved det tilstundende Verdensopgjør, og jeg kan ikke se rettere end, at vi derved maa kunne modsætte os,

hvad vi mener, at der i dette Spørgsmaal strider mod Ret og Billighed overfor et slaget Tyskland.

Deres ærbødige

J. Wedell-Neergaard

Dr. Mackeprangs arkiv.

28.

Højskoleforstander Holger Begtrup til dr. M. Mackeprang.

Frederiksborg Højskole, d. 19. oktober 1918.

Hr. Direktør Dr. phil. M. Mackeprang.

Da jeg ikke er klar over Betimeligheden af en Erklæring som ovenstaaende fra Privatfolk, ønsker jeg ikke at være Under-skriver.

Deres ærbødige

Holger Begtrup

Dr. Mackeprangs arkiv.

29.

Højskoleforstander Thomas Bredsdorff til dr. M. Mackeprang.

Roskilde Højskole d. 19. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Naar jeg endnu ikke har sendt Dem min Tilslutning skriftlig, skyldes det en Samtale med Forstander Jac. Appel kort efter vor Telefon Samtale, hvor Appel mente, vi burde afvente mulig Udtalelse fra H. P. Hanssen. Der kom jo — som De naturligvis ved — Brev fra ham den 16. Oktober.

Jeg bad udtrykkelig Appel søge Dem, hvad han ogsaa lovede, for at meddele Dem sit Syn paa Sagen.

Hvis der imidlertid ikke foreligger noget, som maa ændre Redaktionen af den Udtalelse, De sendte mig, vil jeg gerne være med. Men er Situationen ikke overhovedet ændret med Artiklen i Politiken (17. Okt.) og den Tilslutning, som dens Principper synes at faa overalt i de Blade, der har udtalt sig om den? At

den er et Udtryk for den almindelige Opfattelse Landet over — og kun maaske vil møde Modsigelse i København — føler jeg mig temmelig sikker paa.

Deres ærbødige

Thomas Bredsdorff

Dr. Mackeprangs arkiv.

30.

Lensgreve Mogens Krag Juel Vind Frijs til professor Aage Friis.

Frijsenborg, Hammel d. 19. oktober 1918.

Herr Professor.

Idet jeg takker for det modtagne Brev, tillader jeg mig følgende Bemærkninger. Tiden for en Tilkjendegivelse om Danmarks Stilling til det slesvigske Spørgsmaal synes jeg ikke endnu er kommet. Naar Fredsforhandlingernes Tidspunkt er fastsat, bør Danmark til samtlige Magter, der deltager i disse, sende en Tilkjendegivelse af, at Danmark forventer, at ogsaa det slesvigske Spørgsmaal tages op til Drøftelse paa den af Præsident Wilson angivne Basis af Folkenes Selvbestemmelsesret.

Afset fra, at jeg overhovedet ikke finder den projekterede Henvendelse beleilig, skal jeg bemærke, at jeg ikke finder tredie sidste Stykke heldigt. Udtalelsen om, at den i videste Udstrækning yder dette Mindretal Sikkerhed for dets nationale Rettigheder i den nye Tids Aand, kan og vil sikkert give Anledning til forskjellig Fortolkning og til fremtidig Strid. En Ordning som den af Bismarck efter 1866 antydede, og som af min Fader er mig meddelt, gik ud paa, at naar Grændsen var fastsat, skulde de to Stater gjensidig være forpligtede til i en vis Afstand nord og syd for denne, at overtage de Eiendomme og Forretninger, hvis Indehavere havde stemt modsat det opnaaede Resultat. De der ikke benyttede sig heraf, havde tabt Retten til senere Beklagelse.

En saadan Ordning forekommer mig langt mere betryggende

for en fremtidig venskabelig Udvikling af Forholdet mellem de to Lande.

Med største Agtelse

M. Krag Juel Vind Frijs.

Aage Friis' arkiv.

31.

Statskonsulent Fr. Hansen til dr. M. Mackeprang.

Askov d. 19. oktober 1918.

Hr. Direktør, Dr. Mackeprang.

Uagtet der er enkelte Udtryk i den fortrolige Skrivelse angaaende Nordslesvig, som jeg kunde have ønsket lidt anderledes, saa er jeg dog saa glad ved det fremsendte, at jeg meget gerne vil være Medunderskriver.

Med Højagtelse

Fr. Hansen

Dr. Mackeprangs arkiv.

32.

Museumsdirektør, dr. phil. Sophus Müller til dr. M. Mackeprang.

Prindsens Palais, d. 19. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Jeg tillader mig herved at anmode om, at min Underskrift paa Adressen om Slesvig bliver strøget, saaledes at jeg ikke bliver Medunderskriver.

Ærb.

Sophus Müller

Privat!

Kjære Dr. M.

Grunden er, at jeg ikke syntes om den, men gik med, fordi »man« nu vilde det saaledes. Nu har jeg faaet at vide, at det ikke er »man«, men en nærmere Kreds, som staar for Adressen, og saa vil jeg ikke være med.

Deres hengivne

S. M.

Dr. Mackeprangs arkiv.

33.

Hr. professor, dr. Wilhelm Johannsen til dr. M. Mackeprang.

Botanisk Have, d. 20. oktober 1918.

Kære Direktør, Dr. Mackeprang.

Enig med Dem i Haabet og for saa vidt i Princippet, tror jeg dog ikke, at der kan komme noget godt ud af den paatænkte Adresse, men ser Farerne derved. Vel har Prof. Høffding beroliget mig noget, men andre indsigtfulde Mænd har kun bestyrket mig i min Frygt — og derfor vil jeg ikke kunne være Medunderskriver.

Deres hengivne

W. Johannsen

Dr. Mackeprangs arkiv.

34 a.

Professor Aage Friis til lensgreve Mogens Krag Juel Vind Frijs.
Fortroligt.

Sortedams Dossering 69, København Ø, d. 21. oktober 1918.

Hr. Lensgreve Frijs.

Jeg takker for Deres Bemærkninger i Anledning af Opraabet og skal tillade mig at udtale følgende:

Det maa efter min og Indbydernes Mening bero paa den ansvarlige Regerings Skøn, hvorvidt Fremkomsten af et saadant Opraab er belejligt og rigtigt. Formaalet med dets Udsendelse har fra min og de andres Side været paa en Gang at give Udtryk for danske Mænds og Kvinders Ønske og om muligt at sætte en Bom for den uforsvarlige Agitation for en Ejdergrænse eller lignende, der systematisk drives af visse Kredse herhjemme. Vi ønsker, at det nordslesvigske Spørgsmaal — saa vidt det danske Folk faar Lov til at bestemme det — skal løses udelukkende i dansk Interesse i Forstaaelse med begge kæmpende Magtgrupper og ikke eensidigt i Forstaaelse med een af dem; kun saaledes vil vor Fremtid være betrygget. Lige saa lidt som Spørgsmaalet har kunnet rejses eller røres tidligere under Krigen, da dette vilde kompromittere vor Neutralitet, lige saa lidt bør Spørgsmaalet

løses nu saaledes, at vi paatager os fremtidige Forpligtelser til den ene eller den anden Side. Vi kan ikke »til Tak for Nordslesvig« i nogen Form binde os til Tyskland, men vi kan heller ikke som Erkendtlighed for en Hjælp fra Ententen stille os i et varigt fjendtligt Forhold til Tyskland, saaledes som det jo øjensynligt hidsigt tilstræbes, at vi skal gøre nu, da den militære Fare er forbi. Vi maa se ud over Øjeblikket og ønske, at en ny Grænse-regulering maa efterlade sig saa lidt Bitterhed i det tyske Folk som mulig og ikke fremkalde Ønsket om en ny Revanche, naar Tyskland, hvad selvfølgelig vil blive Tilfældet før eller senere, kommer til Kræfter igen.

Den lykkeligste Ordning vil være, at den nye tyske Regering besvarer det Krav, som Hanssen-Nørremølle paa Nordslesvigernes Vegne vil rejse, med en principiel Indrømmelse, som Nordslesvigerne kan være tilfreds med, og som den danske Stat principielt kan acceptere, d. v. s. en Grænselinje, der saa vidt muligt giver os alt, hvad der er dansk i Slesvig og saavidt muligt ikke mere. Den praktiske Udformning og Stadfæstelse maa ske som Led i den almindelige Fred og selvfølgelig ikke ved en eensidig tysk-dansk Overenskomst.

Den her udviklede Tankegang deles i et og alt af H. P. Hanssen og eenstemmigt af den nordslesvigske Vælgerforenings Tilsynsraad, der for faa Dage siden har taget Stilling hertil, og om hvis Anskuelser der er bragt mig en skriftlig formet Udtalelse.

Med Hensyn til et fremtidigt tysk Mindretal Nord for Grænsen, tænkes der ved de Udtryk, der er brugt i Opraabet, aldeles ikke paa »Garantier« eller Aftaler overfor Preussen af den Art, der fra tysk Side krævedes efter 1866. Mindretallet maa selvfølgelig have de nationale Rettigheder, som vi har klaget over ikke blev tilstaaet Nordslesvigerne; men Garantierne overfor eventuel Forurettelse maa naturligvis gives »i den ny Tids Aand«, d.v.s. ved de Sikringer, der ved den almindelige Fredsslutning overhovedet gives nationale Mindretal i Henhold til Selvbestemmelses- og Voldgiftsprincipper. Om en speciel dansk-tysk Garantibestemmelse kan her jo ikke blive Tale. Jeg er enig med Dem om, at en gensidig Udkøbning etc. maa finde Sted, men da det tyske

Mindretal (ca. 25.000 af ca. 175.000) findes spredt over hele Nordslesvig, særlig i Byerne, vil det ikke kunne fjernes ved saadanne Foranstaltninger.

Bismarck har — efter hvad der fremgaar af de bevarede Akter — ikke fremsat nogen Antydning af, at »Mindretalsvanskeligheder« kunde fjernes paa den ovenomtalte Maade. Han vilde have de for os højst ubehagelige »Garantier«, som vi med Rette maatte afvise.

Med udmærket Højagtelse
Deres ærbødige

Kopi i Aage Friis' arkiv.

34.

Godsejer J. Wedell-Neergaard til dr. M. Mackeprang.

Svenstrup, d. 22. oktober 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

Jeg har i Krigens første Aar ført en Dagbog, som jeg betroede min Mening om mange forskellige Ting, navnlig af udenrigs-politisk Art. Da Krigen imidlertid trak ud, blev jeg træt af at gjøre mine Optegnelser, og først for c. 3 Uger siden, da der begyndte at vise sig Fredstegn, tog jeg paany og nærmest efter Opfordring Arbejdet op paany. Da jeg nu synes, at jeg skylder Dem nærmere Oplysning om Tilbagedragningen af mit Navn under Opraabet om Slesvig, synes jeg ikke, jeg kan gjøre det paa en bedre Maade end ved at sende Dem, hvad jeg, om jeg saa maa sige, i mit Lønkammer har sagt om det sønderjydske Spørgsmaal, saaledes som det stiller sig for mig i disse Dage.

Fjernt fra politiske Forbindelser i Hovedstaden, sidder jeg herude paa Landet om Aftenen og fantaserer om alle Krigens Problemer og fæstner i Fart mine Tanker til Papiret. Disse Tanker er ingenlunde Visdomsord, men for min personlige Stilling til de forskellige Spørgsmaal har de jo altid nogen Værdi. Adskillige er de Sider, som jeg i den svundne Tid har fyldt med Betragtninger over det sønderjydske Spørgsmaal — denne Danmarks største Sag — og flere vil nok følge efter.

Jeg beder Dem nu med venlig Overbærenhed at ville gennemlæse medfølgende Blade og efter Afbenyttelsen sende mig dem tilbage.¹⁾

Deres ærbødige

J. Wedell-Neergaard

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ De omtalte blade findes ikke vedlagt.

35.

Statskonsulent Axel Appel til dr. M. Mackeprang.

p. T. Kjøbenhavn d. 23. oktober 1918.

Hr. Direktør, Dr. phil. Mackeprang.

Foranlediget ved Deres Forespørgsel vedrørende den mig tilsendte Henvendelse angaaende det nordslesvigske Spørgsmaal skal jeg herved meddele, at jeg er villig til at underskrive nævnte Henvendelse. Jeg tillader mig iøvrigt at bemærke, at jeg finder, at Udtrykket: »Vi vil ikke ved vort Ønske om det danske Nord-slesvigs Genforening med Danmark træde det tyske Folk for nær« er ganske overflødigt, og at det burde udelades.

Deres ærbødige

Axel Appel. Statskonsulent.

Dr. Mackeprangs arkiv.

36.

Professor Aage Friis til rigsdagsmand H. P. Hanssen.

Sortedams Dossering 69, Kjøbenhavn Ø, d. 23. oktober 1918.

Onsdag d. 23. 10. Morgen.

Kære Hanssen!

Tak for Dit Brev af 17/10, der kom mig i Hænde Mandag Aften d. 21/10. Meddelelse om Vælgerforeningens Stilling er ogsaa kommet til mig gennem H. Jepsen Christensen, der optraadte her meget klogt, i nøje Tilslutning til Dig.

Opraabet ligger foreløbig med ca. 60 vidt forskellige frem-

ragende Mænds Underskrifter. Det er endnu ikke udsendt til en større Kreds af Hensyn til den uklare Fredssituation og paa Grund af Forhandlinger fremkaldt ved en hidsig Modstand mod dets Fremkomst. Denne er for det første rejst af de ejderdanske Kredse, hvis Anskuelse gennem Kidde har nogen Tilslutning i det politiske Højre, der af H. L. Møller har krævet, at Opraabet ikke maatte komme frem, hvad han ikke gik ind paa. I Højres Rigsdagsgruppe er der stor Splid, da de fleste under Ledelse af Johan Knudsen stiller sig fornuftigt. Nationaltidende tager skarpt Standpunkt mod Ejdermændene. Clausen offentliggør nu flere Artikler der. H. L. Møller holder fast sammen med H. V. Clausen, M. Mackeprang og mig. J. C. Christensen og N. Neergaard har ikke rejst Indvendinger mod Regeringens Politik. De har faaet meddelt dit Brev af 17. ds. De er som sædvanlig ængstelige overfor den nationalistiske Agitation og imod Opraabet, fordi det ved at udtrykke Ønsket om et godt Forhold til Tyskland vækker Vrede i Ententekredse. Ententegesandterne søges ophidset af Folk som Kidde, Vilh. la Cour, Collin etc., »København« med Harald Nielsen etc. og andre af Foss' Blade er ikke fremmed for denne landsskadelige Agitation. Meget vanskelige Forhandlinger har været ført om Opraabet. Det ligger nu til efter Afholdelsen af lukket Rigsdagsmøde i Dag, eventuelt til efter Din Tale i Rigsdagen. Et Eksemplar i dets endelige Form med Underskrifter er vedlagt.

Mine Tanker om den bedste Udvikling er følgende: Der bør fra tysk Side efter Din tale i Rigsdagen fremkomme en principiel Indrømmelse af Nordslesvigernes Ret og af en Grænse, som I kan være tilfreds med, samt af Afstemning. Økonomiske og andre Betingelser udover Deltagelse i Statsgælden etc. bør ikke opstilles; de kan — af mange Grunde — ikke antages her. Der maa komme en simpel Meddelelse om Tysklands Vilje til en national Grænseregulering, men den endelige Afgørelse maa ikke kræves ved dansk-tysk Overenskomst, men henskydes som Led i den almindelige Fred. Hvis Grænsen er saaledes, at baade Nordslesvigerne og vi er tilfredse, vil Ententen meget vanskeligt kunne paatvinge os en unational Grænse eller Vilkaar, der kompromitterer Danmarks Fremtidsforhold til Tyskland. Men

Spørgsmaalet er jo nu foreløbig, om Du kan faa den tyske Regering til en klar Indrømmelse af, at den vil give Eder en national Grænse; sker det ikke, vil det være Vand paa vore Ejdermænds Møller. De ønsker at faa Nordslesvig ved Magt og ikke med det gode.

Der udsprede vilde Rygter via Ententens Gesandtskaber om en paatænkt tysk-dansk Traktat med forrykte Betingelser, Afstaaelse alene af Haderslev Amt etc. Det er kommet ud, at Du har sendt Meddelelser til mig, og Du skildres i disse Kredse som arbejdende for tyske Interesser! De uforstaaelige Meddelelser i tyske Blade om en dansk Note til Tyskland har vakt megen Opsigt. Hvor stammer de fra? Pas paa, at Dine mundtlige Udtalelser ogsaa om mine Breve ikke misbruges. Der er fuldt af Spioner alle Vegne.

Der er nogen Tvivl, om det er klogt nu at offentliggøre Opraabet. Du vil have set, at hele den danske Presse har indeholdt Artikler, der ikke tillader mindste Tvivl om det danske Folks Stemning, saa for saa vidt behøves ikke mere.

Onsdag d. 23. Aften. Hvis Du paa noget Tidspunkt maatte finde det nødvendigt, at jeg kom til Berlin, bør Du skrive motiveret derom, thi uden særlig Grund vil jeg foreløbig ikke tage derned.

Torsdag d. 24. Eftermiddag. Medd[elelsen] om Din Tale er kommen, men ganske kort, saa vi kan ikke overse den.

Du vil af Bladene have set den Resolution, der vedtoges i det lukkede Rigsdagsmøde. Den ikke offentliggjorte Del (der af Scavenius bliver meddelt alle Diplomater) udtalte Tilslutning til, at Regeringen søger det nordslesvigske Spørgsmaal løst i Overensstemmelse med Nationalprincippet, Folkenes Selvbestemmelseret og i Forstaaelse med begge Magtgrupper. Der var ikke et Ord til Forsvar for Ejderprogram eller sligt, Kidde etc. . . Kun kom fra Højre uklar Ængstelse for at gøre noget som helst, da Ententen vilde blive fornærmet. Rigsdagen staar fast bag ved Regeringen, hvad dog ikke vil hindre Wühleri i Foss' Blade. J. C. Christensen støttede bestemt Regeringen.

Nu udsendes i Eftermiddag Opraabet til ca. 800 Mænd og

Kvinder. Siden afgøres det, om det skal offentliggøres eller blot overleveres til Rigsdag og Regering.

Jeg venter Brev fra Dig, naar der er noget og meddeler Dig, hvad der er her fra.

Vi venter egentlig, at der vil være længe igen, før Freden kommer. Der er højst hadsk Stemning i Ententekredse.

Hjærtelig Hilsen. Die Bäume treiben Knospen, und alle Welt hofft.

Din hengivne

Aage Friis

H. P. Hanssens arkiv.

37.

Kaptajn Chr. Blangstrup til dr. Mackeprang.

Strandvej 83 A, d. 25. oktober 1918.

Kære Direktør Mackeprang.

Hvis der forberedes noget i det sønderjyske Spørgsmaal, som jeg kan være med til, lad mig da være med.

Dette har været mit Livs dyreste Indhold fra jeg var Dreng. Naar jeg i 1875, da jeg blev Student, valgte Officersvejen, skyldtes det udelukkende Drengens Haab om en Gang at være med til den tredje slesvigske Krig. Da jeg Aaret efter — som 18 aarig — blev hemmelig forlovet med min nuværende Hustru (Junggreens Søsterdatter) knyttedes jeg med Blodets Baand til dem dernede og har nu i disse mange Aar lyttet efter alt, hvad der kunde bebude Dag. Set og oplevet meget dernede i de mange Aar har jeg naturligvis, og de allerfleste af dem, med hvem Sagen drøftedes, er nu desværre borte, først og fremmest Junggreen, Jessen og Andresen.

Saa fandt min lille Pige under Besøgene hos sin Bedstemoder (der nu for $\frac{1}{2}$ Aar siden døde, nedbrudt ved Sorgen over ikke at kunne faa Lov til at komme over Grænsen til sin Datter her for at søge Lægehjælp) sin Ven dernede. Han blev pint og brutalt behandlet af Forbryderbanden som Soldat — men det er en lang Historie at fortælle. Det endte med Gasforgiftning paa Somme-Fronten, langvarigt Hospitalsophold, Kassation og i sidste Øjeblik paany taget for at sendes til Fronten, Flugt over Grænsen —

og nu lykkelig gift med mit Barn herhjemme, men Forretning o.s.v. i Aabenraa prisgivet.

Jeg havde ventet, at vi ikke kunde undgaa at komme med og stillede mig derfor straks til Disposition for Krigsstyrelsen. Jeg har da ogsaa i disse Aar været »indkaldt« til aarlige Instruktionskursus, og trods mine 60 Aar føler jeg mig fuldt mobil til at føre den Afdeling, jeg skal have Kommandoen over ved Mobilisering, selv om det skulde blive i Skyttegravene.

Og i disse tunge Aar har det været en Lykke for mig, at jeg intet Øjeblik — selv hvor det saa værst ud — har været i Tvivl om, at Forbryderne vilde faa deres Straf. Den Lære har jeg prædiket overalt, hvor jeg saa Modløshed.

Venlig Hilsen

Deres hengivne Blangstrup.

Dr. Mackeprangs arkiv.

38.

Hofjægermester Oscar Brun til dr. M. Mackeprang.

Krogerup pr. Humlebæk, d. 25. oktober 1918.

Jeg kan ikke tiltræde vedlagte Opraab, da jeg ikke føler mig tilfredsstillet dermed. Mine Ønsker gaa i Retning af at faa Sønderjylland tilbage til Eideren, vort gamle danske Land, som ved Vold er blevet os berøvet.

O. Brun.

Dr. Mackeprangs arkiv.

39.

Pastor emeritus N. C. Dalhoff til dr. M. Mackeprang.

Fiolstræde 28, d. 25. oktober 1918.

Det gør mig ondt at maatte svare, at jeg savner en Udtalelse om, at der skal skabes lignende Sikring for de danske Mindretal, der ikke vil komme under Danmark, ligesom jeg ser idetmindste eet Navn, som jeg anser for uheldsvangert. Jeg mener derfor ikke at kunne underskrive Henvendelsen, skønt jeg i mit eget Blad »Arbejde adler« udtrykker ret lignende Tanker.

N. Dalhoff.

Dr. Mackeprangs arkiv.

40.

Professor A. B. Drachmann til dr. M. Mackeprang.

Ellinorsvej 38, Charlottenlund.
d. 25. oktober 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

Hermed min Tilslutning til Udtalelsen om Nordslesvig. Jeg har ganske vist Betænkelighed ved Kravet om Folkeafstemning, af den simple Grund at det, hvis det gennemføres, under de nuværende Forhold kunde føre til, at vi fik for meget, hvad vi senere kunde komme til bittert at fortryde. Jeg vilde derfor have foretrukket en forsigtigere Formulering, f. Ex. noget med »paa Grundlag af en Afstemning«; men jeg har trøstet mig med, at Ordet »Nordslesvig« dog ialtfald indeholder en Begrænsning, som forhaabentlig vil forhindre, at en eventuel Afstemning udstrækkes til Omraader, som vi helst maa være fri for at have at gøre med.

Med venlig Hilsen
Deres hengivne

A. B. Drachmann.

Dr. Mackeprangs arkiv.

41.

Professor, dr. med. Edvard Ehlers til dr. M. Mackeprang.

København, d. 25. oktober 1918.

Hr. Direktør, Dr. phil. Mackeprang.

Jeg takker for det venlige Hensyn, der er vist mig ved Tilsendelse af Udkast til en Adresse om det slesvigske Spørgsmaal. Men jeg anser enhver Drøftelse af de fremtidige Grænselinier i Slesvig for egnet til at splitte det danske Folk.

Den Situation, der i 1866 kunde afgøres ved et Plebiscit, foreligger ikke mere. I Elsass-Lothringen vil der ikke finde Folkeafstemning Sted. Og den Magt, der i 1864 tog noget, den ikke havde Ret til at tage, vil i 1919 intet have at tilbyde os. Hvis Danmark gennem sin lovlige Regering senere stiller sig paa Adressens Standpunkt, og Vestmagterne, som bliver vore virke-

lige Velgørere, retter sig efter Danmarks Ønske, da bliver der utvivlsomt oprettet en Stødpudestat.

Vor Optræden i dette Øjeblik er baade forhastet og uklog. Vi bør afvente Krigens Afslutning i Ro. Derfor kan jeg ikke have den Ære at tiltræde.

Med ærbødig Højagtelse

Dr. Ehlers.

Dr. Mackeprangs arkiv.

42.

Frk. Henni Forchhammer til dr. M. Mackeprang.

Ingemannsvej 3. B. V. d. 25. oktober 1918.

Hr. dr. fil. Mackeprang.

Idet jeg tilbagesender vedlagte erklæring med min underskrift, vil jeg gerne spørge, om der endnu vil være tid til paa Onsdag at meddele Dem, om bestyrelsen for Danske Kvinders Nationalraad vil godkende, at jeg underskriver mig som formand for dette. Vi skal ha bestyrelsesmøde paa Tirsdag aften. I saa tilfælde maa »sprog lærerinde« helst bortfalde.

Jeg ser, at Sofus Michaelis underskriver sig som formand for Dansk Forfatterforening.

Maa jeg med det samme gøre Dem opmærksom paa det lidet tidssvarende i, at en opfordring som denne udgaar uden et eneste kvindenavn mellem de opfordrende.

Venlig hilsen

Henni Forchhammer.

Har der været rettet henvendelse til fru Julie Arenholt? Hun er formand for Dansk Kvindesamfund.

Dr. Mackeprangs arkiv.

43.

Kaptajn O. Hecksher til dr. M. Mackeprang.

Kvæsthusgade 1, d. 25. oktober 1918.

Uagtet jeg i Hovedsagen kan samstemme med den mig tilsendte Udtalelse om det nordslesvigske Spørgsmaal, beklager

jeg ikke for Tiden at kunne underskrive samme, da jeg anser enhver offentlig Udtalelse om denne Sag for forhastet.

Otto Hecksher.

Dr. Mackeprangs arkiv.

44.

Professor C. V. Prytz til dr. M. Mackeprang.

Hellerup, Skovbrynet d. 25. oktober 1918.

Den sønderjydske Sag har hele mit Hjerte. Desværre kan jeg ikke underskrive den foreslaede Udtalelse. Mine Grunde hertil er følgende.

I Linie 9 tales om det »nordslesvigske« Spørgsmaal. Men Spørgsmaalet er sønderjydske. Det er Sønderjyderne og ikke os, som skal afgøre, hvor Grænsen skal trækkes, selv om den kommer til at tage noget af Mellemslesvig eller andet med.

Linie 10—12 indeholder derfor en Selvmodsigelse, naar de sammenstiller »Nordslesvig« med »fri Afstemning«.

Linie 22—25 taler det tyske Mindretals Sag. Skal vi Danske gøre dette, maa vi med mindst samme Kraft og Tydelighed tale det tilsvarende danske Mindretals Sag, som eventuelt bliver lukkede ude fra Danmark.

C. V. Prytz.

Dr. Mackeprangs arkiv.

45.

Bankdirektør Ove Ringberg til dr. M. Mackeprang.

København d. 25. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang.

Ved hoslagt at tilbagesende den med Deres fortrolige Meddelelse fulgte Blanket, som jeg anmodes om at underskrive, skal jeg meddele, at jeg — paa Grund af det Forløb Sagen har haft — ikke finder det heldigt paa denne Maade at give Udtryk for de Ønsker, som vi sikkert alle nærer i den foreliggende Sag.

Deres ærbødige

O. Ringberg.

Dr. Mackeprangs arkiv.

46.

Professor, dr. phil. Stanislaw Rozniecki til dr. M. Mackeprang.

København, d. 25. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Jeg beklager ikke at kunne tiltræde den mig tilsendte udtalelse. Jeg kan ikke anerkende næstsidste punkt. Jeg undrer mig over, at nogen kan være naiv nok til at tro, at det tyske folk vil lade den nationale retfærdighed ske fyldest, det samme folk, som i aartier gennem sine deputerede har knæsat alle den tyske regerings foranstaltninger til undertrykkelse af ikke-tyske nationer. Der sker nu engang ingen psykologiske mirakler. Derfor magter det tyske folk ogsaa i nærværende øjeblik at aftræde territorium, og kun fornyede nederlag vil kunne bringe det dertil.

Jeg protesterer ogsaa mod sidste punkt, idet jeg ingeniunde er sikker paa, at vor regering og vor rigsdag er i stand til at finde de rette veje. De færreste her i landet har nogen klar opfattelse af, at nationalitetsproblemet kræver et indgaaende studium, der alene er i stand til at lade afskygningerne træde frem, og vore rigsdagsmænd har sandelig ikke foretaget dette studium. Jeg agter ikke paa nogen maade at lade mig fratage min gode ret til eventuelt at optræde oppositionelt.

For at undgaa misforstaaelse bemærker jeg, at jeg ikke tilhører noget politisk parti.

Med højagtelse

Stanislaw Rozniecki.

Dr. Mackeprangs arkiv.

47.

Forfatteren Valdemar Rørdam til dr. M. Mackeprang.

Fuglebakken, Birkerød d. 25. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Det er med den dybeste Beklagelse jeg ser, at De, trods alle Advarsler, har til vide Kredse, udsendt den Erklæring om det

sønderjyske Spørgsmål, som også jeg har modtaget. Selv bortset fra den rent partipolitiske Slutningsfrase, der i denne Sammenhæng virker dobbelt stødende på alle Ikke-Meningsfæller, finder jeg Erklæringen i sin Formulering uheldig og i sit faktiske Indhold ikke blot politisk uklog, men ligefrem skadelig. Uklogt er det at ville fastslå en Grænse for Afstemningen, som vil afskære store danske Mindretal fra at tilkendegive deres Ønsker, farligt at ville fastslå denne Grænse på Forhånd, inden Fredskonferencen, medens Krigen endnu raser, eventuelt i Forståelse med kun den ene krigsførende Part; og direkte skadeligt for vort fremtidige Forhold til Tyskland at afgive dansk Erklæring om Sikring af tyske Mindretals Rettigheder uden samtidig at have tysk Erklæring om Sikring af danske Mindretals Rettigheder; det er en direkte Opfordring til fremtidig Indblanding fra tysk Side, ganske som før. Jeg må derfor forbeholde mig på enhver lovlig Måde at modvirke denne Agitation og kan forsikre Dem, at jeg ikke er ene om med Sorg at finde Deres og så mange andre gode danske Navne under Opfordringen.

Deres ærbødige

Valdemar Rørdam.

Dr. Mackeprangs arkiv.

48.

Redaktør Carl Thalbitzer til dr. M. Mackeprang.

Helsingør, d. 25. oktober 1918.

Idet jeg takker for Henvendelsen, beklager jeg meget at maatte meddele, at da jeg ikke under den foreliggende Verdenssituation skønner det opportunt at udsende en saadan Erklæring, kan jeg ikke give den min Underskrift.

Ærbødigst

Carl Thalbitzer.

Dr. Mackeprangs arkiv.

49.

Professor, dr. med. E. A. Tscherning til dr. M. Mackeprang.

d. 25. oktober 1918.

Jeg anser Deres Udtalelse for saa farlig for dansk nationalt Liv, at jeg ikke vil begaa den For-naa jo-seelse at skrive under. Efter Rigsdagens uldne Manifest og den tydske Udenrigsministers Tale finder jeg, De kan kun gjøre et med Deres Udtalelse, deponeere den i et Arkiv. Jeg har iøvrigt, allerede før jeg fik Skrivelser, besvaret Manifestet i en lille Artikel til Berlingske Tidende — jeg haaber, den bliver optaget.¹⁾

Ærbødigst

E. A. Tscherning.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ I Berlingske Tidendes Aftenavis for lørdag d. 26. okt. 1918 er optaget en artikel af professor Tscherning med titlen: Det sønderjydske Spørgsmaal. I artiklen taler forf. udtrykkelig om det sønderjydske spørgsmål og ikke om det nordslesvigske. Endvidere understreges nødvendigheden af, at spørgsmålet afgøres af fredskongressen.

50.

Direktør Aage Westenholz til dr. M. Mackeprang.

Magleaas, pr. Birkerød d. 25. oktober 1918.

Med Tak for Henvendelsen ang. en Adresse om Nordslesvigs Tilbagegivelse beklager jeg, at jeg ikke kan underskrive denne Adresse.

Folkenes Selvbestemmelsesret er et godt Grundprincip, men netop derfor bør det ikke indskrænkes med Hensyn til Sproget.

Adressen indeholder desuden et Slags Tillidsvotum til Rigsdag og Regering, som jeg absolut ikke har Tillid til.

Ærbødigst

Aage Westenholz.

Dr. Mackeprangs arkiv.

51.

Lensgreve Frederik Ahlefeldt-Laurvigen, til dr. M. Mackeprang.

Lundsgaard, Kerteminde, d. 26. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Doktor Mackeprang.

Idet jeg takker Dem for Deres Henvendelse, tilbagesender jeg herved den med Henvendelsen fulgte Blanket, behørig udfyldt. Lige fra min Barndom og tidlige Ungdom har den sønderjyske Sag ligget mig paa Hjerte, og jeg er derfor glad ved denne Lejlighed at kunne tilkjendegive mit Sindelag; i alle de mange Aar indtil nu hørte man altid kun de Ord, at man skulde være forsigtig. Jeg vilde være Dem meget forbunden, dersom De ved Lejlighed kunde faa Tid til at meddele mig lidt nærmere om Adressen.

Deres ærbødige

F. Ahlefeldt-Laurvigen

Dr. Mackeprangs arkiv.

52.

Professor, dr. theol. J. P. Bang til dr. M. Mackeprang.

d. 26. oktober 1918.

Jeg er blevet endnu mere betænkelig ved Udtalelsen; kan ikke rigtig overse dens Rækkevidde og beder Dem derfor foreløbig ikke at benytte mit Navn.

Deres ærbødige

J. P. Bang.

Dr. Mackeprangs arkiv.

53.

Professor, dr. theol. J. P. Bang til dr. M. Mackeprang.

d. 26. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

Som jeg skrev til Dem, har jeg faaet Betænkeligheder; jeg

tvivler paa Berettigelsen og Betimeligheden af dette Skridt. Jfr. f. Eks. Udtalelser i Berlingske Tidende for i Aften.¹⁾

Med venlig Hilsen

Deres ærbødige J. P. Bang.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ Se bilag 44 noten.

54.

Forfatteren Sophus Claussen til dr. M. Mackeprang.

Smallegade 2, d. 26. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

Efter Opfordringen har jeg i Dag sendt min Underskrift paa Erklæringen af de danskes Ønsker m. H. t. Sønderjylland. De Tanker, som her var udtrykte, havde min Sympati og har haft den fra langt tilbage. Alligevel vil jeg ikke nægte, at jeg følte at staa overfor noget enten overflødig eller overilet.

Hvortil skal vore Navne bruges? og naar? Om dette maa jeg være med at bestemme, hvis jeg skal fastholde min Tilslutning.

Det hele Spørgsmaal har ventet saa længe paa sin Løsning, at vi sikkert maa advares imod at forhaste os. Danmark maa kun skaffe sig Venner, ingen Uvenner.

Ærbødigst

Sophus Claussen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

55.

Administrator F. Lassen Landorph til dr. M. Mackeprang.

Frydenlundsvej 25, d. 26. oktober 1918.

Undertegnede ønsker ikke at tiltræde Udtalelsen, den forekommer mig paa flere Punkter at være forfejlet og derfor helst burde tilbageholdes. Denne Sag bør efter min Mening afgøres paa et ganske andet Grundlag end det ved Udtalelsen paatænkte, der nærmest forekommer mig egnet til at skade Sagen.

F. Lassen Landorph

Dr. Mackeprangs arkiv.

56.

Stiftsprovst Hans Lützhøft til dr. M. Mackeprang.

Odense, d. 26. oktober 1918.

Kjære Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Som Sønderjyde af Fødsel har jeg naturligvis med den største og hjerteligste Interesse altid omsluttet ethvert Haab for det tabte Land og de Danske i Sønderjylland — og saaledes da ogsaa nu, da Mulighederne synes at faa en kraftigere Næring end i lange, lange Tider.

Jeg er derfor ogsaa fuldt enig med Udtalelsen i den tilsendte Adresse om vore Ønsker og vort Haab for Sønderjylland, ligeledes at det kun er det virkelig danske Sønderjylland, vi attraar.

Derimod er jeg ikke saa vis paa, at det i Øjeblikket er just paakrævet eller betimeligt, at der fremkommer en saadan Adresse, i det mindste forekommer det mig tvivlsomt, hvilket ogsaa hænger sammen med, at jeg ikke kan se, til hvem Adressen henvender sig. I Øjeblikket forekommer det mig, at den Udtalelse, der er fremkommen fra Regering og Rigsdag, baade er værdig og fyldestgørende, og ikke i dette Moment trænger til Supplering.

Endnu ønsker jeg at bemærke, at jeg i Adressen, som meget fyldigt taler om, hvilke Hensyn der fra dansk Side bør tages til mulige tyske Minoriteter, stærkt savner lignende Udtalelser til Fordel for mulige danske Minoriteter, der vilde komme under tysk Herredømme, og det er dog fremfor alt den danske Befolkning, vi maa have for Øje.

Naar jeg af disse Hensyn er betænkelig ved at underskrive, forøges mine Betæneligheder end mere derved, at Adressen skal kunne fremkomme paa et hvilket som helst Tidspunkt, og Underskriverne altsaa for Øjeblikket binder sig til at lade denne Udtalelse være et Udtryk for, hvad de netop ønsker at føre frem paa det Tidspunkt, man offentliggjør den.

Dette anser jeg for noget ret vanskeligt for mig at binde mig til, idet jeg mener, at denne Sag overhovedet maner til den største Forsigtighed under Iværksættelsen, og ethvert senere Skridt nøje maa afpasses efter de til den Tid foreliggende Forhold.

I dette Øjeblik kunde jeg egentlig bedst tænke mig en Adresse

sendt til den danske Regering og Rigsdag med en Tak for den værdige og forstandige Maade, hvorpaa man fra dette ansvarlige Sted har handlet nu.

Jeg har ønsket at sende denne Motivering dels af Hensyn til Dem, der har været saa god at sende Adressen til mig, dels af Hensyn til mig selv, vilde jeg endnu en Gang saa stærkt som muligt betone, at Sagen selv har hele mit Hjerte, men netop derfor vil jeg ikke gjerne deltage i noget, som jeg ikke er helt vis paa i Øjebliket kan gavne.

I Haab om, at De vil kunne forstaa mig, selv om De ikke maatte være enig med mig, er jeg med venlig Hilsen

Deres hengivne

H. Lützhøft.

Dr. Mackeprangs arkiv.

57.

Kredslæge J. S. Møller til dr. M. Mackeprang.

København, Bredgade 40^a, d. 26. oktober 1918.

Kære Hr. Dr. Mackeprang!

. . . Ja, der skrives Historie i disse Dage; ogsaa i vor Historie vil dette Aar (eller næste) blive et Mærkeaar — jeg tænker paa Sønderjylland. Jeg har læst H. V. Clausens Artikler i Nationaltidende og glædet mig meget over dem; og heldigvis synes vore hovedløse Chauvinister i de sidste Dage at være blevne mere tamme, men man ved jo aldrig, hvad de kan finde paa og hvormange Ulykker, de kan lave. Men Udtalelsen, som jeg tiltræder, er jo da ogsaa vendt mod 2 Sider — og henvendt til 2 Sider, og de første Underskrivere er jo hentet fra alle Lejre. Og heldigvis synes det kun at være en ringe Del af Højre, der slutter sig til »København« og Konsorters Folk. Alligevel forbløffedes jeg en Dag, jeg traf Professor Fischer (Borgerrepræsentanten, Røntgenologen), da han paa min Bemærkning om, at Prof. Birck havde skrevet en udmærket Artikel i Nationaltidende, og at Højre vel i det hele indtog et lign. Standpunkt, svarede, om jeg da ikke vidste, at Prof. Birck ikke var Højremand.¹⁾ Han var

øjensynligt af den Mening, at »Højre« havde et helt andet Standpunkt i det sønderjydske Spørgsmaal end Prof. Birck — og Underskriverne af dette Opraab.

Venlig Hilsen
Deres hengivne

J. S. Møller.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ Den omtalte artikel af professor L. V. Birck stod i Nationaltidende for 15. okt. og hed »Nordslesvig«.

58.

Landsarkivar Georg Saxild til dr. M. Mackeprang.

Viborg, d. 26. oktober 1918.

Kære Mackeprang.

Naturligvis tiltræder jeg adressen. Men lad mig til et fornuftigt menneske sige et fornuftigt ord. I gamle dage kunde man ikke faa folk fra at være Ejderdanske, hvilket var meget kedeligt, nu er alverden i færd med at blive lige saa dogmatiske tilhængere af delingen af Slesvig efter nationalitet. Jeg saa endogsaa i gaar i Politiken, at en saa fornuftig mand som H. V. Clausen var ude med en advarsel mod at tage Flensborg med som dansk ved delingen af Sønderjylland. Det er meget ædelt, men det er dog vist rent ad helvede til. Ærlig talt, tror De, at de allierede er saa taabelige at tillade, at Flensborg med dens flaade-etablissementer bliver i tysk eje, naar der blot er skygge af grund til at lade denne by og opland gaa til den danske side. Herre gud, vi maa dog være lidt fornuftige.

Det jeg vil have Dem til er at virke for, at de danske hysterikere nu ikke kaster sig ind paa en ensidig national løsning af mellemværendet mellem dansk og tysk og gør sig saa beskedne, at de gør undskyldning for hver tysk husmandsparcel de tager med i den danske del. Sæt noget lignende som dette skete: at ententen forlangte Kielerkanalen internationaliseret og trak nordgrænsen for den internationale zone mellem Slesvig og Tønning, hvordan pokker skulde vi saa undgaa at faa tysk land ind under vort herredom?

Bedst var det, om der kunde holdes lidt kæft om Sønderjylland, men det er desværre vel umuligt. Men næstbedst var det, om der ikke blev sagt for mange dumheder og udkastet for mange umulige planer om enkeltheder ved problemets løsning.

Hertil hjælpe De en bekymret fædrelandsven. Amen! Vær saa god at hilse fruene og studenten.

Yours truly

Georg Saxild.

H. V. Clausens arkiv.

59.

Pastor Johan Clausen til dr. M. Mackeprang.

Kronprinsensgade 2, d. 27. oktober 1918.

Hr. museumsdirektør, dr. M. Mackeprang.

Jeg underskrev iforgårs den mig tilsendte udtalelse om »det nordslesvigske spørgsmål«. Ved læsningen af denne undrede det mig straks, at man skrev: »vi ønsker (kun), at hele det danske Nordslesvig, men kun det danske Nordslesvig, forenes med Danmark«, idet jeg mente, der burde stå: »vi ønsker kun, at den befolkning skal komme til Danmark, der taler dansk og vil være dansk, kun det danske Slesvig (Sønderjylland), forenes med Danmark«.

Når jeg trods dette underskrev, var det, dels fordi jeg var enig i, at alt her måtte ske ad frivillighedens vej, dels fordi udtalelsen var udgået fra en række varmhjærtede, fædrelandsindede mænd, hvoraf jeg kendte adskillige, som særlig kyndige i denne sag, og med hvem jeg derfor gjerne vilde slå følge.

Imidlertid er min ovennævnte undren og tvivl stadig vokset, efter at jeg har sundet mig på sagen (svaret forlangtes jo »omgående«); og jeg anser det derfor for rettest at bede Dem om at slette mit navn blandt underskriverne.

Med undskyldning for ulejligheden er jeg

Deres ærbødige

Johan Clausen

Præst for Københavns valgmenighed.

Dr. Mackeprangs arkiv.

60.

Direktør for statsfrøkontrollen Knud Dorph-Petersen til dr. M. Mackeprang.

København, d. 27. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang

Den Udtalelse, som jeg sendte min Underskrift paa G. D., mener jeg, efter det senere fremkomne — bl. a. i Berlingske Tidende for Lørdag Aften d. 26. ds.¹⁾ — ikke bør offentliggøres; jeg skal tilføje, at Professor T. Westermann,²⁾ der ogsaa har underskrevet Adressen, er enig med mig heri og har bedt mig sende Dr. Meddelelse derom.

Ærbødigst

K. Dorph-Petersen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

¹⁾ Se bilag 44 noten.

²⁾ Landøkonomen, professor Theodor Westermann. Se desuden bilag 77.

61.

Herredsfuldægtig M. Hammerich til magister H. V. Clausen.

Stege d. 27. oktober 1918.

Kære Magister Clausen.

Da jeg i Går kom ud på Rødkilde, fandt jeg Frede Bojsen i en yderst altereret Sindsstemning. Anledningen var det Opråb angående Nordslesvig, som han lige havde fået. Han mente, at Opråbets Offentliggørelse vilde være Indledningen til en hidsig og for Øieblikket yderst farlig Kamp her i Landet — en Kamp, som tilmed var overflødig, da det sønderjyske Spørgsmål efter alt, hvad der foreligger — vilde blive modnet til en rolig og sund Afgørelse på Fredskongressen. Han så i Opråbet, således som dets Ordlyd var, et Forsøg på at indynde sig hos Tyskerne og en direkte — sandsynligvis af Regeringen inspireret — Aktion mod Entente-Magterne, som dog var dem, vi måtte være Tak skyldige, om vi fik Nordslesvig tilbage. Der var ingen Grænser for de Føl-

ger, som Opråbets Offentliggørelse efter hans Formening kunde få.

Da jeg læste Deres Udkast til Opråbet, så jeg deri kun en Tilkendegivelse af, at det var det danske Nordslesvig, og det alene, som vi ønskede at få genforenet med Danmark. Dertil slutter jeg mig fuldstændig. Bojsen indbefatter Flensborg i sine Ønsker, men jeg forstod, at han selv anså dette nærmest som et fromt Ønske, der næppe blev opfyldt. Blot vilde han ikke »sparke« til Flensborg og tysktalende Egne og Mennesker, som ønskede Forening med Danmark. Men i to andre Passus i Opråbet lagde han noget ind, som jeg ikke har set deri. I Ordene »Der må i videste Udstrækning ydes dette Mindretal Sikkerhed for dets nationale Rettigheder« så han et Tilsagn til Tyskerne om en »privilegeret Stilling«, Tilsagn, som skulde gives dem i Afståelses-Traktaten, og som kunde give Påskud til senere Indblanding fra Tysklands Side.

Over et sådant Tilsagn var han forfærdet, og det nyttede ikke, at jeg forsøgte at fortolke de følgende Ord i Opråbet således efter de (almindelige) Grundsætninger, der måtte blive fastslåede ved den almindelige Fred (for de Rettigheder, der tilkomme de nationale Minoriteter indenfor de forskellige Lande).

Den anden Passus, som gjorde ham ængstelig, var Opråbets næstsidste Stykke, hvori han så et farligt Forsøg på ensidig at gøre sig afhængig af Tyskland, at smigre for dette Land på et Tidspunkt, hvor det og vi var afhængige af de andre Magter.

Bojsen mente, at Opråbet kunde og burde holdes tilbage.

De vilde vise mig en Venlighed ved — også til min egen Beroiligelse at sige mig, om der med »Mindretallets Sikkerhed for dets nationale Rettigheder« er tænkt på eller tilsigtes positive Garantier af speciel Art overfor Tyskland.

Hvis De har Lyst til en Samtale med Bojsen — hvad vist ikke var ubetimeligt, da Rødkilde er en Slags Hovedkvarter for det moderate Venstre — kunde denne måske forenes med et lille Ferieophold for Dem og Deres Kone her hos os.

Deres hengivne

M. Hammerich.

H. V. Clausens arkiv.

62.

Dr. phil. Marius Kristensen til dr. M. Mackeprang.

Askov d. 27. oktober 1918.

Kære Mackeprang.

Det stykke i erklæringen »Der vil nord for den nationale Grænse. . .« falder mig for brystet. Hvorfor er det glemt, at der syd for den nationale grænse vil blive et dansk mindretal tilbage, som de til humaniteten omvendte tyskere naturligvis også vil behandle efter den ny tids grundsætninger (sml. dr. Solfs smukke svar til H. P. Hanssen). Men da så mange kloge mænd har kunnet gå med til denne, efter min mening skæve opfattelse, skal jeg ikke gøre mere vrøvl.

Venlig hilsen

Deres hengivne

Marius Kristensen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

63.

Adjunkt, senere dr. phil. F. Ohrt, Sorø, til dr. M. Mackeprang.

Sorø, d. 27. oktober 1918.

Kære Mackeprang.

Midt i Glæden over de lyse Udsigter i den sønderjyske Sag kommer nu en sørgelig Misklang med Jer Adresse, der modarbejdes af en Del sønderjyske Foreningers Formænd. Det gaar mig som vel mange andre, at vi føler os noget uforstaaende. Jeg vil sige, at Eders Erklæring underskrev jeg kun efter nogen Betænkelighed: Indholdet var jo godt nok, men om Formaålet, om Bru- gen der skulde gøres, meddelte I os intet. Jeg tænkte mig to Mu- ligheder, som iøvrigt ikke udelukkede hinanden:

1) Det skulde udtales stærkt og klart, at vi kun ønsker det dansksindede Nordslesvig. Nødvendigheden af en saadan Ud- talelse, efter hvad Regering(sblad) og Rigsdag allerede har be- tonet, indsaar jeg ganske vist ikke ret, naar der da ikke var Tale om et helt Plebiscit, men Adressen syntes kun sendt til forholds- vis faa.

2) Apostrofen til det tyske Folk kunde lede Tanken hen paa, at I ønskede Sagen ordnet mellem Danmark og Tyskland alene, udenom Fredskonferencen, og altsaa vilde bruge Adressen i Overensstemmelse dermed; dette vilde jeg nødig se. Slutnings-sætningen om, at Regering og Rigsdag maatte bestemme Vejen, beroligede mig dog; og da jeg snart efter saae Regeringsbladet betone: Det bør ske ved Fredskonferencen, følte jeg mig helt lettet.

Men nu kommer »Formændenes« Opraab (de taler vel qua Enkeltmænd, ikke med Fuldmagt fra deres Foreninger?). Og man spørger sig selv: Hvad har disse Mænd imod Jeres Adresse? Er de alle saa forskruede, at de vil have tysksindede Egne med; har man Lov til at paabyrde dem sligt Afsind?? Eller skulde der dog være noget om, at den Brug, I har tænkt Jer af Adressen, kunde underkastes berettiget Kritik? Laa der allerede en lille Modsigelse i, at vi som modne og myndige Personer ønskedes til Underskrivere i en alvorlig Sag, men samtidig dog ikke regnedes for saa modne, at vi kunde faa Mening og Hensigten klart meddelt, — saa er d'Hrr. H. P. Hanssens og Fællers Opraab jo rent ud fornærmeligt. Danske Mænd og Kvinder advares indtrængende mod at skrive under, men maa ikke faa at vide, hvad ondt der da er ved Adressen! Hvad er alt dette for Mystik; hvad skal vi tro om det hele? — Maaske I tænker paa i en ny Henvendelse at oplyse os herom. Hvis dette ikke sker og paa den anden Side intet Tavshedsløfte binder Dig, vilde jeg være glad, om Du engang, naar Du faar Tid til at besvare Spørgsmaalene i mit forrige Brev¹⁾ — eller eventuelt før, nemlig hvis de sidstnævnte Spørgsmaal foreløbig ikke kan besvares — vilde give mig og derigennem andre soranske Underskrivere lidt Oplysning.

Med venlig Hilsen til Familien og Dig, Din hengivne
F. Ohrt.

Dr. Mackeprangs arkiv.

¹⁾ Et sådant brev er ikke påtruffet.

64.

Kontorchef Hother Ploug til dr. M. Mackeprang.

Rahbeks Allé 32, d. 27. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

Samtidig med Henvendelsen til mig fra Dem m. fl. om det slesvigske Spørgsmaal kom til mig gennem Aviserne Budskabet om Udenrigsminister Solfs Svar paa Hanssen-Nørremøllers Forespørgsel. Under særligt Hensyn til dette Svares Indhold kan jeg ikke finde det rigtigt at underskrive det modtagne Opraab.

Deres ærbødigst hengivne

Hother Ploug.

Dr. Mackeprangs arkiv.

65.

Professor P. K. Prytz til dr. M. Mackeprang.

Lindegaards Tværvvej 1, d. 27. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Tak for Tilbudet om at kunne underskrive den tilsendte Udtalelse om det nordslesvigske Spørgsmaal. Jeg kunde ikke strax tage Stilling til den, da der er væsentlige punkter deri, som jeg er betænkelig ved.

Hvis tysktalende Befolkningsdele af dansk Afstamning stemmer for Tilslutning til Danmark, skal vi, saavidt jeg forstaar, efter Udtalelsen afvise dem.

Jeg savner en Omsorg for eller dog en Udtalelse om de danske Mindretal, der efter Afstemningen forbliver under Tyskland.

Tilsagnet om Sikkerhed »i videste Udstrækning« for de tyske Mindretal finder jeg betænkeligt, da det vil give Tyskland Lejlighed til Indblanding i danske Forhold.

Jeg forstaar ikke, til hvilke »praktiske humane Foranstaltninger« til Formindskelse af det tyske Mindretal, der kan sigtes; Flytning af Befolkningsdele eller Dannelse af Enklaver er jo utænkelige.

Vides det, at Danmarks Neutralitet har været truet, siden det skal siges, at Regering og Rigsdag har bevaret Freden for Danmark.

Jeg tænker mig, at Udtalelsen har sin Historie og tager Sigte paa en bestemt Situation, siden den har samlet Navne fra meget forskellige politiske Lejre, hvilket sidste man jo kun kan se paa med Tilfredsstillelse. Men som Medunderskriver vilde jeg savne Kendskabet til de nævnte Forhold, naar jeg har væsenlige Betænkeligheder ved Indholdet.

Naar jeg har tilladt mig at fremføre det ovenstaaende, er det ikke, fordi jeg tillægger det nogen Vægt, om mit Navn er med eller ej; men det sker for at forklare, hvorfor jeg ikke kan være med her, skønt det gælder Danmarks Livssag, og hvor saa mange gode danske Mænd udtaler sig. At jeg respekterer Paategningen »Fortroligt« er en Selvfølge.

Deres ærbødige

K. Prytz.

Dr. Mackeprangs arkiv.

66.

Hr. professor, dr. med. E. Schmiegelow til dr. M. Mackeprang.

Nørregade 18, d. 27. oktober 1918.

Hr. Direktør Mackeprang.

Da jeg igaar underskrev den mig igaar tilsendte Erklæring, gjorde jeg det ud fra den Forudsætning, at Erklæringen ikke vilde møde Opposition fra sønderjydske Kredse og Mænd og Kvinder, som stod disse nær. Da dette viser sig ikke at være Tilfældet, beder jeg, som staar Sønderjyderne og de sønderjyske Foreninger meget nær, Dem om at slette mit Navn,

Ærbødigst

E. Schmiegelow.

Dr. Mackeprangs arkiv.

67.

Hofjægermester Hannibald Sehested til dr. M. Mackeprang.

Broholm, d. 27. oktober 1918.

Hr. Museumsdirecteur Mackeprang.

Jeg kan ikke tiltræde den mig tilsendte Udtalelse om det nordslesvigske Spørgsmaal, da der er flere Punkter i den, hvorom jeg har en anden Mening.

Med særlig Agtelse

Hannibald Sehested.

Dr. Mackeprangs arkiv.

68.

Professor, dr. phil. Johannes Steenstrup til dr. M. Mackeprang.

d. 27. oktober 1918.

Kjære Museumsdirektør.

Jeg studsede ved at modtage det trykte Brev og Henvendelsen. Jeg underskrev den sidste for en fjorten Dage siden, fordi jeg selv var greben af en brændende Længsel efter, at Folket tog et Skridt. Efter den Tid har Rigsdagen taget Sagen i sin Haand, og paa et Møde paa Ny Carlsberg — hvor jeg var hindret i at komme tilstede — blev Resultatet, saaledes som den kyndigste Hjemmelsmand angav for mig, at Henvendelsen opgaves. Nu tilsendes mig det trykte Brev med den fra den vestindiske Sag uhyggelig bekjendte Paaskrift »fortrolig«, medens samtidig H. V. Clausen, der var nævnt for mig som en af Henvendelsens Fædre, offentlig udtaler sig om Enkeltheder paa en Maade, som jeg bestemt tager Afstand fra.

Dette er mine Tanker, uden at jeg siden Brevets Modtagelse har talt med nogen derom, og mine som jeg synes berettigede Følelser.

Venligst

Joh. Steenstrup.

Dr. Mackeprangs arkiv.

69.

Stiftsprovst Henry Ussing til dr. M. Mackeprang.

Fiolstræde 8, d. 27. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Den tilsendte Udtalelse kan jeg ikke faa mig til at underskrive, dels fordi der er enkelte Sætninger, jeg ikke helt kan godkende, dels fordi jeg ikke synes om at udlevere mit Navn til andres Benyttelse, naar man ikke faar at vide, hvortil og hvornaar det skal ske. Jeg skulde da ogsaa tro, at der ikke er Grund til en Masseudtalelse fra vor Side.

Ærbødigst

Henry Ussing.

Dr. Mackeprangs arkiv.

70.

Adjunkt A. J. West til dr. M. Mackeprang.

Søndag d. 27. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Mackeprang.

Hermed min Underskrift; jeg giver den, fordi jeg er enig i de udhævede Sætninger d. v. s.: altsaa i Hovedsagen.

Derimod savner jeg, at de danske Minoriteter er omtalt i Sammenhæng med de eventuelle tyske; det støder mig stærkt, oprigtigt talt. Dernæst er det væsentligt for mig, 1) at Sagen maatte rejses og er rejst fra sønderjyds Side, og 2) at vor Rolle maa være den at støtte denne Aktion. Efter Hanssen-Nørremøllers Tale er Grænseliniespørgsmaalet jo i Virkeligheden løst, »nordlige Distrikter« kan jo ikke udstrækkes til Slien. Saa skulde Standpunktet have været et andet: nemlig Folkestemningen alene, og saa kunde man have betragtet det nord for Sproggrænsen som givet dansk, det syd for eller Dele deraf som tvivlsomt.

Med venlig Hilsen

Deres A. J. West.

Dr. Mackeprangs arkiv.

71.

Sagfører M. Mandal Bertelsen til dr. M. Mackeprang.

København, d. 28. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Den af Dem m. fl. udsendte Udtalelse angaaende det sønderjydske (nordslesvigske) Spørgsmaal kan jeg aldeles ikke tiltræde. Jeg maa tvertimod protestere saavel imod dens Indhold som mod den brugte Fremgangsmaade. Det sønderjydske Spørgsmaal skal afgøres i det allerklareste Dagslys.

Deres ærbødige

Mandal Bertelsen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

72.

Kaptajn Chr. Blangstrup til dr. M. Mackeprang.

Strandvej 83 A, d. 28. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

Tilgiv mig — men dette er slet ikke noget for mig. Først og fremmest nærer jeg en saa dyb Mistillid til vor nuværende Regering efter den Plet, den har sat paa Danmarks Navn ved Salget af Vestindien, at jeg aldrig vilde betro Forhandlinger om Sønderjylland til den. Den Naadeshandling, vi maaske vilde opnaa derved, er ikke det, vi skal have.

Men dernæst mener jeg rigtignok, at det bliver den kommende Fredskongres, der skal afgøre vort Mellemværende med Tyskland, diktere den ydmygede Røverstat sine Betingelser. Dog skulde der blandt disse være den, at vor Ret er vor naturlige Grænse, Ejderen, saa kan vi vel gøre den Pligt, der skal følge dermed. Og forhaabentlig vilde vi vel derigennem faa den Opstrammer, vor Nation saa højlig tiltrænger, og som selve Krigen altsaa ikke gav den — saa faar vi Bod for vore Synder under Krigen, de er mange og store.

Venlig Hilsen

Deres hengivne

Blangstrup.

Dr. Mackeprangs arkiv.

73.

Grosserer Alfred S. Blom til dr. M. Mackeprang.

V. Boulevard 18 B, d. 28. oktober 1918.

Herr Dr. M. Mackeprang.

Ved min Hjemkomst fra en Rejse finder jeg Opfordringen til at underskrive en Adresse om Nordslesvig, og da Kuverten skal sendes til Dem, retter jeg mine Udtalelser til Dem.

Selv om der er foretaget nogle Rettelser i den første ubegribeelige Form, hvori Adressen forelaa, kan jeg bestemt ikke underskrive den.

Ganske vist mener jeg, at det nordslesvigske Spørgsmaal interesserer mig lige saa stærkt som D'hrr. Underskrivere, men jeg er dog fremfor alt dansk og neutral. Jeg føler mig overbevist om, at Adressen baade er malplaceret overfor Tyskland og overfor Ententen, selvom førstnævnte Lande maaske nok gerne saa, at vi hjalp det til en Ordning nu.

Der findes jo i dette Land en ulyksalig Hang til at lave og underskrive Adresser, men medens det er forholdsvis uskyldigt i mange Tilfælde, som f. Eks. den sidste Adresse om Salg af Ejendomme til Fremmede, foranlediget ved at vistnok højst en halv Snes saadanne solgtes til Nordmænd! saa er det en anden Sag med denne Adresse, som kan faa skæbnesvangre Følger baade udadtil og indadtil.

Der turde saa vist overhovedet ingen Grund være til at røre paa sig nu, langt snarere forekommer det mig, at der er Grund til at være stille om dette Spørgsmaal i disse Tider, og dette saa meget mere, som det turde være selvindlysende, da Nationalitets Spørgsmaalet er sat til Højbords, at Spørgsmaalet vil blive løst inden længe efter dette Princip, og andet ønsker D'hrr. Underskrivere heller ikke.

Det er aldrig for sent at gøre en Fejl god igen i ethvert Fald ved en Undskyldning, men i det foreliggende Tilfælde er det saa heldigt, at Fejlen kan rettes, inden den foreligger officielt, ved at opgive Adressen, og det haaber jeg som dansk Mand maa ske.

Med Højagtelse

Alfred S. Blom.

Dr. Mackeprangs arkiv.

74.

Billedhugger Ludvig Brandstrup til dr. M. Mackeprang.

Valby, d. 28. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Eftersom Forholdene udvikler sig, maa jeg anse det for heldigst, at der ikke foretages nogen Demonstration for at gavne den sønderjydske Sag, og vil derfor om muligt tilbagekalde min Underskrift paa Deres Adresse.

Ærbødigst

Ludvig Brandstrup,
Billedhugger.

Dr. Mackeprangs arkiv.

75.

Redaktør Hans R. Egebjerg til dr. M. Mackeprang.

Svendborg, d. 28. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

I Anledning af hoslagte, der i Dag er modtaget, tillader jeg mig at henstille, at Udtalelsen om det nordslesvigske Spørgsmaal ikke kommer frem for Offentligheden. I hvert Fald ønsker jeg mit Navn slettet. Jeg kan fuldtud billige Adressens Indhold, men da den viser sig ikke at kunne vinde Tilslutning hos alle de Danske, der burde staa samlede om den, og da jeg finder det højst uheldigt, at der i denne nationale Sag skulde konstateres en Splittelse i Folket, ønsker jeg ikke at være med.

Med Højagtelse

Hans R. Egebjerg,
Redaktør.

Dr. Mackeprangs arkiv.

76.

Forstanderinde Thora Esche til dr. M. Mackeprang.

d. 28. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

Idet jeg beklager, at jeg uden at være tilstrækkelig inde i For-

holdene har givet Tilladelse til at benytte mit Navn som Medunderskrivende af vedlagte Adresse, beder jeg Dem venligst slette mit Navn og tilbagesende mig den af mig underskrevne Erklæring.

Med særdeles Agtelse, ærbødigst
Thora Esche.

Dr. Mackeprangs arkiv.

77.

Forfatterinden Astrid Stampe Feddersen til dr. M. Mackeprang.

Upsalagade 18, d. 28. oktober 1918.

Hr. dr. Mackeprang.

Da jeg har været bortrejst i nogle dage, kan jeg først idag sende mit svar.

Der er ingen, hvem Sønderjyllands genforening med Danmark kan ligge varmere på hjerte end mig, og jeg ønsker også principielt, at grænsen sættes ved sproggrænsen. Men jeg synes, det er Sønderjyderne selv, der må bestemme grænsen, og at en indgriben fra vor side i dette øjeblik ikke kan gavne. Jeg kan derfor ikke underskrive den tilsendte skrivelse, men takker for dens tilsendelse.

Med særdeles agtelse
A. Stampe Feddersen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

78.

Eksportør N. F. Finnemann til professor Aage Friis.

Esbjerg, d. 28. oktober 1918.

Hr. Professor Dr. Cand. phil. Aage Friis, København.

I forskjellige Blade læser man smaa Artikler i denne Tid Angaaende Sønderjyllands mulige Afstaaelse til Danmark ved Krigens Slutning. Kan der dog ikke gøres noget for at standse dette

Skriveri; der var en Artikel forleden af Hr. Højskoleforstander Paulsen omtrent af samme Støbning, og alle disse Indlæg gør nu i Øjeblikket ubetinget Skade baade over for Danmark og Sønderjylland. Samtidig er en Adresse til Underskrift sendt ud, med saa plumpt et Udtryk i »for ikke at gaa Tyskland for nær«. Man skulde ikke tro, der var danske Folk, der særlig godt kjender Sønderjyske Forhold og vil anmode om at faa saalidt af Slesvig som muligt for ikke at gaa Tyskland for nær. Dette maa dog ordnes paa en Fredskongres og nærmest bestemmes af Ententen, hvor meget eller lidt Tyskland skal afstaa. Enhver dansk Regering maa i Nutiden godt kunde modtage ogsaa Dele af de Tysktalende Slesviger som danske Statsborgere paa en Maade, saa De finder sig hjemme igen og herefter nok skal være tilfreds med at tilhøre Danmark. Tyskland har nu en Gang efter mange Aars tyrannisk Regering faaet Lov til at udfolde sig paa den mest barbariske Maade som tænkes kan. Skulde Danske Folk nu da hjælpe til at faa saa lidt af Sønderjylland tilbage som mulig, da maa jeg sige, at da har al den viste Velvillie over for Sønderjylland herfra været saa falsk, som noget politisk Spørgsmaal kan være, og man skuffer herfra det Sønderjyske Folk som ingensinde før. Vil danske Mænd her kysse Riset, som altid har været ægte tysk Forlangende, eller hvad er Meningen? Selv om man kan ønske nogen Skaansel over for det tyske Folk, saa kan en Tysk Regering med dens ufornuftige Militarisme aldrig knægtes haardt nok, og det Tyske Folk tager ingen Skade, fordi Tyskland bliver godt beskaaren og faar andre Grændser, mere naturligt som hidtil. Der kan ligesaalidt nu som før stoles paa den Tyske Regering, saalænge De har et Herrehus, der naar alt er i Ro, igen sikkert forlanger en Demokratisk Regeringsform indskrænket, og viger ikke tilbage selv for en Revolution, ligesaalidt som Socialdemokraterne.

Med megen Agtelse og Hilsen

N. F. Finnemann.

Aage Friis' arkiv.

79.

Frk. Henni Forchhammer til dr. M. Mackeprang.

Ingemannsvej 3, V. d. 28. oktober 1918.

Hr. dr. Mackeprang.

Naar jeg ikke maa læse ordlyden af henvendelsen op ved bestyrelsesmødet, vil jeg hellere helt lade være med at omtale sagen. Tilmed tror jeg det ogsaa rigtigst, da der aabenbart bliver en del strid om spørgsmaalet, ikke at medtage Nationalraadets navn, saa min underskrift bliver staaende, saaledes som jeg sendte den.

Jeg sender Dem en mig tilsendt modopfordring. De har maaske alt set den. Det er jo muligt, at det vilde være det klogeste slet ikke at udsende henvendelsen, det er jo altid kedeligt, naar der kommer strid om saadanne spørgsmaal. Mulig er der ogsaa et og andet, der kunde have været formet noget mere forsigtig, andet der kunde have været klarere, jeg er f. eks. ikke helt klar over, om den »almindelig og lige Stemmeret« skal være efter dansk lov, der giver kvinder stemmeret, hvad jeg synes er af den største betydning her, eller efter tysk stemmeret, der foreløbig ikke har det.

Naar jeg alligevel har skrevet under, er det, fordi jeg mener, at den slags detaljer maa afgøres ved forhandlingerne og ikke foregribes ved en adresse som denne . . . .

Venlig hilsen

Henni Forchhammer.

Dr. Mackeprangs arkiv.

80.

Lensgreve Mogens Krag Juel Vind Frijs til professor Aage Friis.

Frijsenborg, Hammel, d. 28. oktober 1918.

Herr Professor Friis.

Hermed undlader jeg ikke at meddele Dem, at jeg igaar har tiltraadt det omredigerede Opraab. Jeg har gjort dette, fordi jeg deler de deri udtalte Ønsker, skjøndt jeg ikke finder Formen helt saa heldig. Jeg savner saaledes en Udtalelse om, at den Sik-

kerhed, der maa ydes de resterende Minoriteter, maa være reciprok.

Med største Agtelse

M. Krag Juel Vind Frijs.

Aage Friis' arkiv.

81.

Overformynder M. P. Friis til dr. M. Mackeprang.

København, d. 28. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Jeg tillader mig at meddele, at jeg har overvejende Betænkelighed ved at underskrive det slesvigske Opraab, selv om jeg paa Forhaand sympatiserer med dets Indhold. Jeg savner det nærmere Kendskab til Forholdene, som er nødvendigt for at bedømme dette Skridts Opportunitet, og dertil kommer dels at Regeringen og Rigsdagen nu samvirker i denne Sag, dels at Formændene for 5 Foreninger ang. den sønderjyske Sag fraaader Adressens Fremkomst.

Deres ærbødige

Friis.

Dr. Mackeprangs arkiv.

82.

Sognepræst Th. Hansen til dr. M. Mackeprang.

Præstø d. 28. oktober 1918.

Kjære Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Efter senere indgaaet Oplysning, hvorefter det tykkes mig rettest ikke at foregribe Begivenhedernes Gang paa en Maade, man maaske kunde komme til at angre, vil jeg bede Dem betragte min Tilslutning til den Udtalelse, De sendte mig om det sønderjydske Spørgsmaals Løsning, som ikke afgiven.

Venligst Hilsen

Deres hengivne

Th. Hansen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

83.

Skolebestyrerinde Laura Jensen til dr. M. Mackeprang.

d. 28. oktober 1918.

Kære Doktor Mackeprang.

Idet jeg takker Dem for den tilsendte Opfordring angaaende det nordslesvigske Spørgsmaal, sender jeg Dem Blanketten tilbage uden at have udfyldt den. De ved, at jeg nærer et varmt Ønske om Sønderjyllands Genforening med Danmark, men jeg er ikke enig med Dem i, at det vilde være retfærdigt under de nuværende Forhold at lade en Afstemning blive det afgørende i denne Sags Ordning.

Med venlig Hilsen til Dem alle,

Deres hengivne

Laura Jensen

Dr. Mackeprangs arkiv.

84.

Pastor Olfert Ricard til dr. M. Mackeprang.

d. 28. oktober 1918.

Kære Hr. Dr. Mackeprang.

Skønt jeg højlig beklager, at de Andre nu allerede er ude med Mod-Adresse, saa er jeg alligevel ikke overbevist nok i mit Sind til at kunne skrive med under Deres. Men De vil heller ikke finde mig som Mod-Arbejder.

Deres ærbødige

Olfert Ricard.

Dr. Mackeprangs arkiv.

85.

Forfatteren Helge Rode til professor Aage Friis.

Allégade 4 St. København F. d. 28. oktober 1918.

Kære Professor Friis.

Maa jeg overfor Dem fremføre et Par Bemærkninger om den nordslesvigske Adresse. Jeg har faaet den tilsendt og har underskrevet den, da jeg principielt kan give den min Tilslutning.

Men visse Betænkeligheder har jeg unægtelig ved at tage et Skridt, om hvis Betimelighed der er Tvivl, og som staar hen i det Uvisse til Indbydernes Afgørelse.

Ved nu nærmere at overveje Sagen og undersøge Adressens Ordlyd er jeg kommen til det Resultat, at den paa et enkelt Punkt kan rammes af en Kritik, hvis Berettigelse jeg maa indrømme.

Det forekommer mig, at Omhuen for de tyske Interesser tilsyneladende har faaet Overvægt paa Bekostning af de Danske. Her tales om den tyske Minoritet nord for den nationale Grænse, men ikke om den danske syd for. Dette vil Modstandere kunne slaa ned paa med ikke ringe Vægt, og jeg vil neppe være den eneste, der med Fortrydelse vil opdage, at de har sat sit Navn under en Udtalelse, der paa dette Punkt ikke er uangribelig.

Jeg mener, at denne Kritik let vil kunne undgaas ved en kort Tilføjelse eller med et endnu kortere Indskud i Teksten — omtrent saaledes:

»Der vil nord og syd for den nationale Grænse spredt i den danske og tyske Befolkning blive et dansk og tysk Mindretal tilbage . . . Der maa i videste Udstrækning ydes disse Mindretal Sikkerhed for deres nationale Rettigheder o.s.v.«

Hvis Adressens Offentliggørelse ikke er opgivet, vil jeg bede Dem overveje mit Forslag og eventuelt forelægge det for Indbydterne. I modsat Fald beder jeg Dem udelade mit Navn.

Med Hilsen

Deres ærbødige

Helge Rode.

Med Friis' hånd påført brevet: Svaret 28/10, at der ikke bliver danske Syd for Grænsen, og at H[anssen] m. fl. har godkendt Ordlyden.

Aage Friis' arkiv.

86.

Kunstmaleren Niels Skovgaard til dr. M. Mackeprang.

Bakkebo, Frederiksdalsvej, Lyngby, d. 28. oktober 1918.

Hr. dr. Mackeprang.

Den »udtalelse« angående det sønderjyske spørgsmål, til hvil-

ken jeg forleden gav mit navn, underskrev jeg med megen tvivl om dens betimelighed, men gå grund af de gode navne, som stod under opfordringen dertil. Da jeg nu har modtaget en anden skrivelse, som fraråder det, og denne er sendt af de forskellige sønderjyske foreninger, er jeg bleven meget bange for at være kommen med i noget, som kan gjøre skade og beder derfor, om mit navn må blive slettet af underskrivernes liste, hvis dette endnu kan lade sig gjøre.

Ærbødigst

Niels Skovgaard,
Maler.

Dr. Mackeprangs arkiv.

87.

Professor A. M. T. Westermann til dr. M. Mackeprang.

Amalievej 4, d. 28. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

Foranlediget ved forskellige nylig fremkomne Oplysninger om det slesvigske Spørgsmaal og særlig ved en direkte Henvendelse fra sønderjydske Foreninger, hvis Kompetence til at bedømme, hvad der tjener Sagen bedst, jeg ubetinget maa anerkende, tillader jeg mig herved at meddele Dem, at jeg ikke ønsker mit Navn anført under den Udtalelse, som er mig tilstillet, og som jeg har givet min Tilslutning, fordi jeg i Princippet sympatiserer med det, der er udtalt, men jeg har altsaa nu maattet ændre min Anskuelse om Rigtigheden af, at der i det Hele fremkommer en Udtalelse om Sagen.

Deres ærbødige

T. Westermann,
Prof. v. Landbohøjskolen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

88.

Højskoleforstander Jacob Appel til dr. M. Mackeprang.

Askov Højskole, d. 29. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

Af et Brev fra L. Moltesen havde jeg forstaaet, at efter Rigsdagens Udtalelse faldt Adressen eller Udtalelsen, som jeg underskrev, bort. Men nu ser jeg, at den er udsendt til ny Underskrift i en lidt ændret Form.

Jeg tillader mig i den Anledning at oplyse, at Udtalelsen maa ske nu vil komme noget utidig efter kyndige Folks Mening, idet den intet nyt har at sige, og idet den let bliver opfattet som en for venlig Henvendelse til Tyskland.

Fra anden Haand er det mig meddelt, at H. N. Andersen har sagt, — hvad jeg formener, De ved — at Udtalelsen positivt skabte Vanskeligheder hos Ententen — og af mange Henvendelser til mig har jeg faaet samme Indtryk, og jeg kunde nævne Folk som bevislig har god Føling med Repræsentanter for Ententen, som f. Ex. Forstander Madsen-Mygdal, Dalum.

Da jeg som sagt efter Moltesens Brev havde faaet det Indtryk, at Udtalelsen efter det paa Rigsdagen forefaldne var lagt tilside, har jeg udtalt dette som min Opfattelse til flere, og jeg har ikke skrevet til Dem derom før nu, da min Hustru har faaet Anmodning om at skrive under.

Vilde De ikke venligst sende mig et Par Ord.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Jacob Appel.

Dr. Mackeprangs arkiv.

89.

Adjunkt, dr. phil. Hans Brix til dr. M. Mackeprang.

Aalborg, d. 29. oktober 1918.

Kære Hr. Museumsdirektør.

Efter Henstilling fra de sønderjydske Foreninger beder jeg Dem herved annullere mig som Underskriver paa Adressen.

Venlig Hilsen Deres

Hans Brix.

190

Dr. Mackeprangs arkiv.

90.

Magister H. V. Clausen til herredsfuldmechtig M. Hammerich.

København, d. 29. oktober 1918.

Kære Hammerich.

Vær ikke vred over, at jeg svarer meget kort på Deres venlige brev, thi jeg er meget træt. Kunde jeg kommet ned til Møn, vilde jeg have gjort det med stor glæde, men jeg tør ikke være borte fra byen, hvor situationen skifter fra dag til dag, og hvor man dagen igennem er overrendt af mennesker og telefon, hvor man skal fra møde til møde og parlamentere sig frem, og hvor man også skal skrive o. s. v.

Mackeprang har fået et brev fra Fr. Bojsen, der ånder samme sindsstemning, som den De skildrer, og M. vil ved lejlighed svare ham.¹⁾ Ikke han alene, men mange bliver hysteriske i denne tid, hvor alle slags rygter, de mest tåbelige, svirrer i luften. Med »mindretallets sikkerhed« er der ikke tænkt det mindste bindende overfor Tyskland; dette skal ikke have fjerneste skygge af ret til at blande sig i forholdene indenfor den fremtidige danske stat.

Vi har nu 500 gode — ja tildels udmærkede navne på vor adresse, en halv snes faldt fra som følge af en løbeseddel fra Løverne og andre slesvigske foreninger, som måske også er dalet ned på Møn. I morgen har vi et møde med de 60 indbydere af første trin for at tage bestemmelse om adressens offentliggørelse. Muligvis vil den af politiske grunde blive liggende foreløbig

Da jeg ikke har set Deres navn blandt de indkomne, sender jeg Dem et exemplar til underskrift, jeg troede De havde fået, West ved jeg, jeg har sendt.

Deres hengivne

H. V. Clausen.

M. Hammerichs arkiv.

---

¹⁾ Det omtalte brev er ikke påtruffet blandt de i rigsarkivet beroende Mackeprangske papirer.

91.

Forfatteren Sophus Claussen til dr. M. Mackeprang.

København F. d. 29. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Jeg er enig med de danske Slesvigere og H. V. Clausen i Nationaltidende. Jeg mener, at Henvendelsen i det væsentlige er rigtig, ønsker den læst med venlig Forstaaelse saa vel af Ententen som i Berlin. Man skal hos de første forstaa, at vi kræver vor Ret, men frabeder os farlige Æventyr, og hos de andre . . . nøjagtigt det samme. Men vil det lykkes? Hvad man vil tænke i Tyskland, kan jeg ikke overse. Men hvis blot et eneste af vore Navne synes mistænkeligt, vil man i Amerika eller Frankrig tro, at vi spiller under Dække med Tyskland. Man vil fatte Nag til os, lægge os for Had.

Her er Henvendelsens farlige Punkt. Overlad derfor hellere det hele til den lovgivende Magt, som sikkert vil hævde de samme Principer.

Jeg kan ikke en Gang, nu da jeg er bleven indviet »fortroligt« i Deres Planer, træde tilbage og tillade, at 60 danske Mænd udsteder slige fortrolige Deklarationer i en Sag, som angaar hele Folket.

Hvor vanskeligt Spørgsmaalet er, maa gaa op for Dem. Og tro ikke, at den, som advarer, gør det i nogen Mening, der strider med Henvendelsens Hensigt. Sproggrænserne maa saavidt muligt blive det afgørende, saa at det danske Nordslesvig skal inddrages direkte i Kongeriget, bl. a. for det Tilfælde, at Danmark maatte blive besværet med et midlertidigt Patronat for tyske Landsdele.

Deres ærbødige

Sophus Claussen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

92.

Forfatterinden Astrid Stampe Feddersen til dr. M. Mackeprang.

Upsalagade 18, d. 29. oktober 1918.

Hr. museumsdirecteur Mackeprang.

Mange tak for Deres brev. Det glæder mig, at De handler i overensstemmelse med H. P. Hanssen og vælgerforeningens (for-

mand) tillidsmænd, da jeg ellers vilde finde det farligt at fremkomme med et slikt opråb. Men alligevel — jeg kan ikke frafalde den mening, at vi danske ikke bør fremkomme med vor mening i dette øjeblik. Vi bør, synes jeg, ikke sige, at der er nogen i Sønderjylland, som vi ikke vil tage imod, hvis de vilde stemme for at vende tilbage til Danmark. Jeg tilstår ærlig, at indlagte artikel, som jeg beder Dem lægge i en postkasse efter læsningen, har haft nogen indflydelse på mig. Det stod før således for mig, at Flensborg, der nu var bleven en tysk by, kunde vi ikke have med. Men dels ved at tænke på Alsace Lorraine (se prof. Nyrops artikel i Politiken) dels ved at læse denne artikel, er det blevet mig klart, at om Flensborg i fremtiden skal tilhøre Danmark eller Tyskland — det må Flensborgerne selv afgøre! Og der står Gustav Johannsens gravsten og Jessens med sin smukke indskrift: Tro til døden, og der bor Marie Jessen.¹⁾ Nej, jeg føler, at jeg ikke bør skrive under, for jeg føler ingen trang til at tage del i ansvaret for, hvor grænsen vil blive dragen. Det vil jeg helt og fuldt overlade til befolkningen i Sønderjylland og kun tage med åbne arme mod dem, der af fri vilje kommer tilbage til Danmark, ihukommende Plougs dejlige ord: Da skal vor moderømhed nok, Jer våde trøje tørre, og aldrig i en hørneflok skal glæden vorde større.

Deres hengivne

A. Stampe Feddersen.

Efterskrift: Hanved sogn, som ligger syd for Flensborg, er jo også tildels dansk.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

¹⁾ Marie Jessen, enke efter red. Jens Jessen, Flensborg.

93.

Grosserer Louis Hammerich til dr. M. Mackeprang.

Aarhus, d. 29. oktober 1918.

Kære Dr. Mackeprang.

I Tillid specielt til Deres Navn underskrev jeg forleden en Adresse om det sønderjydske Spørgsmaal. Jeg gjorde det ikke

uden temmelig stor Betænkelighed, idet den rette Behandling af Spørgsmaalet jo i Virkeligheden er vanskelig at overse i Øjeblikket. Ved idag at modtage vedlagte Modadresse er mine Betæneligheder voxet saa stærkt, at jeg, med Fare for at De maaske vil anse mig for en Vendekaabe, maa bede Dem slette mit Navn paa Listen.

Jeg antager, at baade De og jeg føler os saa stærkt knyttede til de sønderjydske Foreninger, at vi nærmest hører hjemme der og ikke i nogen anden Lejr.

Bedende Dem undskyldte min Vaklen i dette Tilfælde forbliver jeg med største Agtelse

Deres ærbødige

L. Hammerich.

Dr. Mackeprangs arkiv.

94.

Herredsfuldmægtig Martin Hammerich, Stege, til dr. M. Mackeprang.

Stege, d. 29. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang, København.

Jeg tilbagesender hoslagt i underskrevet Stand den mig tilsendte Erklæring vedrørende det slesvigske Spørgsmaal, idet jeg fuldtud deler den Opfattelse, at vore berettigede Ønsker og Krav ikke kan strække sig videre end til det danske Nordslesvig.

Frede Bojsen gjorde mig en Overgang noget ængstelig såvel for Rækkevidden af Udtalelsens Ordlyd som for dens Fremkomst overhovedet, men Deres og Magister Clausens Navne og Medvirken er mig en Borgen for, at denne Ængstelse er ugrundet.

Deres ærbødige

M. Hammerich.

Dr. Mackeprangs arkiv.

95.

Kontorchef Valdemar Helsing til dr. M. Mackeprang.

København K, d. 29. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

De har været saa venlig at sende mig til eventuel Underskrift Udkast til en Henvendelse til Offentligheden, en Erklæring, som skulde angive de undertegnede Kvinders og Mænds Stilling til det sønderjyske Spørgsmaal. Jeg agter under ingen Omstændigheder at underskrive denne Erklæring, men jeg mener at skylde Deres venlige Henvendelse, saa kort som det lader sig gøre, at begrunde mit ubetingede Afslag.

Jeg er selv Medlem af en sønderjysk »Kreds«, som har virket siden Begyndelsen af dette Aar. Vi var enige om, at det sønderjyske Spørgsmaal laa dødt og fladt i en Udstrækning, som paa ingen Maade kunde begrundes ud fra Kravet til danske Mænd og Kvinder om at forholde sig neutrale, hvilket Krav vi iøvrigt fuldtud sluttede os til. Vore Bestræbelser, som vi heldigvis var i Stand til at støtte med nogenlunde rigelige Pengemidler, gik ud paa at holde den almindelige, danske Offentlighed vaagen, saaledes at en mulig Løsning af det sønderjyske Spørgsmaal ikke fandt os sovende, slappe eller maaske endogsaa modvillige overfor en faktisk Genforening med den erobrede Landsdel. Vi har virket og virker gennem Møder, i den forløbne Tid vistnok op over hundrede, Udsendelse af trykte Redegørelser, vi har udarbejdet og trykt en let lille dansk Sangbog i 10.000 Eksemplarer, vi har forberedt og støttet af al Magt Udsendelse af »Grænsevagten«, og vi forbereder lignende Foranstaltninger. Men aldrig har vi indladt os paa at trække den fremtidige Grænse mellem Danmark og Tyskland, og heller aldrig har vi ønsket kategorisk at fastslaa, hvilken Vej man skulde gaa for at faa Grænsen bestemt. Vi har ment og mener fremdeles, at i dette Spørgsmaal skulde først og fremmest Sønderjyderne selv i det aktuelle Afgørelsesøjeblik spørges, og under ingen Omstændigheder skulde vi foregribe en Afgørelse ved forhastede og betydningsløse Erklæringer om, hvad vi som danske norden Aa mente om dette Spørgsmaal.

Den ny Udvikling i Sagen har ikke forandret vor Opfattelse og Fremgangsmaade. Vi behøvede for saa vidt ikke Regeringens Opfordring om at holde sig rolig, men vi har paa den anden Side heller ikke ment, at Regeringens Opfordring paa nogen Maade hindrede vor hidtidige nationale, folkelige Bevægelse. Men jeg tilstaar, at jeg ikke forstaar, hvorledes den Kreds, der nu gennem Dem, og saa vidt jeg ved gennem d'Herrer H. V. Clausen og H. L. Møller, rejser dette Spørgsmaal, kan foretage det Skridt, De har foretaget, uden et alvorligt Brud med den dybere Mening i Regeringens og Rigsdagens Opfordring til os alle. Alene af den Grund vilde jeg være afskaaret fra at underskrive, men jeg mener ogsaa, at »Erklæringen« er ganske forfejlet.

Det er efter min Mening et stort Spørgsmaal, om det er rigtigt fra vor Side at tale for stærkt om Paragraf 5. Dr. Solf har paa Tysklands Vegne erklæret, at den var bortfaldet, og begrundet dette. Og jeg indrømmer, at jeg nu er ligeglad i saa Henseende. Den Grundsætning, hvorefter det sønderjyske Spørgsmaal nu skal løses, er vistnok mere omfattende og dybere end Paragraf 5. Det er simpelthen Grundsætningen om den folkelige, nationale Retfærdighed. Wilsons Bestræbelser og Aftaler gaar udpræget udover det, der ligger i Paragraf 5 og lignende Akter. Det er ingenlunde min Mening hermed at give Udtryk for et Ønske om at komme til Kielerkanalen eller til Ejderen eller til Dannevirke. Det ved jeg intet om og beskæftiger mig ikke med, før denne Retfærdighed kan komme til at øve sin Virkning med Tiltrædelse af alle interesserede Parter: Sønderjyderne selv, hvis Tunge endnu er bunden, Amerika, England, Frankrig og Tyskland. Og det tror jeg sikkert, at den virkelige Retfærdighed vil give os mere end en Linie, der gaar nord om Flensborg, saaledes som H. V. Clausen i sine Artikler i Nationaltidende profeterer ud fra sin Betragtning. Jeg har, uagtet jeg kender Clausens varme, patriotiske Sindelag, ved at læse hans Artikler følt ligesom et Præg af et Skridt mod en ynkeligere Afgørelse, end vi er nødt til at tage. Vi danske skulde ikke kunne tage imod internationale Forskrifter og Sikringsbestemmelser for tysk Mindretal

i oprindelig vitterlig danske Egne? Har vi lært saa lidt af Tiden mellem de to Krige og af Tyskernes Herredømme i det Land, hvor de dog oprindelig kun er Gæster.

Men De kan svare mig, at H. V. Clausens Artikler kommer ikke Erklæringen ved, og det er jo rigtigt. Men jeg vil ikke forpligte mig til at gaa med til en Afgørelse, som grundes paa »den almindelige og lige Stemmeret«, før jeg ved, paa hvilken Maade og med hvilken Styrke De og de Personer, som hører til Deres Kreds, vil lade de døde d.v.s. faldne Sønderjyder deltage« i Afstemningen. Og jeg ønsker ogsaa Klaring paa, hvorledes de unge, stemmeberettigede Sønderjyder, som i Tusindvis under Krigen er gaaet over den danske Grænse og nordpaa for at undgaa det tyske Herredømme — hvorledes disse skal placeres i Afstemningen. Og hvis nu Forholdet er det, at Paragraf 5 og »den almindelige og lige Stemmeret« er udgaaet af en Situation, hvor man maatte presse Tyskland til en mager Indrømmelse, hvorfor saa denne Hast, hvorfor saa ikke hellere vente til alle interesserede Parter kan drøfte Spørgsmaalet og muligvis berede os alle en større og dybere Retfærdighed end den, Paragraf 5 repræsenterer.

Det forekommer mig, at man egentlig ikke har Lov til at binde den danske Offentligheds mere eller mindre fremstaaende Personer til en Afgørelse i dette Spørgsmaal allerede paa nærværende Tidspunkt.

Jeg har ønsket at dokumentere min Opfattelse. Jeg er kun en Lægmand i dette Spørgsmaals Labyrinter. Men jeg frygter for, at adskillige af de Personer, De har henvendt Dem til, og som muligvis ikke har samme Overbevisning som jeg om Deres varme Fædrelandssind, kan være tilbøjelige til at karakterisere disse forhastede Bestræbelser for at samle Underskrifter som et »Snubtag« for at binde den offentlige Mening og derfor som en Fremgangsmaade, der ikke er fuldt forsvarlig.

Deres ærbødige

Vald. Helsing.

Dr. Mackeprangs arkiv.

96.

Biskop P. G. Koch til dr. M. Mackeprang.

Ribe Bispegaard, d. 29. oktober 1918.

Hr. Direktør, Dr. phil. Mackeprang.

Jeg har faaet en trykt Henvendelse fra 6 sønderjyske For-
eninger med Advarsel mod (rettere: Fraraaden af) at underskri-
ve den Adresse angaaende Sønderjylland, som jeg sendte Dem
min Underskrift til forleden.

Jeg forstaar ikke Sagen, men forstaar, at der er Uenighed
blandt Venner af denne for alle os betydningsfulde Sag. Jeg haa-
ber, at der findes Veje til at overvinde denne Uenighed, men jeg
beder om, at jeg under disse Omstændigheder maa faa min
Underskrift slettet.

Med venlig Hilsen
Deres ærbødige

G. Koch.

Dr. Mackeprangs arkiv.

97.

Forfatteren Evald Tang Kristensen til dr. M. Mackeprang.

Mindebo v. Vejle d. 29. oktober 1918.

Den mig tilsendte Erklæring kan jeg umulig underskrive med
mit Navn, da jeg ikke alene anser den for helt utidig, men for i
alle Henseender uheldig affattet. Den frie Afstemning, som der
er Tale om, giver jeg ikke en sur Sild for, hvis ikke det store
Slæng af fanatiske Præster og Lærere og Retsbetjente og Told-
mænd o.s.v. o.s.v. forinden fuldstændig bliver fejtet ud af Landet.
At vi skulde give helt Slip paa det gamle danske Angel og paa
alle steder, hvor Kampene har staaet, men endog være glade
derved, det kan jeg ikke være med til. Jeg har læst meget af det,
Mag. Clausen har skrevet i Aviserne i den sidste Tid, og har
undret mig meget over, at han har kunnet skrive saadan.

Jeg har i mange Aar hvert Aar rejst omkring i Sønderjylland
og har lært Befolkningen ret godt at kjende. Jeg siger, det var

Synd at skrive under paa saadan en Erklæring. Nej, den rette Landegrænse mod Syd maa nu være Kieler-Kanal.

Evald Tang Kristensen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

98.

Forstander Th. Madsen-Mygdal til dr. M. Mackeprang.

Dalum Landbrugsskole d. 29. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Dr. phil. M. Mackeprang.

Med Tak for det nu modtagne Udkast til en Udtalelse eller Adresse angaaende det sønderjydske Spørgsmaal maa jeg herved meddele Dem, at jeg ikke kan tiltræde denne Adresse med min Underskrift.

Rent bortset fra, at en Adresse altid vil blive et mangelfuldt Udtryk for det danske Folks Ønsker i denne Henseende — og om disse Ønsker kan der næppe noget Sted herske Tvivl — saa er jeg ude af Stand til at se, hvad Hensigt en saadan Adresse skulde have. Derimod forekommer det modtagne Udkast mig at indeholde et Par Vendinger, som kan være farlige i Øjeblikket, hvor der efter den danske Rigsdags enstemmige Udtalelse og Hanssen-Nørremølles Tale i den tyske Rigsdag formentlig kun er Grund til i Stilhed og med Tryghed at afvente Begivenhedernes videre Udvikling.

Af disse Grunde tillader jeg mig at henstille, om det ikke skulde kunne findes mest formaalsfortjenligt i hvert Fald indtil videre at henlægge det paabegyndte Arbejde.

Deres ærbødige

Th. Madsen-Mygdal.

Dr. Mackeprangs arkiv.

99.

Fhv. politidirektør Eugen Petersen til dr. M. Mackeprang.

Nørre Farimagsgade 9, d. 29. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør.

Fra de 6 sønderjydske Foreninger har jeg nu modtaget en Skrivelse, hvori Foreningerne fraraader at underskrive Adressen

vedrørende det sønderjyske Spørgsmaal. Jeg ser heraf, at der er forskellige Meninger om denne Sag, og da jeg mangler Forudsætningerne for at kunne bedømme hvilken Anskuelse, der er den rette, vil jeg ikke kunne tage Parti for den ene imod den anden. Jeg tilbagekalder derfor min Tilslutning til den ovenomtalte Adresse og beder Hr. Museumsdirektøren at tilintetgøre den Dem tilstillede af mig underskrevne Erklæring.

Med Højagtelse ærbødigst

Eugen Petersen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

100.

Lensgreve Frederik Raben-Levetzau til professor Aage Friis.

Aaholm, d. 29. oktober 1918.

Kjære Professor Aage Friis.

Jeg har faaet en Opfordring til at underskrive paa en Adresse til Regjering og Rigsdag angaaende det Slesvigske Spørgsmaal. Da jeg ser, at De, blandt mange andre agtede Mænd, er Indbyder, henvender jeg mig til Dem, førend jeg giver min Underskrift, for at spørge Dem, hvad Mening en egentlig er, jeg kan ikke blive klog derpaa. Ønsker man, at Regjering og Rigsdag skal tage Initiativet i denne Sag og nu paa dette Standpunkt optræde aktivt, eller er det en Avis til dem om at forholde sig roligt; er dette som jeg haaber Meningen forekommer den hele Henvendelse mig at være overflødig. Jeg havde forresten i Anledning af Solfs Svar til Hanssen-Nørremølle skrevet en lille Artikel, som jeg selv syntes godt om, og som jeg sendte til Udenrigsministeren, før jeg lod den komme i Trykken for at spørge, om han billigede den, men han bad mig om ikke at lade den udkomme. Han havde vel sine Grunde. Vær nu saa venlig at forklare mig, hvad Meningen er med Deres Adresse; De er jo en Expert i slesvigske Forhold, og hidtil har vi jo været ret enige i de Sager. Før jeg faar lidt bedre Besked, har jeg ingen Lyst til at underskrive.¹⁾

Deres hengivne

Raben-Levetzau.

Aage Friis' arkiv.

¹⁾ Lensgreve Raben-Levetzau underskrev adressen.

101.

Provst E. Rohde til dr. M. Mackeprang.

Klemens, d. 29. oktober 1918.

Kære Hr. Dr. Mackeprang.

Af Hensyn til sidste Stykke i den tilsendte fortrolige Meddelelse har jeg bestemt mig til ikke at underskrive Henvendelsen. Forøvrigt har flere af de gode Navne blandt Indbyderne gjort, at det ikke var helt let for mig at tage den Bestemmelse.

Men forhaabentlig lysner det nu for det gamle, danske Nord-slesvig.

Venligst Hilsen

Deres hengivne

E. Rohde.

Dr. Mackeprangs arkiv.

102.

Redaktør M. Aaberg til dr. M. Mackeprang.

Thisted, d. 29. oktober 1918.

Hr. Dr. polit. Mackeprang.

De bedes stryge mit Navn under Adressen ang. det sønderjydske Spørgsmål. Da der er højst delte Meninger med Hensyn til Adressens Hensigtsmæssighed og Indhold vil jeg tillige meget fraråde dens Offentliggørelse.

Ærbødigst

M. Aaberg.

Dr. Mackeprangs arkiv.

103.

Professor, dr. phil. J. E. V. Boas til dr. M. Mackeprang.

Holte, d. 30. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør Mackeprang.

Da jeg efter fornyet Overvejelse finder det betænkeligt i Øjeblikket at binde sig til en bestemt Formel, udbeder jeg mig den

af mig underskrevne til Dem indsendte Erklæring vedrørende det nordslesvigske Spørgsmaal tilbagesendt i hoslagte Konvolut.

Ærbødigst

J. E. V. Boas.

Dr. Mackeprangs arkiv.

104.

Professor Aage Friis til eksportør N. F. Finnemann.

Fortroligt.

Sortedams Dossering 69, København Ø, d. 30. oktober 1918.

Kære Hr. Finnemann.

Tak for Deres Brev. Deres Betæneligheder beror paa Ukendskab til den omtalte Adresse, og det vil formentlig berolige Dem, at denne er udgaaet fra Mænd som H. V. Clausen, Mackeprang, H. L. Møller og mig og er tiltraadt af adskillige Hundrede fremtrædende Mænd og Kvinder af alle politiske Partier, deriblandt en Mængde, der i Aarenes Løb aktivt har støttet Sønderjyderne. Den er i nøje Overensstemmelse med den Politik, der følges af Regeringen og eenstemmig har vundet Tilslutning i Rigsdagen. Desuden kan jeg sige Dem, at den ogsaa svarer helt ud til, hvad H. P. Hanssen og den samlede nordslesvigske Vælgerforening ønsker, hvorom jeg er underrettet. Det nordslesvigske Spørgsmaal vil finde sin endelige Løsning ved den almindelige Fredskonference; om nogen Særaftale mellem Danmark og Tyskland er der aldeles ikke Spørgsmaal. Men det maa af alle fornuftige og fremadskuende Mennesker ønskes, at Løsningen nu sker i saa god Forstaaelse med det tyske Folk som muligt. Sønderjylland maa ikke blive Valplads for nye Revanchekrige; selv om Tyskland i dette Øjeblik er langt nede, vil det altid blive vor¹⁾ Nabo. Vi maa ikke lade os lede af Bitterhed over Fortiden eller af en øjeblikkelig Magtfølelse, men tænke paa Fremtiden. Derfor har Hanssen talt som han har gjort i den tyske Rigsdag, og jeg ved, at han har bestemt Haab om, at den tyske Regering paa et passende Tidspunkt vil indrømme Nordslesvigerne en tilfredsstillende Afgørelse efter Selvbestemmelsesretten. Vi skal ikke have det

mindst mulige af Nordslesvig; vi skal have hele det danske Nordslesvig, alt hvad der vil være dansk, men vi skal ikke have flere Tyskere med, end det er absolut nødvendigt paa Grund af de lokale Forhold. Faar vi flere, giver det Anledning til ny Strid i Fremtiden, som vi for enhver Pris maa undgaa. Nordslesvigernes ledende Mænd ønsker, hvis det er muligt, at faa en Grænse fra Kobbermøllebugten til Syd for Højer; dette vil utvivlsomt være den lykkeligste Løsning. Det overvejende tyske Flensborg og Flensborgs tyske Opland bør ikke [komme] til Danmark, saa lidt som Landet Syd derfor.

Dette i Hast. Jeg haaber De gør, hvad De kan for at udbrede fornuftige Meninger om dette vigtige Spørgsmaal. Tro ikke paa alle de taabelige Rygter, der kolporteres.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

Aage Friis.

Genpart i Aage Friis' arkiv.

---

¹⁾ Her synes at være faldet et ord ud i genparten.

Professor Aage Friis til lensgreve Mogens Krag Juel Vind Frijs.
Kopi.

Sortedams Dossering 69, København Ø, d. 30. oktober 1918.

Hr. Lensgreve M. Frijs.

Det glæder mig, at De har kunnet give vor Udtalelse Deres Tilslutning i den nu foreliggende Form.

Det er tvivlsomt, om det nu bliver nødvendigt at offentliggøre den efter Rigsdagens Behandling af Spørgsmaalet. Foreløbig vil en Meddelelse om Udtalelsen og om, at den foreløbig allerede er underskrevet af 5—600 repræsentative Mænd og Kvinder af alle Partier og alle Partiafskygninger blive tilstillet Regeringen, men det beror saa paa Forholdenes Udvikling, om Udtalelsen og Navnene senere skal offentliggøres, hvilket i hvert Fald ikke vil ske uden Regeringens Billigelse. Mellem Udtalelsens Fædre: H. V.

Clausen, H. L. Møller, Mackeprang og mig og Repræsentanter for Rigsdagens Partier, for de konservative Hr. Foss, samt Ministrene har der i Forgaars været ført en Forhandling, hvoraf den nævnte Beslutning er Frugten. Afgørende for Offentliggørelse eller Ikke-Offentliggørelse vil være den Holdning, der indtages af de ultranationalistiske Kredse — »De Ejderdanske eller Dannevirke-danske«. Hvis de fortsætter deres offentlige og private Agitation, der blandt andet har antaget Karakter af en lyssky Paavirkning af Ententens Gesandtskaber, finder vi og Rigsdagen det ganske nødvendigt at yde den Modvægt at lade Udtalelsen komme frem med de mange gode Navne, der staar bag ved den.

Vi har ikke omtalt Minoriteterne syd for Grænsen, fordi de, efter Udkøb etc., formentlig vil blive ganske betydningsløse, bortset fra Flensborg By, hvor et lille dansk Mindretal maa faa omtrent den samme Stilling som den tyske Menighed i København. Saa vidt det i Øjeblikket skønnes, vil der ingen Vanskelighed blive ved at opnaa en Grænse saa langt sydpaa som rimeligt og ønskeligt. Man er vistnok i Berlin fuldtud parat til at gaa ind herpaa, og den nordslesvigske Vælgerforening nærer ingen væsentlig Interesse for, hvad der bliver sydfor Grænsen, men ønsker at drage de Danske dér over paa Nordsiden. Af Hensyn til Fremtiden vil det jo ogsaa ubetinget være bedst, at vi ingen dansk Interesse har sydfor Grænsen.

Med Højagtelse

Deres ærbødige

sign. A. Friis.

P.S. Om nogen dansk-tysk Særforhandling bliver der selvfølgelig ikke Tale.

Kopi i Aage Friis' arkiv.

106.

Redaktør P. H. Nygaard til dr. M. Mackeprang.

Odense d. 30. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Naar jeg forleden Dag indvilgede i at underskrive den tilsendte Udtalelse ang. Sønderjyderne, var det i Tilslutning til

Hovedsætningen, som formentlig er denne, at »Nordslesvig maa genforenes med Danmark i den Udstrækning, dets Befolkning ved en fri Afstemning efter almindelig og lige Stemmeret maatte kræve«. Det var særlig denne Sætning, der fik mig til at underskrive. Mindre tilfreds var jeg med en følgende Bemærkning om, at man kun vil have den Befolkning, »der taler Dansk«, thi man kan meget vel tænke sig, at maaske ikke helt faa Mennesker, som nu til daglig taler Tysk, ved en fri Afstemning vil votere for Danmark. Og gør de det, synes jeg ikke, man skal afvise dem, blot fordi deres Omgangssprog mest er Tysk. Det, man maaske kan kalde Sindelagsgrænsen, falder ikke altid sammen med Sproggrænsen. Og naar man overhovedet vil lade Befolkningen selv markere Grænsen ved Hjælp af en fri Afstemning, hvad jeg altsaa ønsker, og hvad Udtalelsen jo ogsaa med fremhævet Tryk anbefaler, finder jeg det upaakrævet at knytte særlige Vilkaar dertil. Jeg stillede altsaa min Underskrift til Raadighed for Udtalelsen væsentlig for den fremhævede Hovedsætnings Skyld.

Men Tilføjelsen gav mig Anledning til samtidig at forespørge min Ven Forstander Appel, Askov, som allerede havde underskrevet, hvorfor der ligesom var to Standpunkter i Udtalelsen, idet jeg fremsatte mine Betænkeligheder. Han betroede mig privat, at H. P. Hanssen havde godkendt Udtalelsen, og den Oplysning beroligede mig en hel Del.

Men nu er Spørgsmaalet: Hvornaar og i hvilken Situation tænker man sig at bruge Udtalelsen? Og dette Spørgsmaal trænger sig for hver Dag mere og mere frem hos mig, naar jeg i Bladene følger de forskellige Indlæg. Jeg er ikke »Ejderdanser« og ønsker os ikke belemret med noget af det Slesvig, som nu er rent tysk. Men jeg tror, at man rolig kan lade den paagældende Befolkning selv markere Grænsen. Der vil sikkert paa den Maade ikke tilgaa os mere, end vi kan »fordøje«. Jeg har megen Respekt for Mag. H. V. Clausen, naar Talen er om sønderjydske Forhold, men det forekommer mig, at han i sin Argumentation i Nationaltidende er kommet noget langt ud, naar han dog samtidig vil opretholde det Standpunkt, at den paagældende Befolkning maa

afgøre Grænsespørgsmaalet. Hævder man dette Standpunkt — hvad jeg mener, man bør gøre — maa man, synes jeg, være meget forsigtig med her oppe fra at sige: Her, men ikke der, skal Linien gaa!

Alt ialt er jeg bleven mere og mere urolig ved at have stillet min Underskrift til Raadighed. Og jeg tillader mig herved at bede Hr. Direktøren holde den tilbage — i hvert Fald foreløbig. Det er jo muligt, der kan tilgaa mig saadanne Oplysninger, som jeg finder tilfredsstillende, men som den offentlige Forhandling ligger nu, maa jeg ønske min Underskrift tilbageholdt.

Med Højagtelse ærbødigst

P. H. Nygaard.

E. S.

Maaske jeg tør udbede mig et Par Linier, om hvorvidt mit her fremsatte Ønske kan og vil blive imødekommet.

D. S.

Dr. Mackeprangs arkiv.

107.

Hofjægermester Ove Vind til dr. M. Mackeprang.

Bækkeskov pr. Rønnede, d. 30. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang.

Jeg indsendte for et Par Dage siden en Blanket til Dem, hvorved jeg efter Opfordring indgik paa at underskrive en Adresse vedrørende det sønderjydske Spørgsmaal. Da jeg efter nærmere Overvejelse maa anse det for mindre opportunt, at en saadan Adresse udsendes paa nærværende Tidspunkt, anmoder jeg Dem herved om at annullere min Underskrift.

Ærbødigst

O. Vind.

Dr. Mackeprangs arkiv.

108.

Professor, Aage Friis til rigsdagsmand H. P. Hanssen.

København, d. 30.—31. oktober 1918.

Onsdag.

Kære Hanssen.

Der gaar en mægtig Agitation Landet over for at faa Flensborg og meget mere. De forskellige sønderjydske Foreninger gaar i Spidsen, men f. ex. Tomasson¹⁾ gaar haardt imod, og Mandal Bertelsen²⁾ og P. Paulsen³⁾ er blevet betænkelige.

Vi, H. V. Clausen, M. Mackeprang, H. L. Møller og jeg har haft en Forhandling med Rigsdagspartierne (Foss, Slengerik, Sigv. Olsen og Niels Neergaard) samt Ministrene, og Resultatet bliver, at vi holder Adressen, der nu har 500 gode Underskrifter, tilbage uden Offentliggørelse, men meddeler den til Regeringen, samt dens Indhold til alle de fremmede Gesandter, der ogsaa har faaet Meddelelse om Resolutionen i det hemmelige Rigsdagsmøde.

Vi har dernæst haft Møde med Collin, la Cour m. fl. og sagt dem, at hvis deres Agitation ikke standsede, saa offentliggjorde vi Adressen. Karakteren af deres Standpunkt betegnes ved, at Collin erklærede, at Adressen og Din Tilslutning til det deri udtalte Standpunkt var en national Vanære etc.!! H. L. Møller har optraadt udmærket og klart, med stor Skarphed.

Jeg advarer Dig imod under nogen Form at lade Meddelelser om Din Stilling gaa over Grænsen herop uden gennem mig, da de nationalistiske Wühlere vil drive Misbrug dermed.

J. C. Christensen og Niels Neergaard yder Regeringen fuld og hel Tilslutning til dens Politik; det er kun Højre, der er i fuld Opløsning og tumler forvirret rundt.

Dette betyder nu altsammen kun øjeblikkelige Vanskeligheder, der kan være slemme nok og volde stort Besvær, men iøvrigt ligger Sagen klar nok. Blot den tyske Regering vil give Eder et klart Tilsagn om en retfærdig Grænse, som I ønsker den, saa kan Udviklingen ikke kuldkaste dette. Den endelige praktiske Løsning ved Freden kan ikke paatvinge os, Nordslesvig eller Tyskland en anden Grænse end den, vi ønsker. Kr. Nyrop stiller sig meget for-

nuftig og gør overalt, hvad han formaar for at skabe en sund Opfattelse af vore Forhold.

Torsdag.

Paa et Møde i Gaar af en Del af de mest fremtrædende af Indbyderne fra København og Sjælland vedtoges det ikke at offentliggøre Udtalelsen, da den anses for overflødiggjort ved Rigsdagsudtalelsen. Derimod besluttedes det at holde de 500 Underkrivere sammen og rede til en ev. senere offentlig Henvendelse, hvis den nationalistiske Agitation eller Situationen i det hele skulde kræve det. Det vil kun ske efter Billigelse af Regeringen.

»Opraabet« har gjort sin Nytte ved at sætte Fart i de fornuftige, forskrække de desparate og i vide Kredse fastslaa den rette Linje, og hvad vi ønsker.

H. V. Clausen udsender en Sammenfatning af sine Artikler hos Gyldendal. M. Mackeprang, Clausen og jeg udarbejder et Resumé af Spørgsmaalet og vore og Nordslesvigernes nationale Krav til Brug for Nyrop m. fl.

Jeg vil gerne vide bestemt, hvad der er tilsagt eller stillet Dig i Udsigt m. H. t. Afstemning etc., og hvordan Du tænker Dig Sagen videre fremmet. Det vil kunne være af Interesse for os her at kende Dine Synspunkter. Men naturligvis Vaabenstilstanden og Freden maa jo først være sikret, før noget kan ske.

Hvis det paa et Tidspunkt er nødvendigt, kan Du jo faa mig ned. Pas kan jeg vel ogsaa faa ved et Brev til David.

Jeg traf i Gaar Din Broder og Svigerinde. Det var rart at se et Hanssens Ansigt. Deres Datter herovre er nu i god Bedring.⁴⁾

Det er mærkeligt at tænke paa, hvor hurtig alt er gaaet. Først for et Par Maaneder siden, kom jeg til den Overbevisning, at Tyskland absolut vilde lide et Nederlag, der ogsaa vilde give Nordslesvig fri. Blot der nu ikke maa blive stillet meningsløse og uretfærdige Fredsbetingelser, der kan foranledige Opløsning og ny Blodsudgydelse. Jeg ønsker oprigtig Tyskland en rimelig og god Fred.

Hjærtelig Hilsen til Dig og alle gode Venner — ogsaa til Breitscheid⁵⁾ og Gerlach.⁶⁾

Din hengivne

Aage Friis.

Hvis Du skriver noget til mig alene, kan Du jo gøre det paa et særligt Papir. Scavenius klarer alt udmærket.

H. P. Hanssens arkiv.

---

¹⁾ Formodentlig sognepræst T. T. Tomasson, Horsens.

²⁾ Sagfører Mandal Bertelsen, formand for Sønderjydsk Centralforening.

³⁾ Overretssagfører Peter Paulsen.

⁴⁾ Gårdejer Chresten Hanssen og fru Dorthea Hanssen (Nørremølle) besøgte deres datter Ingeborg, der lå alvorlig syg af spansk syge i København.

⁵⁾ Rud. Breitscheid, preussisk indenrigsminister og medlem af den tyske rigsdag (Socialdemokrat).

⁶⁾ Helmuth v. Gerlach, understatssekretær i indenrigsministeriet. Medlem af den tyske rigsdag (frisindet).

109.

Professor Otto Bache til dr. M. Mackeprang.

d. 31. oktober 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

I Adressen om Nordslesvig stod ikke, hvor den skulde sendes hen; det maatte da være til Regeringen. Men nu har denne jo selv besluttet at tage sig af Spørgsmaalet, saa Adressen bliver efter min Mening overflødig.

Skulde det tænkes, at den offentliggjøres igjennem Bladene, som jeg finder vilde være meget uheldigt, saa beder jeg Dem om at stryge mit Navn.

Med venlig Hilsen er jeg

Deres hengivne

Otto Bache.

Dr. Mackeprangs arkiv.

110.

Lensbaron Adam Berner-Schilden-Holsten til dr. M. Mackeprang.

Holstenshuus, d. 31. oktober 1918.

Hr. Museumsdirektøren, Dr. phil. Mackeprang.

Kan ikke give den mig tilsendte fortrolige Opfordring min Tilslutning, da jeg anseer dens Fremkomst særlig paa dette Tidspunkt for skadelig for det sønderjydske Spørgsmaal, som vi Alle maa haabe at faa ordnet paa en tilfredsstillende Maade, ligesom den synes mig at være unneutral.

Ærbødigst

A. Berner-Schilden-Holsten.

Dr. Mackeprangs arkiv.

111.

Rigsdagsmand H. P. Hanssen til professor Aage Friis.

Berlin, d. 31. oktober 1918.

Kjære Friis!

Tak for Dit Brev af 23/10. Først et Par Ord om Stillingen i Nordslesvig. Vort nye Postvæsen fungerer godt. Jeg faar nu to Gange ugentlig pr. Kurer Beretninger fra alle Strøg af Landet. Vore Folk staar sluttede. Stemningen er forhaabningsfuld, delvis begejstret. Der skoves Graner og hamstres rødt Tøj. Offervilligheden er stor. Jeg forlangte, at Tillidsmændene skulde samle et Krigsfond paa 100.000 Mark i Løbet af en Uge. Der er hidtil indkommet over 250.000 Mark.

I den tyske Lejr er Stemningen delt. De menige Hjemmetyskere anlægger økonomiske Synspunkter og finder det, som Stillingen nu er, fordelagtigt at komme tilbage til Danmark. Embedsmændene er urolige og ophidsede, men tillige ængstelige og raadvilde. Et Par Tilløb til Fællesaktioner er strandede. Der meldes om hemmelige tyske Møder i Haderslev, Aabenraa og Sønderborg, men Raadslagningen har endnu ikke affødt positive Resultater. I Flensborg foreslog Byraadets Formand, Advokat Dr. Löhmann for et Par Dage siden i Byraadet medfølgende Resolu-

tion. Men Socialdemokraterne nedlagde Indsigelse imod dens Behandling under Henviſning til, at Byraadet ikke maa befatte sig med Politik, og Dr. Löhmann trak den derefter atter tilbage. Helhedsindtrykket af de sidste i Gaar hertil indløbne Beretninger er, at Tyskerne, delvis beroligede af Udenrigsminister Dr. Solfs Erklæring forleden, foreløbig indtager en afventende Holdning.

Min Tale i Rigsdagen er henede bleven modtaget med Velvilje. Adskillige Kolleger har privat udtalt overfor mig, at de billiger mit Standpunkt. Umiddelbart efter at Dr. Solf havde talt, kom Understatssekretær Dr. David hen til mig paa min Plads i Rigsdagen og erklærede: »For at forebygge Misforstaaelser, har jeg at meddele Dem, at Indledningen i Regeringens Erklæring, hvorefter vi vil udføre Wilsonprogrammet i alle Retninger og alle Enkeltheder, ogsaa tager Sigte paa Nordslesvig. Hvad Regeringen bestrider er kun, at Danmark ikke kan gjøre en formel juridisk Ret gjældende. En lignende Erklæring vil vor Gesandt i Dag afgive overfor det danske Udenrigsministerium«. Jeg gav derefter Afkald paa at tage Ordet igjen, da Erklæringens Form bidrager til at holde tyske Modbevægelser nede, indtil de har mistet al Betydning.

Da Censuren vedvarende haandhæves meget skarpt, er Pressen endnu ikke i Stand til at gribe virksomt ind. Jeg forbereder derfor i disse Dage en ny Aktion, som paa anden Vis kan vække Opmærksomhed udadtil. Spørgsmaalet maa nu ikke mere forsvinde af Dagsordenen, før det er løst.

Dertil maa vore Venner i Kongeriget ogsaa af al Kraft bidrage. Det er efter min Mening en stor Fejl, at Spørgsmaalet saa længe søgtes tiet ihjel i den danske Presse. Det er ogsaa en Fejl, at der ikke nu handles hurtigere. Opraabet burde have været offentliggjort straks. Der er her Navnene, Navne fra alle Lejre, der er Hovedsagen. Hvad de enkelte Udtryk og Vendinger angaar, kan der godt gives efter. Nu synes Tidspunktet at være forspildt. Jeg har i Dag faaet et Opraab, hvori H. P. Hansen, N. Bang, Manthey-Wagner, Mandal Bertelsen, Oberstløjtnant Lund og A. Carstens opfordrer til ikke at underskrive det som Formænd for 2 Løver, Dannebrog o.s.v. Hvad der ligger bag dette Opraab ved jeg ikke, men jeg har det Indtryk, at Agitationen for at faa Syd-

slesvig helt eller delvist tilbage vinder Terræn. Den har, som de sidste Beretninger viser, ogsaa sine Følere ude i Nordslesvig, og Lederne af den føler sig tydeligt nok sejrssikre. Der er Fare for, at den ogsaa vil bringe Forvirring ind i vore Rækker. Jeg kan ikke se andet, end at Modstanderne af den overvejer alt for længe og handler altfor langsomt i en Tid, hvor Udviklingen skri-der frem med Stormskridt, og der fremfor alt maa handles, hand-les, handles!

I Flensborg og længere sydpaa spores der en Bevægelse i tyske Kredse, som stiler efter at faa Grænsen lagt saa langt mod Syd, at der kan blive et Flertal af tyske Stemmer i det samlede Di-strikt. Paa den Vis haaber de at vinde større Chancer for, at Grænsen atter en Gang i Fremtiden kan rykkes op til Kongeaaen.

Det er efter min Mening under al Kritik og politisk set helt uforsvarligt, at den samlede danske Presse kun er repræsenteret af 1 — én — Mand hernede, i disse for Rigets Fremtid saa be-tydningsfulde Tider. Den svenske Presse, for hvem Berlin langt-fra er saa vigtig, er derimod repræsenteret af fire, den norske af tre til Dels betydelige Journalister. Jeg forstaar absolut ikke den Ligegyldighed og Ansvarsløshed, som dette paa sin Vis er Udtryk for.

Den tyske Presses Meddelelser om en dansk Note stammer fra det tyske Udenrigsministerium! Dagen før Meddelelsen frem-kom i Bladene her i Berlin, fortalte en østerrigsk Journalist Dr. Friedegg mig i hvert Fald, at man havde meddelt ham i Uden-rigsministeriets Pressebureau, at der var indgaaet en dansk Note. Og man havde tilføjet, at den var blevet overbragt af en Lega-tionssekretær, da Gesandten var i Kjøbenhavn. Dette sidste var jo rigtigt. Dr. Friedegg havde straks ladet Meddelelsen gaa videre til Wien.

Jeg synes, at der maa søges opnaaet Enighed med de oppone-rende Formænd for de Sønderjydske Foreninger, hvis det er mu-ligt. Der kan gives meget efter paa uvæsentlige Punkter. Hoved-sagen er, at vi blot ikke faar tyske Elementer i stor Udstrækning med ind i Danmark, thi dette vil styrke det tyske Element i Nord-slesvig meget stærkt og give os en utryg Fremtid, bortset fra alt, hvad der ellers taler derimod.

Sørg nu endelig for, at Spørgsmaalet vedvarende drøftes i den danske Presse. Paa dette Omraade er der i de sidste Aar syndet meget. Nu maa Opmærksomheden uafbrudt fæstes paa Spørgsmaalet, til det er ordnet. Skriv snart og meddel mig, hvorledes Forholdene videre udvikler sig. Og hils alle gode Venner, Din Kone og Finn ikke at glemme.

Din hengivne

H. P. Hanssen.

Aage Friis' arkiv.

112.

Stiftsprovst Hans Lützhøft til dr. M. Mackeprang.

Odense, d. 31. oktober 1918.

Kjære Hr. Museumsdirektør, Dr. Mackeprang.

Det var meget venligt af Dem at sende mig de Oplysninger og fortrolige Meddelelser, som jeg modtog igaar, og som naturligvis interesserede mig meget. Imidlertid mener jeg fremdeles, at det af alle Grunde vilde være det lykkeligste, om Adressen kunde holdes tilbage fra Offentliggørelse, overhovedet bør vi sikkert være tilbageholdende med offentlig Forhandling om det nordslesvigske Spørgsmaal. Med al Respekt for Mag. H. V. Clausens Viden — hans Artikler vare ikke saa kloge, som man kunde have ønsket. Efter min Mening var det nu bedst offentligt at iagttage Tilbageholdenhed og endnu fremdeles afvente Begivenhedernes Gang; der kan ske meget endnu, som vi hverken ønsker eller venter. Hvordan de indre Forhold vil udvikle sig i Tyskland, er jo saa usikkert, men Virkningerne deraf kan jo faa den største Indflydelse paa vore egne Forhold.

At det nordslesvigske — eller hele det sønderjydske Spørgsmaal — maatte kraftigt frem ogsaa i vor Presse, var jo nødvendigt, men nu er det jo sket, og jeg tror, at det var heldigst, om, hvad De jo ogsaa anser for ikke usandsynligt, at Adressen ikke kom offentligt frem.

Et Danmark til Ejderen — hvor historisk begrundet det end er — kan vi ganske sikkert hverken overkomme eller endog

taale. Jeg er ganske enig deri — men Grænselinien tør jeg ikke paatage mig at foreslaa, og jeg vilde ønske, at Magister Clausen havde været noget mindre bestemt i sine Udtalelser.

Gid vi maatte undgaa offentlig Strid om dette og det hele Spørgsmaal — idetmindste dog, til der er et ganske anderledes solidt Grundlag. Endnu engang min bedste Tak for Deres venlige Brev og en venlig Hilsen fra Deres hengivne

H. Lützhøft.

Dr. Mackeprangs arkiv.

113.

Professor H. V. Nyholm til dr. M. Mackeprang.

Prins Constantinsvej 5, København F, d. 31. oktober 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

For et Par Dage siden bemyndigede jeg Dem til at sætte mit Navn under den Adresse vedrørende det sønderjydske Spørgsmaal, som blev mig tilstillet.

Efter at de sønderjydske Foreninger saa bestemt har fra-raadet enhver at underskrive Adressen, beder jeg Dem — idet jeg haaber, at det ikke er for sent — at fjerne mit Navn, da jeg anser det for højst skadeligt for Sagen, at der rejses Strid om den, hvorfor jeg ikke ønsker at være med at fremme den.

Ærbødigst

H. V. Nyholm.

Dr. Mackeprangs arkiv.

114.

Hfv. forstanderinde Rosalie Petersen til dr. M. Mackeprang.

Sortedamsdossieringen 67, d. 31. oktober 1918.

Hr. Dr. phil. Museumsdirektør Mackeprang.

Tilgiv at jeg beder Dem tilintetgøre min Underskrift — den har i og for sig saa lidt at sige — som jeg forleden sendte Dem paa Udtalelserne om det sønderjyske Spørgsmaal.

Skønt jeg er overbevist om, at Udtalelserne er fremkommet i den sikre Tro, at de vil gavne Sagen — de gode Navne borger derfor — har jeg dog faaet Betænkeligheder, thi jeg mindes, at Mænd, som jeg har kendt gennem mange Aar, og til hvem jeg har den største Tillid, har udtalt, at enhver privat Fremdragen af den nordslesvigske Sag, sikkert vil gøre Fortræd.

Denne Sag ligger mig saa stærkt paa Sinde, at jeg ikke vil faa Ro, førend jeg har sikret mig imod at blande mig det mindste i den.

Tilgiv at jeg ikke tænkte dybt nok, inden jeg skrev under; giv, om De vil, min høje Alder og Deres Ønske om at Skrivelsen maatte blive besvaret pr. omgaaende, Skylden.

Med særdeles Agtelse

Rosalie Petersen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

115.

Professor, dr. phil. Johs. Steenstrup til dr. M. Mackeprang.

d. 31. oktober 1918.

Kjære Museumsdirektør.

Paa et Tidspunkt, da Mødet igaar var ved at hæves, blev det besluttet at anbefale Udgivelsen af et Skrift om statistiske Forhold indenfor den sønderjydske Befolkning og at understøtte det, og der var ingen Grund for mig til atter at tage Ordet. Jeg vil dog ikke undlade at gjentage den alvorlige og bestemte Indsigelse, som jeg paa Mødet fremsatte to Gange, at det er ligesaa uklogt som utidigt, saafremt det Spørgsmaal berøres, hvilket enkelt lokalt Punkt der ved en Nyordning bør lægges Syd eller Nord for Linien.

Venligst

Johs. Steenstrup.

Dr. Mackeprangs arkiv.

116.

Sekretær Jens Videbæk, Dansk Fiskeriforening til dr. M. Mackeprang.

København, d. 31. oktober 1918.

Idet jeg kvitterer for Modtagelsen af den tilstillede Erklæring, beklager jeg ikke at kunne tiltræde den med min Underskrift, fordi det ikke klargøres, hvortil Erklæringen skal bruges, og fordi der end ikke antydes, under hvilken Form de tyske Mindretal skal ydes Sikkerhed for deres saakaldte nationale Rettigheder.

En Traktat med Tyskland herom, der kan føre til nye Stridigheder, vilde jeg anse for det mest uforsvarlige, der kunde arbejdes hen til fra dansk Side.

Ærbødigst

J. Videbæk.

Dr. Mackeprangs arkiv.

117.

Redaktør P. H. Nygaard til dr. M. Mackeprang.

Odense, d. 1. november 1918.

Hr. Museumsdirektør, Dr. M. Mackeprang.

I Gensvar paa Hr. Direktørens imødekommende Skrivelse maa jeg allerførst takke for de deri givne Oplysninger, som jeg er meget glad for, og som fuldtud tilfredsstillende mig.

Sagligt set var der herefter intet til Hinder for, at jeg kunde lade mit Navn blive staaende, men da jeg har en Følelse af, at under den Forhandling, som eventuelt kan blive en Følge af de yderliggaaendes optrækkende Agitation, vil mine Ord i »Fyns Tidende« kunne betyde nok saa meget, naar jeg staar helt frit, maa jeg anse det for bedst, at min Underskrift annulleres.

Med Hensyn til Grænsen tør jeg maaske gøre den Bemærkning, at rent personlig tør jeg ikke vente mig mere, end hvad Mag. Clausen stiller i Udsigt, men jeg mener paa den anden Side, at da det dog ikke er os her oppe, som skal have det afgørende Ord, maa vi ogsaa helst være forsigtige med at sige: herfra og

dertil og saa intet videre. Jeg forstaar godt, at den Clausenske Argumentation er møntet paa den Retning, der vil ned til Ejderen og maaske endnu længere, men alligevel tror jeg, at vi staar bedst og stærkest, naar vi lader den sønderjydske Befolknings fri Afstemning være den afgørende Faktor i Grænsespørgsmaalet.

Forøvrigt vil jeg mene, at den saakaldte »ejderdanske« Bevægelse herhjemme er ikke nær saa stærk, som dens hidsige Agitation kan lade formode. Jeg vil gerne haabe, at Sagen lader sig ordne uden at medføre dybtgaaende Rivninger mellem danske Mænd og Kvinder.

Her paa Fyn er der i hvert Fald megen Sans for en god og national Løsning af det sønderjydske Spørgsmaal, og at den paa-gældende Befolkning omfattes med Forstaaelse og Venlighed fremgaar bl. a. af den Kendsgerning, at efter at jeg i Krigens første Tid havde indsamlet 50.000 kr. til de belgiske Børn og siden omtrent 10.000 Kr. til nogle lutherske Menigheder i Polen, kunde jeg, da den sønderjydske Indsamling omsider kom i Gang, samle 28.000 Kr. til vore nødlidende Landsmænd dernede, og Bidragene vedbliver forøvrigt at komme.

Deres ærbødige

P. H. Nygaard.

Dr. Mackeprangs arkiv.

118.

Maleren Niels Skovgaard til dr. M. Mackeprang.

Bakkebo, Frederiksdalsvej, Lyngby d. 1. november 1918.

Hr. direktør Mackeprang.

Nu ser jeg af forbogstavet i Deres underskrift, at det må være museumsdirektøren, som jeg har skrevet til, hvilket jeg ikke dengang var klar over. Det gjør mig ondt, at jeg gjør så megen ulejlighed, da jeg dog må fastholde mit standpunkt, og jeg sender et frimærke, da en skønt kun lille udgift for Dem er en urimelighed, da det er mig, som har vrøvlet. Jeg var nok tilbøjelig til at tro, at Appel ikke var med til dette, hvis han ikke vidste,

at Hanssen-Nørremølle billigede det, og det var den egentlige grund, til at jeg først underskrev. Da jeg imidlertid ikke virkelig er istand til at bedømme sagen selvstændig og ikke holdt af flere steder i skrivelsen, og endelig så mange mener, at den ikke burde fremkomme, så mener jeg heller ikke at kunne forsvare at være med.

Deres ærbødige

Niels Skovgaard.

Dr. Mackeprangs arkiv.

119.

Provst E. K. Thyssen til dr. M. Mackeprang.

Sct. Catharinæ Præstegård, Ribe, d. 1. november 1918.

Hr. Dr. phil. M. Mackeprang.

For nogle Dage siden sendte jeg Dem efter Opfordring min Underskrift på den af Dem udsendte Adresse om det sønderjyske Spørgsmål.

Skjønt jeg intet har imod Adressens Ordlyd, må jeg dog nu, da jeg får oplyst, hvordan denne Adresse er fremkommen, og mærker den Opposition, den møder i mange Kredse, og da der absolut ikke må være Strid om denne Sag blandt danske — bede Dem slette min Underskrift på den nævnte Adresse.

Ærbødigst

E. K. Thyssen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

120.

Borgmester H. C. Bruun til dr. M. Mackeprang.

Ribe d. 2. november 1918.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Den 26. f. M. sendte jeg Dem en af mig underskreven Erklæring vedrørende Slesvig; efter min Hjemkomst den 31. f. M. har jeg imidlertid »derovre fra« faaet forskellige Udtalelser paa Grundlag af forandrede Opfattelser i den sidste Maaned, som

medfører, at jeg nu har et noget andet Syn paa Sagen. Jeg haaber derfor, at De ikke vil have noget imod at tilbagesende mig den omtalte Erklæring.

Deres ærbødige

Bruun.

Dr. Mackeprangs arkiv.

121.

Lensgreve Aage Danneskiold-Samsøe, Gisselfeld til dr. M. Mackeprang.

Gisselfeld, d. 2. november 1918.

Hr. Museumsdirektør Mackeprang.

Opfordringen til at underskrive Opraabet ang. Nordslesvigs Genforening med Danmark har jeg modtaget; jeg mener ikke at kunne tiltræde denne Opfordring paa det nuværende Tidspunkt, hvor Begivenhederne i Europa er i en saa rivende Udvikling, at man ikke kan overse, hvorledes det vil ende. Jeg beder Dem, trods min Vægning ved at underskrive Opraabet, være overbevist om, at jeg nærer et ligesaa oprigtigt Ønske om Genforeningen, som enhver Dansker burde gjøre.

Med Højagtelse

A. Danneskiold-Samsøe.

Dr. Mackeprangs arkiv.

122.

Adjunkt, dr. phil. Hans Brix til dr. M. Mackeprang.

Aalborg, d. 3. november 1918.

Kære Hr. Museumsinspektør.

Da jeg nu eengang er kommen i Tvivl, finder jeg det bedre at holde mig hjemme. Medvirkende til denne Beslutning er ogsaa den efter mit Skøn ufortjente Kompliment til Regering og Rigsdag i Slutningen af Skrivelsen samt Bemærkningen om, at kun Dansk-talende maa komme tilbage.

Dette mit Votum maa jo komme som et Tordenslag for de Herrer, men De maa se at bære det.

Venlig Hilsen

Deres Hans Brix.

Dr. Mackeprangs arkiv.

123.

Professor Aage Friis til rigsdagsmand H. P. Hanssen.

København, Søndag d. 3. november 1918.

Kære Hanssen.

Tak for Dit Brev dat. 31/10, som jeg fik i Aftes d. 2.

Du vil nu kende Grundene til, at Opraabet ikke blev udsendt; det skyldtes ikke Mangel paa Handlevilje eller Langsomhed, men en Kombination af Hensyn: til den ejderdanske Agitation, til Højres Opløsning, Venstres Ængstelse etc. Vi har handlet bedst mulig. Du maa ikke tro, som Du vel efter Din begrænsede Viden fra Berlin kan gøre, at der har været Taushed om Nordslesvig her; alle Blade har indeholdt Artikler, mange Blade en Mængde, hvori Kravet er blevet rejst. Naar der nu i de fleste er relativ Taushed, skyldes det Ængstelse for at faa Spektakel med de yderliggaaende om Grænsen, dernæst en Følelse af at der, indtil Vaabenstilstanden er i Orden, ikke er meget mere at sige, efterat Princippet er slaaet fast af Solf og tydelig ses af Dit Telegram til »Politiken«. I samme Øjeblik Du vil, naar Situationen klarer sig, kan alle Sluser aabnes. H. V. Clausen vedbliver at skrive; hans tre Artikler i Nationaltidende har vakt stor Opsigt, idag skriver han i Politiken. Disse Artikler kommer nu som Piece hos Gyldendal.

Men de sønderjyske Formænds Aktion, der fortsættes, bevidst eller ubevidst for en sydligere Grænse, er højst skadelig. Du har Ret i, hvad Du skriver derom, det vilde passe Tyskerne at faa Afstemning for langt Syd paa. Du maa gribe ind for at stoppe det. Skriv derfor straks et Brev til H. P. H. (Rektoren) formet som Du synes det efter medfølgende Udkast. Jeg tror, at det vil gøre stor Virkning, men gør det straks. Send Brevet i aaben Konvolut

indlagt i Brev til mig, men med H. P. H.s Adresse, saa jeg kan kontrollere, om han meddeler det videre in extenso. Jeg sender det saa lukket til ham. Dette er saare vigtigt. »Trekløveret« ønsker dette som jeg.

Jeg har givet Grev Rantzau-Brockdorff Opraabet med Underskrifter og haft en lang fortrolig Samtale med ham. Behandl min Meddelelse derom med største Diskretion. Han staar paa det klare Standpunkt, at Nordslesvig nu maa afstaas til Danmark, og han vil afslutte sin Gerning i Danmark ved at gøre sit for at bringe en Løsning, der kan skabe Grunden for godt Fremtidsforhold. Han billiger den af mig angivne nationale Grænse, kun med nogen Tvivl om Tønder ikke maa blive tysk. Han havde ønsket en speciel dansk-tysk definitiv og øjeblikkelig Løsning, men indser jo, at dette er umuligt af Hensyn til Ententen. Han tumler dog stadig med Tanken om, hvorvidt en principiel Indrømmelse fra Regeringens Side overfor Eder ikke var heldig nu.

Han har næret stor Mistillid, næsten Uvilje mod Dig, idet han har troet, at Du har givet Regeringen her Meddelelser fra et fortroligt Udvalgsmøde om Statsborgerloven i 1913; jeg har forklaret ham, at det ikke er sandt. Men uagtet hans Mistillid til Dig næppe er overvundet, og han næppe tror, at Du, som jeg har forklaret ham, ikke er Tyskfjende, saa mener han, at Du nu er unentbehrlich og driver ein kluges und massvolles Politik. Han har i Berlin raadet Regeringen til at sætte sig i Forbindelse med Dig for at komme ud over den Vanskelighed, at man jo skal forhandle med prøjsiske Undersaatter og formelt ikke kan gøre dette. Men han sagde mig, at han mødte voldsom Modstand i Berlin, særlig naturligvis i Indenrigsministeriet (det pr[øjsiske]). Dog maatte denne jo vige unter der Druck der Umstände. Han gaar ud fra, at Nordslesvigs Genforening med Danmark er givet, det gælder blot om at forhindre, at Ententen faar Lejlighed til at gribe ind i Sagen og vende den til Ydmygelse for Tyskland og derved ødelægge det fremtidige Forhold mellem Danmark og Tyskland. Han ængstes meget for den nationalistiske Stemning i Danmark og frygter for, at den skal vedblive efter Genforeningen. Han billigede Opraabet, fandt det würdevoll und massvoll, men troede, at det af Hensyn til Ententen var klogt

ikke at offentliggøre det. Jeg har givet ham Oplysninger om den Grænse, vi ønsker.

Kr. Nyrop m. fl. har meddelt Ententegesandt[erne] Opraabet og paavirker dem i fornuftig Retning som Modvægt mod den Agitation, de er udsat for i ejderdansk Retning. Den franske Gesandt har været meget vred, fordi Opraabet var »germanofilt«; de vil jo ikke taale, at man her vil forhandle fredeligt med Ty-skere og opnaa venskabelige Indrømmelser af dem.

Højre har udstedt Parole til sin Presse om ikke foreløbig at optage Indlæg om det nordslesvigske Spørgsmaal, det er af Frygt for Slagsmaal mellem den nationale Grænses Mænd og de ejderdanske. Noget lignende Betragtninger leder Venstre. Men som sagt de fleste Blade eller alle har bragt Artikler, der fastslaar utvetydig Folkestemningen. R[antzau] Br[ockdorff] er f. Ex. aldeles klar over Bevægelsens Styrke. I den Henseende behøver Du ikke at ængste Dig.

Hvordan tænker Du Dig iøvrigt hele Sagen grebet an? Kan der ske noget før Vaabenstilstand og Fredsforhandlinger? Hvordan er Din Stilling til Spørgsmaalet om Afstemning, og til samlet eller kommunevis eller sognevis Afstemning? Jeg vilde gærne i Tide have nogen Orientering herom ad den Forbindelsesvej, vi har. Regeringen har bedt mig holde mig ude af navngiven Debat nu, derfor skriver jeg ikke under Navn. Den vil nemlig bruge mig, naar vi skal til den praktiske Udførelse af Sagerne.

Jeg kan i Fortrolighed meddele Dig, at den danske Regering saavel i Paris som i London og Washington arbejder med Held for, at det bliver de danske Nordslesvigeres Ønsker og Krav, der af Ententen kræves opfyldt. Der har ogsaa fra Ejdermændene her været forsøgt en Paavirkning af Wilson til at kræve hele Slesvig etc., men Scavenius mener, at dette er afbødnet og Wilson bragt paa de rette Tanker. Men jeg er bedt om at sige Dig med alt Eftertryk, at Du maa sørge for, at der ikke paa dette Punkt kommer Kludder i og fra Nordslesvig. Instruer Dine Folk i Nordslesvig om absolut at modsætte sig al Tale om en sydligere Grænse og skriv til Rektor Hansen derom i saa kategoriske Udtryk som mulig. Det eneste, der kan bringe Ententen til at fra-vige Grundprincippet, vil være den Opfattelse, at Nordslesvigerne

selv vil noget andet. Derfor pas paa dette Punkt; det er i Virkeligheden den eneste Fare for en sund og forstandig Udvikling af Spørgsmaalet. Men sørg for, at der ikke føres Smitte af Ejderdanske Ideer frem og tilbage over Grænsen. H[ans] J[efsen] Chr[istensen] har jo de rette Meninger, saa det kan ikke være svært at faa det gennemført.

Hvordan er det gaaet H[ans] J[efsen] Chr[istensen]? Er han kommen vel tilbage. Der siges, at hans Navn er blevet nævnt i Aarhus Stiftstidende, som havende været herovre. Der er da ikke sket ham noget ondt. Hvis det er Tilfældet, vil jeg gennem Rantzau gribe ind til Fordel for ham, om det er muligt.

P.S. efter Samtale med »Trekløveret«. Det foreslaas, at Du stiler Brevet til alle de syv Formænd, men skriver H. P. H[anssens] Navn paa Konvolutten. Det virker des bedre mente særlig H. L. M[øller]. Lad os faa dette Brev hurtigst mulig, helst med Post Onsdag Morgen.

Jeg har nu Søndag Eftermiddag holdt Møde med de tre andre, og de mener, at et Brev fra Dig til de syv Formænd vil være det bedste Middel til at stoppe den forrykte Agitation. H. L. Møller har været aldeles udmærket i denne Tid, klog og fast, han har deltaget i Møder med Zahle og Scavenius og er aldeles enig med dem som med Mackeprang, H. V. Clausen og mig. Dette maa vise Dig, at vort Arbejde gaar støt og godt. Vi har det bedste Haab. Hjærtelig Hilsen fra os alle.

Aage Friis.

H. P. Hanssens arkiv.

124.

Forfatteren Kai Hoffmann til dr. M. Mackeprang.

Lyngby d. 3. november 1918.

Hr. Museumsdirektør M. Mackeprang.

Den Reservation, hvormed jeg underskrev det mig tilsendte Opraab, forekommer mig saa væsentlig, at jeg efter nærmere Overvejelse maa bede Dem slette mit Navn under Opraabet.

Ærbødigst

Kai Hoffmann.

Dr. Mackeprangs arkiv.

125.

Professor, dr. phil. Johs. Steenstrup til dr. M. Mackeprang.
d. 3. november 1918.

Kjære Museumsdirektør.

Jeg undrede mig ikke lidt over Deres telefoniske Spørgsmaal.

1. Paa Mødet blev det sagt, at Mag. Clausen vilde holde et Foredrag til Oplysning om slesvigske Forhold, og da det blev opgivet, udtalte Dr. Moltesen, at Mag. Clausen havde skrevet en Bog (en Afhandling) og vilde gjerne udgive den. Ikke med et Ord blev det sagt, at Mag. Clausen vilde aftrykke Artikler fra Nationaltidende — i alt Fald hørte jeg intet saadant.

2. Naar vor Udtalelse holder paa to Principper a. fri Afstemning, b. Nationalitet, er det klart, at disse kunne skjære hinanden. Hvordan Løsningen da skal findes, maa man overlade Fredskonferencen, der skal finde en brugelig, forsvarlig og efter alle Krav rimelig Grænse. Om dens Enkeltheder skulle vi tie. Dette var, hvad jeg paa Mødet — som det forekommer mig — i ret bestemte Ord udtalte.

Venligst

Johs. Steenstrup.

Dr. Mackeprangs arkiv.

126.

Fhv. professor Oscar Bloch til dr. M. Mackeprang.

Ny Toldbodgade 57 d. 5. november 1918.

S. T. Hr. Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang.

Endskønt jeg ikke tror, at mit Navns Underskrift paa den, for nogen Tid siden, af Hr. Direktøren mig tilsendte »Adresse« vedrørende det nordslesvigske Spørgsmaal, har nogen Betydning, maa jeg dog nu, da jeg af paalidelig Kilde er bleven gjort bekendt med Henvendelsens Tilblivelsesmaade og nogle af de om den senere førte Forhandlinger, anmode om, at mit Navn slettes blandt dens Underskrivere.

Ærbødigst

Oscar Bloch,

fhv. Professor ved Universitetet.

H. V. Clausens arkiv.

127.

Godsejer J. Wedell-Neergaard, Svenstrup til dr. M. Mackeprang.

Svenstrup d. 5. november 1918.

Kjære Dr. Mackeprang.

Maa jeg takke Dem mange Gange, fordi De har ulejligen Dem med at svare mig saa fyldigt som i Deres Brev af i Gaar. Det gav mig forskellige Oplysninger, som jeg sætter den største Pris paa.

Som Afslutning paa vor Korrespondance tillader jeg mig endnu en Gang at sende Dem et Uddrag af min Dagbog.

»Fra Dr. Mackeprang, hvem jeg havde sendt en Afskrift af mine Betragtninger over det slesvigske Spørgsmaal (30. Oktober), har jeg i Dag modtaget hoslagte meget interessante Svar. Jeg skønner herefter, at Sindelagsgrænsen egentlig er noget Sludder, at Sindelagsfolkene ganske vist ikke er rene Ejderdanske, men at de forsaavidt repræsenterer den samme ulykkelige historiske Tankegang som de; nærmest tænker paa en Slien-Danevirke Grænse og i hvert Fald ikke frygter for at tage for sig af den tyske Ret, som de venter, at Ententen vil stille for dem. Som min Læser vil se, har jeg i disse Dagbogsblade fra første Færd stillet mig paa det Standpunkt, at det var de danske Sønderjyder, som var de berettigede i Sagen, og som derfor ogsaa i det væsentlige burde have Afgørelsen i deres Haand. Men denne Sønderjydernes Ret strækker sig ikke længere, end deres Stemme naar, og dér er det i Hovedsagen retfærdigst, at Grænsen trækkes. Kalde denne Betragtning Juristeri, den stemmer i alt Fald ogsaa med, hvad jeg anser for det bedste for mit Fædreland. Det gjør mig ondt, at vi med god Ret ikke kan naa den gamle historiske Grænse Slien-Danevirke, men vi maa bort fra den gamle falske historiske Betragtningssmaade, som overfører den private Ejendomsrets Begreb paa mellemstatlige Omraader og Forhold«.

Apropos Deres Omtale af Dr. Solfs Tale i den tyske Rigsdag, har jeg haft den samme Opfattelse som De, idet jeg i min Dagbog for d. 26. Oktober skriver: »Jeg tror nu ikke, at man skal lægge noget videre ind i denne (Dr. Solfs) Afvisning. Det var

en Maade, paa hvilken han kunde gaa udenom Spørgsmaalet, hvad jeg ogsaa anser for heldigst for os. Pas trop de zèle i denne Sag er stadig det, jeg anser for klogest? Vor Tid kommer nok.

Jeg vil gjerne tilføje, at jeg er rede til en Aktion for mit Standpunkt i det slesvigske Spørgsmaal, naar den blot indledes paa rette Maade og til rette Tid. Men af denne Grund er jeg ogsaa glad over, at »Opraabet« er trukket tilbage. Skulde det virkelig vise sig, at Sindelagsfolkene vil myldre frem — hvad der er mig umuligt at tro — kan et Modtræk jo blive nødvendigt. Men i høj Grad ønskeligt var det rigtig nok, om vi Danske i denne store Sag endelig en Gang kunde gaa samlede til en Løsning.

Deres Bog om Nordslesvig har jeg i sin Tid læst, men kan ikke mere erindre Størstedelen af Indholdet, og da jeg ikke ejer den, vilde jeg sætte stor Pris paa at faa et Exemplar.

Hvis jeg, naar jeg en Gang kommer til Kjøbenhavn, faar Tid dertil, vil jeg gjerne komme op til Dem for maaske at høre nærmere i den Sag, som rører mig saa stærkt.

Deres hengivne

J. Wedell-Neergaard.

Dr. Mackeprangs arkiv.

128.

Rigsdagsmand H. P. Hanssen til professor Aage Friis.

Berlin, d. 6. november 1918.

Kjære Friis!

Dit Brev af 30/31 Oktober har jeg modtaget. Jeg forstaar ikke, hvorfor Adressen ikke er bleven offentliggjort. Henvisningen til Rigsdagens Erklæring er dog kun en Skingrund. Der er jo først samlet Underskrifter paa Adressen, efter at den var fremkommen. Det er Navnene, der bør frem. De vil gjøre Virkning, baade hjemme i Nordslesvig og hernede. Hvad i Alverden skal det kunne, at man først sætter et saa stort Apparat i Gang og saa bag efter med Bedstemorsforsigtighed lægger Adressen ned i Kommodeskuffen. I er alt for nølende og forsigtigt famlende i en Tid, hvor det gjælder om at handle og handle energisk. Derfor taber I Terræn.

Det er lidt af en national Skandale, at ingen dansk Mand endnu har protesteret imod Provinsialudvalgets til hele Evropa udsendte Henvendelse til Statsregeringen, mens i Sverrig Borgmester Lindhagen og Branting straks har taget Affære. Jeg synes rigtignok, at Danskerne ikke længere burde lade sig distancere af Svenskerne i denne Sag. Det gjør et meget daarligt Indtryk her-nede og ligesaa i Nordslesvig. Jeg kan ikke tidt nok gjentage! Tiden er inde til Handling og absolut ikke til endeløse snus-fornuftige Overvejelser. Faa dog omsider Øjnene op for, at vi her lever midt i Revolutionen og indret Jer Politik derefter.

Vi staar nu overfor en meget stærk tysk Agitation i Nord-slesvig, som strækker sig ud over Tyskland og til de nevtrale Lande. Og vor Presse er endnu, som Du vil se af den medfølgende sidste Censurforskrift af 3. November, delvis lammet i sine Bevægelser. Desto nødvendiggere er det, at denne Agitation ogsaa bekæmpes energisk fra Kongeriget. Vi kan desuden ikke overkomme alt. Vore bedste Journalister er i Felten. Og jeg sidder bundet her. Sørg for, at alle falske og tendentiøse Angivelser rettes og bekæmpes i den danske og nordiske Presse, inden de gjør for megen Skade.

Det vilde være af overordentlig stor Værdi, hvis Socialdemokraterne i Danmark kunde bevæges til at tage stærkere Affære. De bør fastholde Hertugdømmernes Socialdemokrater til deres tidligere Partibeslutninger og slaa paa de samme Strænge og ikke mindre kraftigt end Lindhagen og Branting. Sørg for, at de gaar stærkere paa.

Vor Kurertjeneste fungerer godt. Jeg har atter i Dag faaet en Mængde Indberetninger fra alle Strøg af Nordslesvig. Den tyske Agitation mærkes nu overalt, og her og der har den strammet Hjemmetyskerne noget op. Men i det hele og store skildres de som modløse og forknytte. »Nu har de faaet ordentlig Skræk i Mikkell«, sagde en dansk Kirkegænger sidste Søndag til en Flok Tyskere paa Kirkebakken i Ketting, — ingen af dem vovede at kny. »Vore Hjemmetyskere rotter sig forknytte sammen i Smaaklumper som Faar i Uvejrr« — meldes der fra Als Sønderherred. »Hjemmetyskerne er paa faa Undtagelser nær modløse« — mel-

des der fra Broager, »kun én her i Sognet var at bevæge til at underskrive det tyske Opraab«.

En særlig Aktion forberedes af Præsterne Schmidt, Vodder, Tonnesen Far og Søn m. fl. De tilstræber et særligt organiseret Nordslesvig med fuldstændigt Selvstyre indenfor det tyske Riges Ramme og forbereder bl. a. en Henvendelse til den danske Regering.

Socialdemokratiet i Kiel staar endnu fast paa Adlers Standpunkt, men i Flensborg vakler det, og Virkningerne deraf spores i Aabenraa og Haderslev. De lokale Førere er Parti-Embedsmænd og bange for at miste deres Levebrød. Overfor Arbejderstanden arbejder den tyske Agitation stærkt med Skræmmemidler, den hævder, at Arbejderne vil miste deres Invalide- og Alderdomsrenter, Pensioner etc., hvis Nordslesvig kommer tilbage til Danmark, og at de i det hele vil faa daarligere Kaar. Sørg for at disse Anskuelser modvirkes. Sagligt men energisk og hurtigt i den danske Presse i Artikler, som vor Presse kan aftrykke. Vi har en Brochure om disse Forhold under Forberedelse, men kan ikke selv overkomme alt.

Der spores en stærkere Bevægelse i Flensborg By, som gaar ud paa, at Flensborg bør dele Skæbne med Nordslesvig. Den mødes med Sympathi i enkelte Kredse nordpaa under Indvirkning af den i Kongeriget rejste Agitation. Fortsættes denne Agitation ensidigt, mens Tilhængerne af den rent nationale Grænse vedvarende holder sig passive udadtil (H. V. Clausen hæderlig Undtagelse), vil den utvivlsomt gjøre videre Fremskridt.

Mit personlige Standpunkt, som vedvarende deles af det helt overvejende Flertal, er, at der skal drages en Grænse, der kan betegnes som Nordslesvigs Sydgrænse. Den skal løbe fra Kejnæs ind ad Flensborgfjord til Kobbermøllebugten op med Vandløbene til Padborg, som bliver Grænsestation, derfra sønden om Frøslev ud til Skelbæk og med den og Vidaaen imod Vest, som paa Clausens Kort i Haandbogen. Alt hvad der er nordfor denne Grænse stemmer derefter under et med Ja eller Nej. Dette vil give et meget stærkt Flertal for Nordslesvigs Gjenforening med Danmark.

Du maa absolut ikke vente, at Regeringen vil give os bestemte

Tilsagn. Hvad skulde bevæge den dertil? Den har efter tysk Synspunkt strakt sig overordentlig vidt med Dr. Davids Erklæring til mig, som jeg omtalte i mit sidste Brev. Den er rede til at lade Operationen foretage. Men Aktionen maa foretages af dem, der skal udføre Operationen. Det er Danmark, der som krævende og modtagende her maa tage Affære. Det er dog selvindlysende. Men i Danmark er man endnu altfor passivt afventende. I forstaar endnu tilsyneladende ikke derovre, hvor hurtigt de Døde rider, hvor katastrofalt det hele udvikler sig. Endnu en Gang og saa indtrængende som muligt! Sørg endelig for, at der handles mens det er Tid. Enhver videre Nølen er ganske uforsvarlig.

I den nordslesvigske Presse vil der næste Tirsdag fremkomme en Opfordring til Rigskansleren og Rigsledelsen om at løse det nordslesvigske Spørgsmaal paa Grundlag af Folkenes Selvbestedelsesret. Det vil blive underskrevet af over Hundrede politiske, nationale og økonomiske Organisationer. Drag Om-sorg for, at Ritzau, straks efter at de danske Aviser er ankomne til Kolding, udsender et Telegram om Sagen til de nordiske Lande. Det vil sikkert gjøre Virkning. Der skal helst ogsaa sendes Telegram om Sagen vest paa.

Vi vil vedvarende søge at løse Dagens Spørgsmaal ved at bære vort Krav højlydt frem overalt, hvor det er muligt, og ved at forberede alt til det store Slag hjemme. Vore videre Planer fattes først i Enkelthederne, naar Opgaverne viser sig.

Af stor Betydning for Stemningen i Nordslesvig er det, at den danske Presse og den danske offentlige Mening atter og atter udtrykker sin sikre Forvisning om, at Spørgsmaalet nu vil blive lykkeligt løst. Af særlig stor Betydning er det, at Mænd af alle Lejre under Navn klarlægger deres Standpunkt. Men det maa være snart. Krigen er forbi. Afgørelsen falder om føje Tid. Derfor endnu en Gang! Ingen Nølen mere men kraftig Handling.

Med venlig Hilsen til alle Venner

Din hengivne

H. P. Hanssen.

Efter at dette Brev var skrevet og afleveret fik jeg Dit Brev af 3. Novbr. Adskilligt af, hvad jeg har skrevet foran, vilde have faaet

en anden Form, hvis jeg havde haft det før. Nu er der ikke Tid til at ændre noget eller tilføje videre. Jeg skal se at komme i Forbindelse med H. P. H[ansen]. Vanskeligheden bliver saavidt jeg kan se kun Flensborg By. For sydligere Distrikter er der slet ingen Stemning (af Betydning). Det glæder mig meget, hvad Du meddeler af fortrolig Art. Kun dette, da Brevet maa afsted. Hils de to andre Kløverblade.

Din hengivne

H. P. Hanssen.

Aage Friis' arkiv.

129.

Pastor E. Koch, Odense, til dr. M. Mackeprang.

Odense, d. 6. november 1918.

Maa jeg tillade mig, som har underskrevet det i Fortrolighed udsendte Opraab angaaende det danske Sønderjyllands Tilbagevenden til Danmark, at udtale følgende:

Dersom nævnte Opraab, hvis Ordlyd jeg nu ikke husker nøjagtigt, indeholder — hvad jeg ikke ved Gjennemlæsningen mente at finde i det — Ord eller Vendinger, der antyder, at Underskrivernes Ønske gaar ud paa, at Sønderjyllands Skæbne ordnes underhaanden ved Overenskomst imellem Danmark og Tyskland uden Oppebielse af Fredskonferencen imellem de krigsførende Magter, — da ønsker jeg mit Navn slettet blandt Underskriverne.

Ærbødigst

E. Kock.

Dr. Mackeprangs arkiv.

130.

Direktør Harald Plum til dr. M. Mackeprang.

København, d. 6. november 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

I Anledning af den fortrolige Skrivelse vedrørende Sønderjylland med Erklæring, hvortil jeg for ca. 1 Uge siden fremsendte

min Underskrift, beder jeg Dem, idet jeg gaar ud fra, at min Underskrift endnu ikke er benyttet, annullere min Underskrift i Anledning af modtagne Oplysninger, som jeg paa det Tidspunkt ikke var i Besiddelse af.

Med særdeles Agtelse

Harald Plum.

Dr. Mackeprangs arkiv.

131.

Bankdirektør C. Andersen til dr. M. Mackeprang.

Aarhus, d. 8. november 1918.

Herr Dr. phil. Museumsdirektør Mackeprang.

Da jeg nærer visse Betænkeligheder i Anledning af den Erklæring, jeg nylig i underskreven Stand har tilbagesendt Dem — vedrørende den sønderjydske Sag — anmoder jeg Dem herved om at annullere bemeldte Erklæring.

Ærbødigst

C. Andersen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

132.

Borgmester H. C. Bruun, Ribe, til dr. M. Mackeprang.

d. 10. november 1918.

Hr. Dr. Mackeprang.

At jeg først har underskrevet Erklæringen og derefter har ønsket den tilbagekaldt, kunde maaske forekomme Dem underligt, og jeg vil derfor tilføje et Par Ord, for at De ikke skal opfatte mig som en vankelmodig Person. Paa Grund af min Stilling har jeg under hele Krigen næsten daglig hørt om Udtalelser fra Sønderjyder om Forholdene derovre, da jeg gjerne vilde sætte mig nøje ind i Stemningen; mangfoldige baade unge og gamle ere flygtede her til, og med mange har jeg talt, men desuagtet har det været mig vanskeligt at faa et paalideligt Billede af, hvor dybt Ønsket om en Forening med Danmark bunder, og hvor langt

mod Syd Ønsket gaar; her er kommen nogle dansk talende, som vare tysksindede, og andre tysktalende som vare dansk stemte. Hvor paalidelige de foreliggende Oplysninger om Antallet af dansk sindede Personer er, ved jeg ikke, og navnlig er jeg tilbøjelig til at tro, at man ser for optimistisk paa Stemningen. Jeg har derfor været i Tvivl om, hvorvidt mit Kendskab til Forholdene var saa grundigt, at jeg ganske kunde tiltræde Erklæringen, og ganske særlig kunde jeg tro, at der i den allerseneste Tid er sket en Forskydning, men i hvilken Retning kan vanskelig bedømmes, jeg hører saa mange modstridende Rygter, og hvilken Betydning vil de store Omvæltninger i disse Dage og den nærmeste Fremtid have? Det kan vanskelig overses.

Som et Kuriosum kan anføres, at trods Udførselsforbud er i den allerseneste Tid Genstand for Udsmugling danske Flag og Flagdug, og at man i den nordlige Del nærer vidtgaaende Forhaabninger, omtales meget aabent.

Mine Opfattelser falder i alt væsentlig sammen med Erklæringen, og da mit Navn er trykt, saa vil jeg naturligvis vedstaa det, og som Borger og Embedsmand i Ribe kan jeg tilfulde indse, hvilken umaadelig Betydning det store Spørgsmaal har for vor gamle By, men De kan nok forstaa, at for mig er af afgørende Betydning: grundig Kendskab til de virkelige Forhold.

Idet jeg takker for Deres Brev forbliver jeg Deres forbindlige
Bruun.

Dr. Mackeprangs arkiv.

133.

Forfatteren Otto Benzon til dr. M. Mackeprang.

Ny Østergade 4, d. 28. november 1918.

Hr. Dr. phil. M. Mackeprang.

Da de Forudsætninger, hvorunder jeg i sin Tid skrev under på Adressen om den Clausenske Linie, er bristede — ikke mindst ved Hr. Zahles Optræden — beder jeg Dem have den Godhed at slette mit Navn blandt Underskriverne.

Min Ven, Fr. Hendriksen,¹⁾ sagde for nogen Tid siden, da jeg

henvendte mig til ham, at det var overflødig. Det er det vel også praktisk talt, men jeg ser det dog helst gjort alligevel.

Med Undskyldning for Ulejligheden er jeg
Deres ærbødige

Otto Benzon.

Dr. Mackeprangs arkiv.

---

1) Formodentlig xylograf F. Hendriksen. Denne har underskrevet adressen.

134.

Fru Jutta Boysen Møller til dr. M. Mackeprang.

uden dato.

Nej jeg kan ikke skrive under, da jeg vil have Landet til vor gamle Grændse Dannevirke.

Jutta Bojsen Møller.

Dr. Mackeprangs arkiv.

135.

Provst Johannes Götzsche til dr. M. Mackeprang.

Herning Præstegaard, uden dato.

Hr. Museumsdirektør, Dr. phil. Mackeprang.

Skønt i det hele enig med Underskriverne er jeg ikke i Stand til at underskrive den tilsendte Henvendelse.

Naar man i alle Krigens lange Aar har bedt Gud i Himlen i sin Naade bevare vort Fædreland for komme ind i Krigen, er man ikke i Stand til at underskrive, at Regering og Rigsdag har bevaret Freden for os. Dette er saameget mindre muligt, som eet af Regeringens Medlemmer har været alt andet end neutral.

Jeg kan endeligt ogsaa frygte for at underskrive noget, som først vil blive benyttet til et givet Øjeblik; skønt jeg ikke tror, at jeg vil kunne forandre min Opfattelse, som falder sammen med Hovedlinien i Udtalelsen, maa jeg forbeholde mig at bestemme ogsaa Tidspunktet for Fremkomsten af det, som jeg skal

give min Tilslutning. Saaledes maa jeg kortelig motivere mit Afslag. Gud velsigne vort Fædreland og føre os sammen med vore sønderjyske Landsmænd.

Ærbødigst

Johs. Gøtzsche.

Dr. Mackeprangs arkiv.

136.

Overretssagfører Oskar Johansen til dr. M. Mackeprang.

Kongensvej 16, uden dato.

Jeg finder den mig tilsendte Udtalelse om det nordslesvigske Spørgsmaal overflødig.

Oskar Johansen.

Dr. Mackeprangs arkiv.

137.

Hofjægermester Christian Sehestedt Juul til dr. M. Mackeprang.

uden dato.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Skjönt det er mit Livs højeste Ønske at se det danske Sønderjylland forenet med Danmark og er ganske enig i, at jeg kun ønsker det dansktalende og dansksindede Sønderjylland tilbage, saa beklager jeg, at jeg ikke kan underskrive Udtalelsen, da jeg bestemt mener, at en Afstemning nu vil give et misvisende Resultat, idet for det første saa mange danske ere faldne i Krigen, saa mange udvandrede her til Landet og til Amerika, og dels er der indvandret saa mange Tyskere, bl. a. Embedsmænd ved Smaabaner o.s.v., for det andet kunde der ogsaa være den Fare, at mange Tyskere af pekuniære Hensyn vilde stemme til vor Side, at vi fik for mange Tyskere med, og det vilde være en stor Ulykke. Jeg mener, at den eneste retfærdige Maade er, at Ententen raadfører sig med de danske Førere, Hanssen-Nørremølle o.s.v. og saa afsætter Linjen, som de mener er retfærdig uden at spørge Tyskland.

Jeg var i Gaar til et lille Møde i Odense sammen med nogle faa ledende Kvinder og Mænd indenfor Sønderjydsk Forenings Ledelse o. a., og vi vare alle enige om ovenstaaende Synspunkt.

Med Højagtelse ærbødigst

Sehestedt Juul.

Dr. Mackeprangs arkiv.

138.

Fhv. skolebestyrerinde Marie Kruse til dr. M. Mackeprang.

uden dato.

Hr. Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

Jeg kan ikke tiltræde den mig tilsendte Udtalelse om det slesvigske Spørgsmaal. Hvad en fri Afstemning vil sige, har vi set ved Salget af de vestindiske Øer; jeg tror heller ikke, der vil finde Afstemning sted i Elsass-Lothringen. Vi maa haabe og arbejde for, at der ved den endelige Fredslutning vil gives os fuld Oprejsning for den Vold, der øvedes mod os 1864, saa at den ældgamle Landsdel »Slesvig« atter knyttes til vort Land. Sproget er langt fra det bedste Kiændemærke, end sige det afgørende, Tungen kan være tysk og Hjertet dansk og omvendt. Kan vi faa vort gamle Land tilbage, da vil der kræves stor Klogskab, Retfærdighedsfølelse og Hensynsfuldhed fra vor Side til at forsone de modsatte Elementer, vi maa søge at gøre os egnede og dygtige dertil. I det Haab, at dette vil ske, sender jeg Dem og Deres Hustru en venlig Hilsen.

Marie Kruse.

Dr. Mackeprangs arkiv.

139.

Dr. phil. Victorinus Pingel til dr. M. Mackeprang.

uden dato.

Det nordslesvigske Spørgsmaal sætter mine Tanker i Bevægelse, næsten mere end noget andet. Og med god Grund, og det har været mig en inderlig Glæde, at det efter lang Hvile nu er

kommet i Bevægelse i alle de skandinaviske Lande. Men jeg vil ikke udtale mig om det i Selskab, tilmed i saa fint Selskab. Jeg vil dog ikke fraskrive mig Ret til en mulig Udtalelse som Enkeltmand, men den kommer vel næppe, da jeg er gammel og syg.

V. Pingel.

Dr. Mackeprangs arkiv.

140.

Stamhusbesidderinde Ingeborg K. Rosenørn-Teilmann til dr. M. Mackeprang.

p. t. Frederiksgade 10, København, uden dato.

Hr. Dr. phil. Mackeprang.

Efter gjentagende Gange at have gjenne læst den mig tilsendte Adresse angaaende Sønderjylland er jeg kommet i en stor Tvivl om, at det for mig var rigtigt at underskrive den, hvorfor jeg herved meget beklager at have handlet overilet og anmoder om, at mit Navn maa blive slettet af Listen.

Med særdeles Agtelse

I. K. Rosenørn-Teilmann.

Dr. Mackeprangs arkiv.